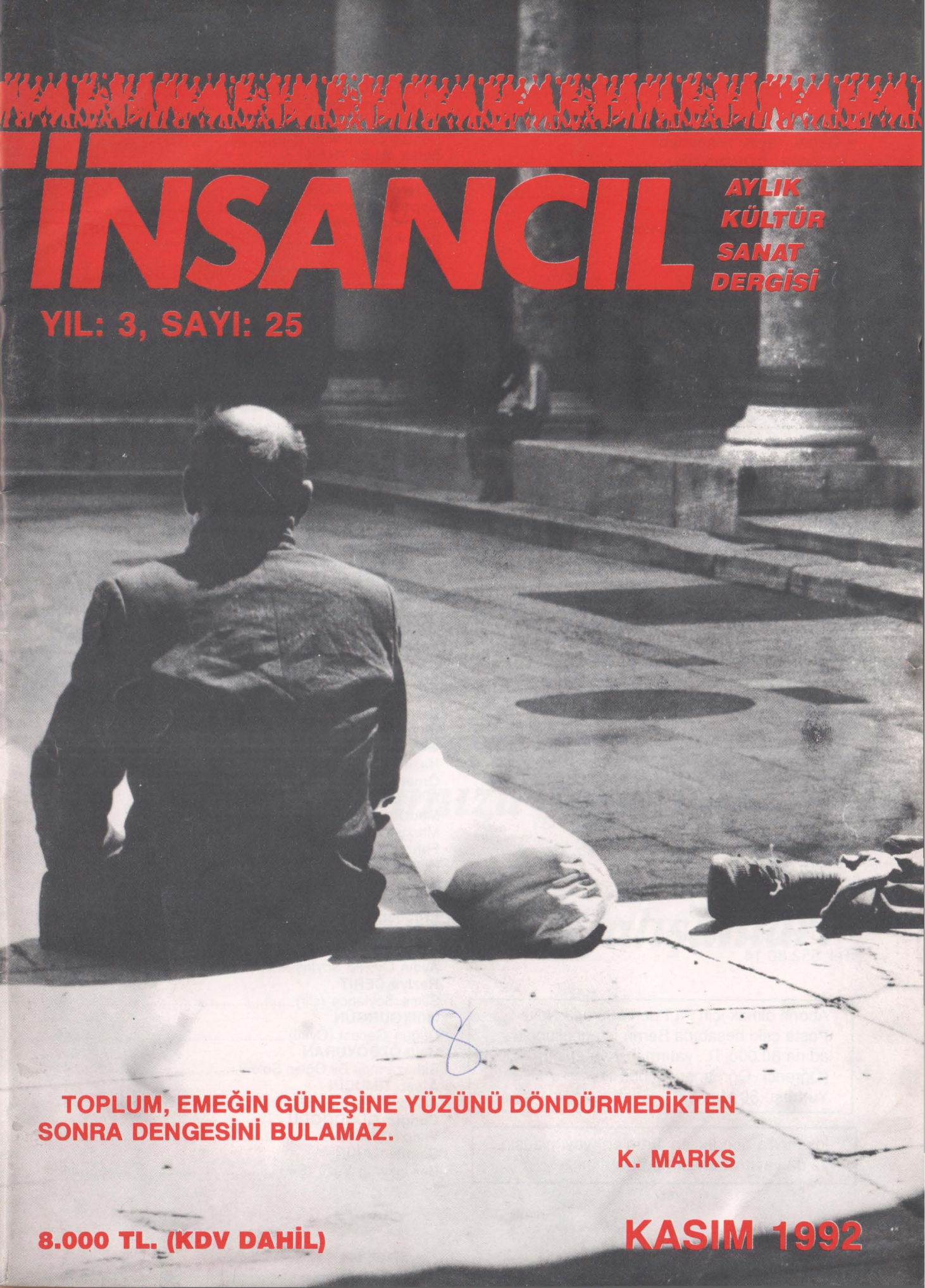

İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL: 3, SAYI: 25

TOPLUM, EMEĞİN GÜNEŞİNE YÜZÜNÜ DÖNDÜRMEDİKTEN SONRA DENGESİNİ BULAMAZ.

K. MARKS

8.000 TL. (KDV DAHİL)

KASIM 1992

• Sahibi Yazılışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ

• Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

• Genel Yönetmen Yardımcısı
MUSTAFA SERCAN

Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

• Teknik Danışman
MUSTAFA DOKUMACI

• Katkıda Bulunanlar
NİHAT ATEŞ
SADIK ALBAYRAK
HATİCE TUNCER
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU
NECMETTİN BORTEÇİN

• GENEL DAĞITIM
YAY — SAT

•Yönetim Yeri: Mollafenari Sok. Nadir Han
No 40-42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İST
Tel: 511 79 94
Posta Çeki No 666 043

Dizgi: SEL, 511 10 05
Baskı Aydınlar Matbaası
Tel: 552 86 14

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin İstanbulluoğlu adına 80.000 TL. yatırmanız yeterlidir (Öğrenci - Öğretmen 70.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Emeğin Güneşi 1
İLKER BELEK
Yeni Dünya Düzeni'nde 3
Wolfgang GOETHE
Denizin Suskunluğu (Şiir) 6
Sadık ALBAYRAK
Kategorize Ediyoruz 7
A. Necmettin BORTEÇİN
Geçersiz Eleştirmen Memet Fuat 9
Emin AKDAMAR
Zerrinkadeh (Şiir) 10
Ahmet ÖZER
Tutunarak Adlarımıza (Şiir) 11
Turgay TOPAL
Kazın Ayağı 12
Ferda ERER EN
Ruhi Su Geleneğinin Yinelenen Yanlışı
Değil Yinelenen Doğrusuydu 13
İbrahim AKYÜREK
Fotoğraf ve Sansür 14
Sennur SEZER
Kendi Canına Kıyma, Direnç ve Dedikodu 16
Muhsin ŞENER
Şiir Dili Aşmaktır 18
Hüseyin KAYA
Şiirler 21
Gülsüm AKYÜZ
Şiirle Geçti Yaz Günleri 22
Yusuf ÇOTUKSÖKEN
Eray Canberk (şiir) 23
Güngör GENÇAY
Yüzün ve Yüreğin Tanık Olduğu Şiirler 24
Müslüm YÜCEL
Gibi (Şiir) 25
Betül ÇOTUKSÖKEN
Türkiye'de Felsefi Söylemin Şimdiki Durumu 26
Berrin TAŞ
Sevmek Görev Olmalı (Şiir) 27
Deniz GÜNER
Şiir 28
Güngör TEKÇE
Nasıl Öyle (Şiir) 29
Ömer DEMİRCAN
Alımsız Anlatımlar Çalımlı Devşirmeler 30
Maurice CORNFORTH
Marxist Toplum Kuramının Temelleri 31
Fehmi UZAL
Reklam - K (Şiir) 33
Yusuf Ziya BAHADINLI
Yağ Küleğinde Lenin 34
Erdoğan EKİNER
Sürgün Bir Yıldız Gibi (Şiir) 35
Yusuf ÇOTUKSÖKEN
Aydın Oy İle Söyleşi 36
Raziye CERİT
Silme Söylence (şiir) 38
Müfit GÜRGÜN
Düğün Gecesi (Öykü) 40
Halis ÖZDOYURAN
Bitpazarında Bir Öğlen Şöleni 41
Afşar TİMUÇİN
Antalyalı Yasadışı Uzmanı Essenli Salih (Öykü) 42
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 45
Cemile ÇAKIR
Her İnsanın Yüzü (Şiir) 47

EMEĞİN GÜNEŞİ

Altan Öymen, **Milliyet**'te (9 Ekim 1992) "Dünya böyle gitmez" dedi. Sonra şöyle devam etti. "Dünyanın yeni bir silkelenmeye ihtiyacı var. Her köşesinde bir **"ilkelleşme"** boy gösteriyor."

Irk ayrımcılığı, din veya mezhep ayrımcılığı.

Bunlar, 1789 ihtilâlleriyle birlikte, ayıplanmaya başlayan şeylerdi. Daha o zaman ilan edilmişti. **"İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"**yle, **"tüm insanların** hukuk karşısında **"doğuştan eşit"** olduğu.

Altan Öymen, Birleşmiş, Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'yle Paris Şartının "kardeşlik"le ilgili kararlarını da hatırlatıyor. Sonra şöyle devam ediyor "Hayır, dünya geçmişteki o kadar acı tecrübeden sonra, bugün bu kadar akılsız olamaz. İnsanların da, halkların da, devletlerin de daha iyiye doğru, daha ileriye doğru gelişmesi esas. Bu geriye gidiş, bu ilkelleşme onların kaderi olamaz.

Dünyanın tüm aklı başında insanları, halkları, devletleri, bu gidişle **"dur"** diyecek evrensel dayanışma hareketini, hızla oluşturmak zorundadır. Paris Şartı'nda **"ayrımcılığa dayanan zulümle mücadeleye kararlı"** olduklarını ilan eden devlet sorumluları, imzalarının gereğini yerine getirmek zorundadır."

Altan Öymen'in bu insani uyarısına hiç itiraz etmiyorum. Ama bu insani uyarı, çözümsüz bırakılırsa hiçbir işe yaramayacak. İnsan, girdiği kaçgun döneminden çıkamayacak... yerle bir olacak. Yıllar önce bir başka yazar da uyarıyordu insanı. Ahmet Cemal'in kötü bir Türkçe'yle çevirdiği eserde şöyle diyor Zweig "gelecekte insanlar arasında bir birleşme düşüncesini paylaşanlar hem idealist, hem de idealistliklerinin yanı sıra insanoğlunun ruhsal yapısını iyi bilen kişiler olarak gerçekleştirmeye çalıştıkları yapıtın, her zaman usla bağdaşmaz tutkuların tehdidi altında bulunduğunu hiçbir zaman unutmamalı, insanoğlunun içgüdülerinin sonsuz derinliklerinden kopan azgın bağnazlık dalgalarının zaman zaman bütün setleri aşabileceğini, ya da yıkabileceğini göz önünde tutmamalıdır. Bu tür bir geriye gidişin sarsıntısını yaşamamış kuşak yok gibidir." (S. Zweig. Retterdam'lı Erasmus'un Zaferi ve Trajedesi. Çev. A. Cemal BES Yayınları İstanbul 1987).

Kaçgun döneminin iki yazarı değişik kavramlarla aynı açıdan bakıyor. Altan Öymen "ilkelleşme... ırkçılık... hastalık" diyor. Zweig "ruhsal yapı... içgüdü... bağnazlık" diyor.

İşte kaçgun döneminin çözümsüzlüğü burda. Soru şu. Nasıl oluyor da insan ideallerini gerçekleştiremiyor. İki yazar buna "çünkü" diyor" ilkelleşme var. Irkçılık hastalığı var... "Ruhsal yapı bozuk" içgüdüler... bağnazlık".

Bunu kabul ediyorum. İnsanın ruhi yapısı bozuk... bağnazlık aldı gidiyor... ırkçılık bir hastalık. Peki ama insan durup dururken mi böyle oldu. İşte burda doğru bakış açısı gerekiyor. Şöyle. 1789 Burjuva ihtilâli eşitlik... kardeşlik... barış idealleriyle yola çıktı. Ama bu ihtilâlin kurduğu kapitalist sistem, eşitliği değil, eşitsizliği, kardeşliği değil düşmanlığı, barışı değil savaşı gerçekleştirdi. Bunun nedeni insanın ruhsal yapısının bozukluğu... içgüdüleri... bağnazlığı değil. Kapitalizm başka türlü yapamazdı... Eşitliğin, barışın, kardeşliğin olduğu bir dünyada kapitalist sistem yürümez. Kapitalizmin temeli eşitsizliktir, düşmanlıktır, savaştır. Eşitsizliğin, düşmanlığın, savaşın bitmediği bir dünyada insanların ruhi yapıları bozulur, insanlar bağnazlaşır... Önüne geleni yıkar.

Neden böyledir bu. Çok basit bir nedenle. Kapitalizm insani ilişkilerle değil alım satım ilişkileriyle yürür. İşte bu yüzden insanı da insanlaşma yolunda götürmez, alım satımda nesne yoluna sokar. İnsan önünde sonunda bilinci olan bir varlıktır. Bu yüzden insanlaşmak için kör... yanlış bir isyanın içinde ırkçı olur, ruh hastası olur, para hastası olur, alım satım hastası olur.

Hiç kimseye kızmadan... insanın kurtuluşunu istiyor... oturup bunu düşünmeliyiz. Hem kendimize... hem öbür insanlara haksızlık yapmak istemiyorsak kurtuluşun Marks'ın şu sözünde olduğunu görürüz. "Toplum, emeğin güneşine yüzünü döndürmedikten sonra dengesini bulamaz."

Emeğin güneşinde insan alım satımın nesnesi olmaz. Eşitcil, kardeşcil, barışcıl bir dünyada mutlu olur.

Bu hakikat, hepimize ciddi... samimi bir sorumluluk yüklüyor. Bizler kötü bir dünyada yaşıyoruz... kaçgun döneminde... Ama çocuklarımızı böyle bir dünyada yaşatmaya hakkımız yok. İnsanın, insanı sömürdüğü... horladığı... ezdiği bir dünya gitgide daha beter olacak. Ömer Baytaş'ın **Proxima Centauri** adlı romanda gösterdiği gibi bebekler doğmak istemeyecek. O eserde bebek şöyle der "Ben de birçok meta gibi, sahip olmak istediklerinizden biriyim." Bu eser çağımızda kapitalizme vurulmuş... yalnız kapitalizme değil... kapitalizmin hakikatına vurulmuş bir tokattır. Bu tokat, okumuş yazmış herkesi ayıltmalı... mayışmış gözler açılmalı... yüzler emeğin güneşine dönmeli.

Cengiz Gündoğdu

İNSANCIL OKUMA TİYATROSU
KASIM AYI PROGRAMLARI

Genel Yönetmen: **Cengiz GÜNDOĞDU**

5

NEŞE YAŞIN (Şiirler)
7 Kasım 1992 Cumartesi Saat: 15.00

6

ERASMUS/DELİLİĞE METHİYE-AFŞAR TİMUÇİN
Yöneten: Grup Çalışması
Okuyanlar: Necmettin Borteçin, Sadık Albayrak, Müfit Gürgün, Nihat Ateş, Cemile Çakır
14 Kasım 1992, Cumartesi, Saat: 15.00

7

Zihni ANADOL (Yazıları)
Yöneten: Sadık Albayrak
Okuyanlar: Berna Durmaz, Nihat Ateş, Necmettin Borteçin
21 Kasım 1992, Cumartesi, Saat: 15.00

8

SÜRÜ FİLMİ GÖSTERİMİ VE YILMAZ GÜNEY SİNEMASI
Yöneten: Hıdır Geviş
28 Kasım 1992, Cumartesi, Saat: 15.00

YER: FIRAT KİTAP GALERİSİ
Yasa Cad. Üzerlik Sok. No: 11 Kat. 3 Kadıköy / İst.
Tel: 349 94 67

"YENİ DÜNYA DÜZENİ"NDE YAŞAMDAN YANA OLMAK

İlker BELEK

İçinden geçtiğimiz tarihsel kesit, ilk bakışta hiç de iyimser umutları beslemeyi olanaklı kılmıyor. Bir zamanların ütopyası ve R. Luxemburg'un haklarında "Kararlı devrimci tavırları, örnek enerjileri ve uluslararası sosyalizme sarsılmaz sadakatleriyle, bu denli korkunç derecede karmaşık koşullarda yapabileceklerini gerçekten yaptılar." (1, s. 94) dediği o güzel insanların yarattığı gelecekten yana heyecan hemen tamamen yıkılmış durumda.

Şu anda gözlerimizin önünde dağılmayacakmışcasına bir bulanıklıkta uzanan umutsuzluk, inançsızlık, karamsarlık hüküm sürüyor neredeyse.

Kapitalizm tüm inisiyatifi ele geçirmişken ve artık bir bahane olabilecek reel sosyalizm de yıkılmışken; umutsuzluğu yapılandıran bunalım, yaşamın her türlü alanında ve derinlemesine kökleniyor:

Bazı devletler halklarının en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamıyor. 1.3 milyadan fazla insan güvenli içme suyana ulaşamıyor; 880 milyon yetişkin okuma yazma bilmiyor; 770 milyon kişi etkin bir çalışma hayatı sürdürebilmek için yeterli beslenmeden uzak; ve 800 milyon kişi en basit ihtiyaçlarından yoksun olarak mutlak sefalet içinde yaşıyor. Her yıl 14 milyon çocuk (bir yılda doğanların yaklaşık % 10'u) açlıktan ölüyor.

Bu tablo kısmen, son 40 yılda ekonomik büyümenin gelişmiş kapitalist Kuzey'de yoğunlaştığı gerçeğini yansıtıyor. Dünya nüfusunun % 25'ini (bu oran yakında % 20'ye düşecek) oluşturan sanayileşmiş ülkeler, dünyadaki malların yaklaşık % 80'ini tüketiyor.

1850'den bu yana yeryüzündeki ormanlar 6 milyar hektardan 4 milyar hektara düşmüş bulunuyor. Geçen kırk yıl içinde orman kıyımı, özellikle, kalan ormanların yaklaşık % 60'ının bulunduğu kalkınmakta olan ülkelerde arttı. Örneğin, kırk yıl önce % 30'u ormanlık olan Etiyopya'da, bu oran on iki yıl içinde 94'e düştü. Bu yüzyılın başında Hindistan'ın yarısı ormanlıktı. Bugün bu alan % 14'e inmiş durumda. (bkz. 2. s. 32,33)

Çelişkiler yalnızca Kuzey ile Güney arasında görüntülenmiyor. Kuzeyin gelişmiş ülkeleri derinlemesine bir ekonomik ve sosyal bunalımı yaşıyorlar. Çoğu Amerikalının gerçek geliri düşüyor. Amerika'da işgücünün 2/3'ünü oluşturan işçilerin enflasyon açısından denetim altında tutulan ücretleri, bugün 1973'tekinden % 16 daha düşük ve hemen hemen 1955'ler düzeyinde. Bush'un başkanlık dönemi boyunca gözlenen düşüş ise % 2'yi buluyor. (3, s. 72) Japonya'nın durumu da bundan hiç farklı değil: Büyüme hızı 1990'da % 5.2, 1991'de % 4.5 iken 1992'de ancak % 2 olabilecek. Japon Nomura Araştırma Entitüsünden Okumuro tabloyu "Her yerde duman var" şeklinde tanımlıyor.

Bütün bunlar olurken kapitalizm hegemonyasını mutlaklaştırabilmek amacıyla ideolojik bombardımanını güçlendiriyor ve bunu "kültür" olarak sunuyor. ABD bu konudaki öncülüğünü bırakmıyor. Yalnızca 1987 yılında elli ülkede 200 milyondan fazla insan bir Disney filmi ya da video kasetini izlemiş bulunuyor. Herhangi bir Avrupa ülkesinde (buna Paris de dahildir) gösterilen ve ilk onda yer alan filmlerin en az yedisi ABD yapımıdır. Gişe gelirlerinin, İngiltere'de % 92'sini, Hollanda'da % 80'ini Amerikan filmleri yapıyor. Dünya pop kültürüyle dönüyor. Pop kültürü ürünleri, Amerika'nın ihracat gelirleri arasında ilk sırayı alıyor.

Sistem, birey olamamış insanların sisteme yönelik tepkilerini daha en başından kendi kanallarında eritiyor. Kendisine Madonna benzeri "önder"ler üretiyor. Pico Iyer'in deyişiyle: **"Telejeninin gücüne en iyi örnek Madonna'dır. Madonna'ya Video Çağı'nın Ilk Bakire Kraliçesi, MTV'nin baş balerini ya da faks ve uydu dünyasının megastarı deyip geçmek kolaycılık olur. Hiç kuşkusuz kısmen, doğduğu yerin ve zamanın bir ürünü olan Madonna, en son çılgınlıklara ayak uydurmaya ve bir kişinin kolayca avuçlayabileceği kadar küçülen küresel köyü sağmaya girişecek Ilk Insan olmaya uygun bir adaydı... İşi yıldız olmak, beyazperde kahramanı rolü oynamaktı.. Madonna, rolünü günde 24 saat oynamayı gönüllü olarak kabul eden Ilk şöhret; kültür dünyasının aktör politikacıya karşı Ilk cevabı; ve hırsın kendisi kadar Amerikalıdır."** (4, s. 41-42) Kısaca Madonna 24 saatlik profesyonel aktörlüğünde, sistem karşısındaki alternatiflik rolünü oynamaktadır ve bu rol seyredenler için oldukça sürükleyicidir. Öylesine ki "politikacı"lar arka plandaki gerçek dünyada kendi gerçek işlerini sorunsuzca sürdürebilmektedirler.

Her alanda derinleşen sorunlarıyla, umutsuzluğun besleyici zemini olan kapitalizmin verili koşullarında, Kafka'nın Gregor Samsa'sı tam da günümüz insanının şizofrenik kişiliğinin portresini oluşturmuyor mu? Ya da Gregor Samsa acaba hangi dönemde günümüz insanı için olduğu

kadar tanımlayıcı olabilmiştir.. "Gregor Samsa bir sabah korkulu bir düşten uyanınca yatağının içinde kendini korkunç bir hamam böceği olarak buldu. Arkası üstü yatmıştı. Sırtı demir bir levha gibi kastatıydı. Başını şöyle bir kaldırınca karnını gördü: Aman ne kocaman kümbetti o; koyu renkli, koskoca, bölük bölük kavisli bir kümbet! Yorgan kümbetin üst bölümünden aşağı doğru kaymış, neredeyse yere düşecekti. Gregor'un o koca bedenine göre acınacak denli incelmiş bacakları rüzgâra tutulmuş gibi titriyordu. 'Ne bu başıma gelen?" diye düşündü. Düş değildi bu." (5, s. 5)

Yine aynı bağlamda Camus'nün Veba'sındaki şu psikolojiyi anımsamamak ve insan yalnızlığının kulakları tırmalayan sessizliğini duyumsamamak mümkün mü? **"Veba ne demek oluyor zaten. Bu hayatın ta kendisi, başka birşey değil... vebanın şehrimizin insanlarına ilk getirdiği şey gurbet duygusu oldu... İçimizde bir oyuk halinde yaşadığımız şey, gurbet duygusunun ta kendisiydi... İçimizden bazıları gelecekte yaşamak isteğinden kolay kolay vazgeçemiyorlarsa da, sonunda bunlar da, bir kere buna imkân olmadığından sonra en çok kendine güveni cezalandıran muhayyelenin açtığı yaraların acısını daha derinden duyarak bu işten vazgeçiyorlardı... Bu sırada cesaretlerindeki, azimlerindeki, sabırlarındaki yıkılış öylesine şiddetliydi ki, içine düştükleri çukurdan çıkıp kurtulabilmelerine imkan olmadığını sanıyorlardı. Kurtuluşlarının ne zamana kaldığını artık düşünmemeye, bir daha geleceğe doğru bakmamaya, daima bakışları yerde yaşamaya kendilerini zorluyorlardı... Böylece zirveyle uçurum arasında, tam orta yerde, yaşamaktan çok sürüklenircesine, hedefsiz günlere ve kısır anılara kendilerini bırakmış, acılarının kaynağı olan toprağa bağlanmayı, kabul edebilecek kuvveti gösteremeyen avâre gölgeler halinde dolaşıyorlardı... Hepimiz gökyüzü altında tek başımıza, günü gününe yaşamayı kabul etmiştik. Zamanla karakterleri daha metin hale getirebilecek olan bu umumi bezginlik, şimdiki halde insanları hiçbir işe yaramaz hale sokmuştu... Yalnızlığın bu aşırı sınırları içinde hiç kimse başkasından yardım bekleyemezdi. Herkes kendi derdiyle başbaşaydı. İçimizden biri rastgele kendini anlatmaya veya duygularına ait birşeyden bahsetmeye kalkışsa, karşısındakinden çoğu defa yaralayıcı bir karşılık alıyordu." (6, s. 70-75)**

Kapitalizm kendi sorunlarını, sıradan insanın üzerine bunalım olarak aktarıyor. Yine 20. yy başlarında betimlenene benzer biçimde insan kişiliğini hiçleştirmeye devam ediyor. Hiçleşen insan "kültür" diye sunulan ideolojiye esir oluyor. Süreç, tam anlamıyla bir çözümsüzlük olduğu izlenimini veren kısır döngüsel bir dinamik biçiminde karşımızda duruyor. Yeni insan tipinin yaratılması yaşamsal önemde kendisini ortaya koyuyor

Kapitalist üretim yapısının insan üzerinde önemli derecede etkili olduğu görülüyor. Kapitalist Üretim ilişkileri, üretimin mikro düzedeki yapısını belirleyen bir etken olarak ortaya çıkıyor Üretimin mikro yapısının tanımlayıcısı olmak anlamında öne çıkan; mekanizasyon, rutinizasyon, prestij, kontrol, değişkenlik, gelişebilirlik, mülkiyet, işteki bürokratik yapı, denetime yakınlık, işin kompleksliği, hiyerarşi kapitalist ekonomik ve siyasal hiyerarşinin gündelik yaşama en ağırlıklı biçimde yansımasından başkaca bir şey değildir.

Sonuç olarak, insanlaşma sürecinin içinde gerçekleştiği üretim dünyası, insanın dışında, insanın insanal ilgilerinden kopuk ve insanı kendi mekanize karakteri ile egemenliği altına alan bir ortam olarak beliriyor. İnsan böyle bir ortamda insani, yaratıcı, değiştiren, geliştiren, bilen özellikleriyle değil tam tersine makinenin ve sistemce belirlenmiş tüketim kalıplarının sıradan ritmine, hiyerarşisine ayak uyduran, kapitalistin kârını zedeleyecek herhangi bir karşı çıkışı düşünmeyen "uyum"luluğuyla gerekli ve yaşayabilir oluyor.

Marx kapitalist üretim: **"Güzellik, ama işçi için solup sararma üretir. Emeğin yerine makineleri geçirir, ama işçilerin bir bölümünü barbar bir çalışma içine atar ve öbür bölümünü de makine durumuna getirir. Us, ama işçi için budalalık, aptallık üretir."** (7, s. 156) diyerek süreci tanımlıyor. Sözü edilen aptallaştıran boyutlarıyla yabancılaşmanın ta kendisidir.

Kapitalist üretim emeği sıradanlatırmış, basitleştirmiş, frangmante etmiş, kolayca terk edilebilir kılmış, niteliğini düşürmüş ve ekonomik anlamda da ucuzlatmıştır. İşçi hem bizzat kendisinin ürettiği emek ürünlerine ulaşamamak, hem de kapitalist karşısında; kendi öz yaşamıyla ilgili olarak söz söyleyebilmek konumundan tamamen uzaklaşmıştır. Neyin, ne zaman, nerede, hangi koşullarda, nasıl, kim ve kaç kişinin eliyle ve ne miktarda üretileceğine yalnızca kapitalist sınıf karar verir/verebilir. Dile getirdiğimiz bu koşullar öylesine belirlenmiş bir çerçeve çizer ki, bu çerçeveyi oluşturan ilişkiler bütünü, işçinin ayırdına bile varmasına fırsat tanımadan, onun iş dışı zamanlarındaki aktivitelerinin türünü, ilişkilerinin niteliğini de sınırlandırır, duygusal-düşünsel çerçevesi üzerinde önemli oranda etkili olur. (8, s. 951-961)

Sonuçta kendi emek-gücünü kapitaliste meta olarak satarak yaşayabilen insan hiçleşir. Zevkleri, heyecanları, tutkuları, çalışma alanları vb. neredeyse somut olarak saptanamaz olmuş, ancak yaşamın tüm hücrelerine içkinleşmiş sistemce belirlenir. İnsan kendi başına düşünemez, eyleyemez kılınır. Öylesine ki, yukarıdan birşey söylenmediğinde hiçbirşey yapamaz, boş zamanını bile dolduramaz durama gelir. Bu öylesine insanlıktan uzak bir psikolojidir ki; yavaş yavaş ve kendisine alıştıran bir yabancılaşma ile derin bir depresyon tablosuna, ya da kişinin kendisine olanlardan şu ya da bu ölçüde farkındalığı ve kabullenmek istemezliğiyle de kişilik yarılmasına kadar uzanabilir. Hayvansı içgüdülerin abartıldığı tarafının bir yanında, insancıl değerlerini diri tutmaya çabalayan ancak giderek yıpranan, direngenliği ve umudu yiten öbür tarafı yarılan kişiliğin çatışmalı tablosunu çitiştirirler. Çatışan tarafların birbirlerine sağladıkları denge "yeni" kişiliği renklendirir. Kişinin kendisinin bile anlayamadığı şizofrenik bir durum boy verir.

Üretimin içindeki ya da gündelik yaşamdaki sıradan ilişkiler insanı hiçleştiren bir süreçte işliyor. Sonuçta bu ilişkiler bütününün oluşturduğu çerçeve şu türden insanal özellikler üzerinde etkili oluyorlar: Öz-saygı, stres, iş doyumu, güçsüzlük, öz-yıkım, normsuzluk, kültürel-yıkım, öz-etkinlik, genel olarak yabancılaşma, fiziksel ve genel sağlık durumu ile iş dışı yaşamdaki ilişkiler. Çok kabaca bu bileşenlerin ortaya çıkardığı sendromal durum ise yabancılaşma oluyor.

Öte yandan kapitalizmin, işçi ve emekçi sınıflar dışında kalan ve sistemle daha fazla oranda barışık, hatta işçi sınıfıyla arasında nesnel anlamda uzlaşmaz çelişkiler bulunan sınıflar için de getirdiği tam anlamıyla bir yıkımdır. Nasıl ki işbölümü içinde kol emeğinin dengesiz bir biçimde abartılması ve yapılan işin tüm denetleyici aktivitelerinden uzaklaştırılmış olmak her yönüyle sağlıksız bir olgu ise, aynı şekilde hiyerarşik bir ortamda egemen yönetsel işlevleri yürütüyor durumunda olmak da nesnel olarak bir o kadar sağlıksız bir olaydır. Bu tespit çelişkilerinin inkârı veya sınıf çelişkisinin toplumsal devindirici güç olduğunun yadsınması anlamına gelmez. Yalnızca bir tespittir: Kapitalizmin uygarlık krizinin ta kendisi olduğunun tespiti. Tespit edilen bu gerçek sosyalist ütopyanın meşruiyet ve gücünü daha da artırır. Çünkü sosyalizm yönetici-yönetilen çelişkisinin aşılması ve bu anlamda da tarihi bir sağlıksızlığa son verilmesine yönelen sürecin ilk basamağıdır. Bu basamakta savaşımın doğası gereği yöneten ve de denetleyenler kırıma uğrayacaklarmış o tamamen başka bir meseledir. Önemli olan şudur ki; sosyalizm tarihte ilk kez insanların profesyonel yönetici olmaları "şanssızlığı"na uğramalarını kökünden olanaksızlaştıracak gelişmenin başlangıcı olacaktır. Bu başlangıç, kanımızca, en az insanların profesyonel emekçi ve işçi olmaları olgusuna son verilmesi sürecinin başlangıcı kadar önemlidir.

Yabancılaşan insan politik ve sosyal olaylardan uzaklaşır, kendisini diğer insanları ve politik gündemi etkileme, değiştirme konusunda güçsüz, işlevsiz olarak algılar. Sonuç olarak ortaya, içine kapanık, karamsar, edilgen, depresif bir psikoloji çıkar. Depresyon ortamla uyumu ya da dışsal etkilerin dayatmalarına boyun eğmeyi, dolayısıyla da insanal özellikler bakımından geri bir noktada uyumu; dengeyi dile getirir. **"Kurtuluşlarının ne zamana kaldığını artık düşünmemeye, bir daha geceleğe doğru bakmamaya, daima bakışları yerde yaşamaya kendileri"**ni (Camus) zorlayan ve giderek alışan bir insan tipolojisi gelişir. Kısaca; yabancılaşma sistemle uyuma neden olur.

İşte asıl önemli olan nokta da bu uyum durumudur. Yabancılaşma bir sağlıksızlık göstergesidir. Çünkü, kişinin en yakınından başlamak üzere çevresine karşı güçsüzlük duygusu ile çitişmiş duyarsızlığını dile getirir. Güçsüzlük, kendine saygıda azalma, dışsal baskıların uyardığı stres durumu; bireyin algılamaları içindedir ve bir rahatsızlık durumu olarak dile de getirilebilirler. Ancak çeşitli araştırmaların sergilediği gibi işe yaramazlık hissi, kendi dışındaki olayların kendince (zaten) değiştirilemezliği biçiminde rasyonelize de edilmektedir. İşte sistemle uyum dediğimiz şey budur. Yani, başlangıçta insani bir rahatsızlığın nedeni olan objektif koşullar, giderek bu gerçekliklerini yitirirler; insanın uzun süre aynı koşullada yaşamaktan ve koşulları değiştiremiyor olmaktan kaynaklanan bu subjektif uyumluluğu gerçekliğin ta kendisi durumuna gelir. Böylece objektif koşullar kadar, ona uyum sağlamış insan bilinci de değiştirilmesi gereken bir olgu olarak kendini ortaya koyar.

Kanımızca çağımız toplumlarında ve en önemlisi maddi olan herşeyin fetişleştirildiği kapitalist dünyada, binbir çeşit sapıklıkla birlikte dinin el ele gitmesinin nedeni de budur. Çünkü depresif tevekkül ne yapacağını, nereye akacağını bilemez ve kendi içine kapalı bir kendi bildiğini yapma (normsuzluk) ile birliktedir. Bu tam da ambivalan bir duygulanımdır; yaşamın her alanında kendisine dayatılan zora boyun eğme, silikleşme, bir yandan da kendi küçük dünyasında fırsatını bulduğunda "bildiği gibi" davranma. Sözünü ettiğimiz ambivalans tablosu içinde, kendisine yapılan acımasızlığı aynen ve hatta kişisel düzlemde abartarak dışarıya yansıtılması da mümkündür. Rambo türünden kişilik yapılarının bu şekilde değerlendirilmesi mantıklı görünmektedir. Şüphesiz ki bu tür çıkışlar ancak dar bir mekânda olabilir ve toplumsal dokuyu gelişim yönünde sarsma olanağı hiçbir zaman yoktur. Bunun da ötesinde varolan enerjinin sistem içi kanallarda erimesi anlamına da gelir. Nitekim bu yakıp-yıkan saldırganlıklar, toplumsal bir histeri halinde boy verinceye ve dolayısıyla sosyal dokunun genel güvenliğini tehdit edinceye kadar egemen ideolojinin gündemine giremezler.

Dediğimiz gibi asıl yaygın olan olgu; kendisine dayatılan koşullara ilişkin tevekkül duygusudur. 20.yy'ın şu son döneminde, teknik anlamda kendi yerküresinin bile dışına çıkmak noktasına ulaşmış olan insan (lık), işte tam da bunca başarının belli sayıdaki güç odaklarının elinde olması nedeniyle, tekil anlamda hiçleşmiş, bu belli sayıdaki güç odaklarının politikalarına uyumlandırılmıştır.

Birey güçsüzlüğüyle, iş ve iş dışı yaşantıdaki doyumsuzluğuyla, kendisine karşı saygısını yitirmişliğiyle, kısaca umutsuzluğuyla uyumlu durumdadır. Söylemeye çalıştığımız şey bir paradoks gibi görünmekle birlikte, aslında gerçeğin ta kendisidir. Çünkü: Güçsüzlük hissi ve kendini parçalanmış durumda hissetmek genel bir baskılanmayı dile geirir. Zorun bireyin bilincinde meşrulaşmasına neden olur. Bir de bunun üzerine burjuvazinin bireyleri sistemle barışık kılmaya yönelik mapipülasyonları bindiğinde uyum, "memnuniyet" iyice belirginleşir. Sistem içi "memnuniyet" ve uyum şüphesiz ki gayri insanidir. Çünkü gelişebilirlik yönünde hiçbir kaygı içermezler. Sistemin bir bütün olarak garantiye alındığı ve insani her türlü değerin bir sosyal çalkantıya, patlamaya neden olmayacağı bu en geri noktada manevralar sürdürülür. Önemli olan olgu kişinin realitedeki gayri insaniliği kendi bilincine çıkaramamasıdır. Kısaca; realitenin gayri insani olması, bireyin hemen ve doğrudan doğruya bunun bilincine varması demek değildir. Hatta realitenin gayri insaniliği paradoksal bir tarzda "memnuniyet"e bile neden olabilmektedir. Buradaki "memnuniyet" kendisini toplumsal yaşantının her türlü dinamiği konusunda Hak-

sız ve Sorumsuz saymaktadır. İşte sorumsuz "Memnuniyet" bu "rehavi" psikolojinin kendisidir. Tanımladığımız tablo öznel ile nesnelin uyumsuzluğudur. Özne kendi aslına tekabül etmeyen nesneli kabullenmiştir. Ya da denilebilir ki gerçeği değerlendirme yetisi bozulmuştur ve **"İnsanın umutsuzluğa alışması umutsuzluktan da beterdir."** (Camus)

Yukarıda sıraladıklarımız, kapitalizmin nesnel yapısının ortaya koyduğu öznelliği tanımlamaktadır. Bugün öznel yapı büyük oranda yabancılaşmış durumdadır. Yeni'yi üretebilmek anlamında hemen tamamen yaratıcılıktan uzak, inisiyatifsiz, yaptırımsızdır.

Öte yandan tarih diyalektik gelişimi içinde her zaman karşıtlarını da üretir. İlk bakışta gelecekten yana hiçbir umut sunmayan içinden geçtiğimiz tarihsel kesit de, kendi karşıtını üretecek gerilim ve çelişkilerini biriktiriyor.

Güney ile Kuzey arasındaki hat, Güney'in gözden çıkarılmışlığıyla birlikte ve tam da bu nedenle gerilimlerin en fazla oranda yoğunlaştığı bir alan konumdadır. Ek olarak, kuzey ülkelerinin kendi aralarındaki hegemonya krizi ve kendi içlerinde derinleşen sınıfsal çelişkiler de Kuzey-Güney hattının gerilimini potansiyelize eden bir etkendir. Kapitalizmin derinleşen ekonomik, toplumsal, siyasal bunalımı yeni yaratıcılıkları koşullayacaktır.

Kapitalist sistemin ortaya koyduğu gerilim ve çelişkiler yumağı insan sömürüsüne dayalı yönetimlerin işlemediğinin bir kez daha kanıtıdır. Dolayısıyla, şu anda ortada bir paradoksun bulunduğu da belirtilebilir: Bir yandan insani anlamda belki de tüm çağların en kötü yönetimi durmaksızın yöneten/yönetilen çelişkisini derinleştirmeye yönelik zorunlu yaptırımlarını sürdürüyor; öte yandan yaptırımların konusu olan geniş toplum kesimleri tüm yabancılaşmışlıklarıyla bu yönetime razı konumlarını yeniden ve yeniden üretiyorlar. Bu tek bir şeyi tanımlıyor; giderek yabancılaşan insan, somut, tutunulabilir, canlı bir alternatifin yokluğuyla yabancılaşmaya devam ediyor. Kısaca, yaşam sahibini bekliyor. Kendisini yeniden anlamlı kılacak, yaşamı tüm canlılığıyla kavrayan, ancak kesinlikle kapitalizm karşıtı bir çizgideki kendi ütopyasını yaratmaya yönelmiş bir yaratıcılıktaki sahibini bekliyor.

DENİZİN SUSKUNLUĞU

Derin bir sessizlik sarmış suyu
Denizde hissedilmez bir kıpırtı
Ve endişeyle bakar balıkçı
Düzlük kaplamış her yanı

Yok hiçbir yönden tek esinti
Korkunç bir ölüm sessizliği
Ulaşılmaz uzaklarda
Kıpırdamaz tek bir dalga

J. Wolfgang Goethe
Çev: Necdet Neydim

Dünyanın tüm dağılmışlığıyla karşımızda durduğu, her alanda derin alt üst oluşların yaşandığı şu dönemde, bu karmaşıklığın içinden kendi sınıfsız ütopyasını somutlayacak yaratıcı inisiyatif mutlaka gerekiyor. Yaşam, niyetlilere içinde devingen potansiyelleri alabildiğine barındıran sonsuz bir olanak sunuyor.

O halde yaşam, sınıflı toplumun önümüze çıkardığı engelleri hiçbir sınır tanımaksızın aşmak konusunda istekli tüm insancıl bireyleri göreve çağırıyor. Bu görev, tam yaşamın içinde ve hepimizindir. Nazi kamplarındaki katliamın kaosunu anımsatan bir ortamda, yaşamı Yeni'den yana dönüştürmek için, öncelikle ütopyaya ve ütopyayı somutlayacak projelere insancıl herkesin katkısı gerekiyor. Açıkçası rüya görmek gerekiyor. Çünkü; **"Eğer rüya gören kimse rüyasına ciddi olarak inanırsa, hayatı dikkatle gözler, gözlemlerini muhayyelesinde kurduğu şatolarla kıyaslarsa ve eğer, genel olarak rüyasının gerçekleşmesi için çalışırsa rüya ile gerçek arasındaki çelişmenin hiçbir zararı olmaz. Rüyalarla hayat arasında bir bağ varsa herşey yolundadır."** (Lenin)

Öte yandan kapitalizm biriktirdiği gerilim ve çelişkileriyle, bu tipten çabaların ortaya çıkıp, potansiyelize olacağı ortamı döllüyor. Yani, umutsuzluğun içinden, ta derinlerinden umudun nesnelliği her zamankinden daha çok yaşama geçiyor. Yaşam umudu yaratacak insanı bekliyor. Umut geliyor.

"İnsanların içindeyim seviyorum insanları
hareketi seviyorum
düşünceyi seviyorum
kavgamı seviyorum
sen bahar içinde bir insansın sevgilim
seni seviyorum"
(N.H., Bahar adlı şiirinden 1947) dercesine.

Ağustos 1992

Kaynaklar:

1- **Luxemburg, R.Siyasal Yazılar, V Yayınları, Birinci Basım, Şubat 1989.**
2- **Mac Neill, J., Wensemius, P., Yakuşiji, T.Batı'nın Gölge Ekolojileri, NPQ Cilt:1/3, Kış 1992, 32-35.**
3- **Reich, R.Gelecek, Beyin Gücü ve Altyapıda, NPQ, Cilt: 1/3, Kış 1992, s. 69-73)**
4- **Iyer, P.Yeni Kültür Tek Tip mi Olacak., NPQ, Cilt: 1/3, Kış 1992, s. 38-43)**
5- **Kafka, F.Değişim, Bayraktar Yayınevi, Ankara, 5.Baskı, Aralık 1982.**
6- **Camus, A.Veba, Say Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, Nisan 1982.**
7- **Marx, K.1844 El Yazmaları, Sol yayınları, 1. Baskı, Ankara, Temmuz 1976.**
8- **Lipsitz, L.Worklife and Political Attitudes, Am. Pol. Sci.Review, 58, 1964, 951-961.**

KATEGORİZE EDİYORUZ: GEÇERSİZDİR

Sadık ALBAYRAK

Bazıları arabesk şarkıları çok ciddiye alıyor. Arabesk bir şarkı şöyle bağırıyor: "Felsefe yapma!" Bir başkası ise şöyle: "Beni kategorize etme!" Her iki şarkıdan da çok etkilenmiş görünen bir grup şair bir sempozyum düzenledi. Şöyle yakınıyorlar: "Eleştirmenler her şeyi kategorize ediyorlar." Sempozyum arabesk şarkılardan yalnızca dile getirilen düşünceler düzeyinde etkilenmiş konuşmalardan ibaret değildi. Konuşmalar baştan aşağı arabesk bir çorbaydı. Birkaç cümle önce söylediklerini birkaç cümle sonra reddeden şeyleri söylemekte hiçbir olumsuzluk görmüyorlardı konuşmacı şairler. Tersine böyle çelişkiler taşımalarıyla övünüyorlardı.

Seksenli Yıllarda Türk Şiiri Sempozyumu'nda bu arabesk bilinçle pervasız bir övünme yarışına girdi konuşmacılar. Neyle övünüyorlardı? Seksenli yılların şiiriyle övündüler. Bu dönem şiirinin en önemli özelliğinin "çoğulculuk" olduğunu söylediler. Gelenekle hiçbir ayrım yapmadan bağ kuran ve geleneğe "eklemlenebilen" bir şiir yazıldığından dem vurdular. Konuşmacılardan biri, Ataol Behramoğlu bunu şu irkiltici sözlerle anlattı: "Siyaset ipoteğinin kaldırılması çeşitliliğin nedenlerinden biridir. "Siyaset ipoteği' ise "komplekslerinden arınmış bir toplumun" gelişmesiyle ortadan kalkmış. Böylelikle Ataol Behramoğlu'ndan yepyeni bir gerçeği öğrendik: "Türkiye toplumunun geldiği böyle bir olgunluk var." sözleriyle "olgun bir toplumda" yaşadığımızı.

"Olgun toplumlar", "siyaset ipoteğinden" kurtulmuş toplumun insanları, vizyonda ilkel dürtülerini kamçılayan programları kaçırmıyorlar, tombala yarışmalarında verilen otomobilleri almak, süpermarket arabasını doldurmak için hiçbir onursuzluktan kaçınmıyorlar. Bu "olgun toplum"un insanları en zor koşullar altında eziş büzüş, minübüslere doluşup işe gitmeyi bir kader olarak yaşamayı, gündemlerinin ilk konusu olarak dönemin "olgun insanı"nın gazeteleri futbol gazetelerini okuyup tartışmayı seçiyorlar. Bu "olgun toplum"un şairi de Ataol Behramoğlu'nun deyimiyle hiçbir ayrım yapmadan "geleneğe" "eklemlenmekten" kaçınmıyor.

Bir başka "şair", "işin pazarlama ve tanıtımına gelince, bakın o konuda karamsarım" diyerek, şiirin "olgun toplumdaki" sorununu anlatıyor. Yeterince pazarlanamıyormuş. Bir başkası "estetik ölçütlerden" sözediyor. Şiir seksenlerde "estetik ölçütlerle" değerlendirilmiş ve bu da "çokseslileği" getirmiş. "Şiirdeki siyasi anlamları geri plana düştüğü için kaliteli şiir" yazılmış.

Toplantıda pişirilen arabesk çorbaların ortak malzemesi şu: "Şiir politikadan kurtuldu" Bu tekerleme her konuşmacıda yineleniyor. Biri şöyle dedi: "80 öncesi şiirin politikayla buluşması, şiirin estetik değerinden bir kan kaybıdır." Bu, "kolay yoldu." dedi konuşmacı. Böylelikle seksenlerde şiir yazanların, bunu bir "senpozyuma" konu yapanların ne kadar "zor yolları" yürüdüklerini öğrendik. Gerçeğin tersyüz edilmesiyle hiç bu kadar utanç verici biçimde karşılaşmadım. "Kolay yolu" ve "zor yolu" karşılaştırdım, toplantının sonunda yaptığım konuşmayla. Burda da tekrar etmek zorundayım.

Şiirin seksenlerde politikadan uzaklaşması "zor yol"muş. Savunulan bu. Bu sava karşı ne söylenebilir ki. Seksenli yıllar Türkiye'de büyük bir devlet terörüyle insanların politikadan uzaklaştırıldığı yıllardı. Bu dönemde politikadan kaçmak, "zor yol" değil "en kolay yol"du. Egemen sınıflar ve devleti toplumun önüne bunu, politikasız bir yaşamı, politikasız bir sanatı tek geçerli yol olarak koydu. "Zor yol", buna direnebilmekti. Zor yolu seçenler, hapislere kondu. İşkencelere uğratıldı. Öldürüldü. Devletin istediği çizgide şiir yazanlar bunu zor yol olarak çıkarıyorlar şimdi karşımıza. Bununla övünüyorlar. Utanılacak bir şeyle övünüyorlar. Boyun eğmeyle övünüyorlar.

Gorki, 1907 ile 1917 arasındaki gericilik yıllarında Rus aydınlarının tarihlerinin en utanç verici dönemini yaşadıklarını söyler. Gorki'nin saptaması, politikadan kaçmış olmakla övünen şairlere ne çok uyuyor. Bir sanatçı politikaya uzak olabilir, buna bir itirazım yok. Ne var ki, politikayla uzaklık, sistemin şiddetiyle ortaya çıkmışsa ve bu "üstün" sanat eserinin bir niteliği olarak sunuluyorsa. Bunu kabul etmek mümkün değil. Bunu savunarların ahlaki değerlerini sorgulamak gerekiyor.

Toplantıda atılan arabesk çığlıklardan biri de, şiiri milli bir temelde değerlendirmeyi anlatıyordu. Hep bir "Türk şiiri"nden sözedildi. "Türk şiiri"nin dünyada yeterince "tanıtılmadığı"ndan yakınıldı. "Bir Türk şiir eleştirisi"nin olmadığı söylendi. "Batı şiiri ölçütleriyle Türk şiiri anlaşılamaz" dendi. "Türk şiirinin gelecek vizyonu olmadığı" bunun büyük bir eksiklik olduğu savunuldu. Böylelikle "politikadan kurtulmuş" şiirin, milliyetçiliğiyle devlet politikasına, burjuva milliyetçiliğine yaslandığı ortaya çıktı. Politikadan kurtulmakla övünenler, bu milliyetçilikleriyle tam da politikaya, emperyalist burjuva politikasına batıyorlardı. Sanatta toplumsal ayrışmayı reddedenler milliyetçilikte birleşerek, sistemin politikasını ve ideolojisini baştacı ediyorlardı. Sınıfsal değerlendirmenin yerini alan, bitmiş bir sınıfın, gelecek için gösterebileceği hiçbir amaç kalmamış bir sınıfın "milliyetçilik ideolojisi" estetik ölçütler için bir sakınca taşımıyordu.

Seksenli yıllarda şiirle hayat arasındaki bağı kopartanlar, yeni bir dil yarattıklarını, marjinal bir dille şiir yazdıklarını söylediler. Şiirin az okunmasını bir övünme vesilesi yap-

tılar. Bunu söylerken kullandıkları dil, söylediklerini yalanlıyordu. "Dışa açılmadan", "Türk şiiri vizyonundan", "şair sosyete"sinden söz edenler, bazı şeylerin "in" bazılarının "aut" olduğunu söyleyerek söze başlayanlar hangi dille konuştukları ortadaydı. Seksenli yılların egemen politikacılarının diliyle şiir sempozyumu yapanlar, nasıl bir yeni dil yaratmış olmakla övünebiliyorlar? Şaşırmamak gerekiyor. İnsana karşı, hayata karşı bir sitemin politikasını, dilini üretenler bitişlerine açıklama arıyorlar. Hayatın reddettiği sanatların "marjinal" nitelemesiyle akla uygun duruma getirmeye çalışıyorlar. Bu şiirin reddedilmesinin nedenlerini, en başta sistemin ideolojisinin güdümlediği şiir olmasında aramalı. İnsana karşı bir sistemin değerlerini güzelleştiren şiirin, insanla bağ kurması mümkün değildir. Bu şiirin bitişi de "marjinalleşmesi" de bu özelliğinden kaynaklanıyor **Seksenli Yıllarda Türk Şiiri Sempozyumu**'nun bir tek yararlı yanı vardı, bunu göstermesiydi. İnsan için, güzel bir toplum için hiçbir kaygı taşımayan, tersine eşitsizlikçi sistemin insan karşıtı değerlerini "despotik bir consensus" altında estetize eden bir şair modelini somutluyordu.

Şiire bireyin girdiğinden sözedildi. Söylev verdiği sempozyumu sonuna kadar izleme zahmetine bile katlanmayan şairler, şiire bireyi sokmuşlar. Kendileri birey olabilmişler mi? Bir bireyin, şahsiyet olmuş bir insanın sorumluluğuyla hangi egemen değere karşı çıkmışlar? Dünyada ve ülkemizde yaşanan kaçgun döneminde insan alçaltıcı kırbaçlara karşı tek bir eylemleri ve şiirleri var mı?

Bu "sempozyum" denilen ama konuşmalardaki hazırsızlıkla, tutarsızlıkla bir sempozyumdan başka her şeye benzeyen toplantıda şunları dinledik. Orhan Alkaya, Atılgan Bayar, Vural Bayrıl, Ataol Behram-oğlu, Metin Celal, Metin Cengiz, Enver Ercan, Seyyit Nezir, Adnan Özer, İskender Savaşır, Tuğrul Tanyol.

Şiire bireyi sokan konuşmacılardan biri şöyle dedi: "Şairin sosyalist, faşist oluşu elbette şiirin dışında aranmalıdır." Dünyanın en komik cümlesini söyleyen bu konuşmacı, seksenlerde ortaya attığı "yenibütüncü şiir" bildirisini unuttu. İnsanı metafizik bir parçalar toplamı olarak almayı, bu sözden daha iyi ne anlatabilir. Bu söz, insana hileci, ikiyüzlü bir rol biçmenin de en iyi anlatımıdır. Bir sanatçı dünya görüşünü şiirine nasıl yansıtmaz? İçten bir insan, inandığı, savunduğu değerleri yapıtı dışında tutabilir mi? Böylesi bir birey, şahsiyet olabilir mi? Faşist Ezra Pound veya marksist Bertolt Brecht şiirlerinde bu inançlarından arınabildiler mi? Bir sanatçının ideolojisi yapıtının içindedir. Yapıtında ideolojisini içkinleştiremeyen sanatçı, ya çok özel koşulların ürünüdür, Balzac gibi, ya da çelişkilerle dolu bir kişiliği vardır. Övünülecek değil, üzünülecek bir şeydir, ideolojisi dışında veya ona karşı bir eser vermek.

Sonuç arabesk şarkının tersiyle geliyor: Kategorize ediyoruz. Kategorilere karşı çıkanlar, düşüncenin temel araçlarını reddediyorlar demektir. Bilimin, felsefenin temel aracıdır kategoriler ve kavramlar. Eleştiri de kategoriler üzerine kurulur. Bunu reddetmek bilgisizliğe çağrıdır. Bilgisizliğe çağrı çıkarmak ise, gerçekliğin karanlık kalmasını istemektir. Kategoriler ve kavramlar, eğer bilimsel bir yöntemle üretiliyorsa gerçekliği açıklar. Onlar da, kategoriler kullanıyorlar, "toplum" kategorisi yerine "millet" kategorisini. "Sınıfsal insan" yerine "milli insan" kategorisini. "Birey" kategorisi, "sınıf bireyi"ni reddetmenin kategorisi oluyor. Aynı zamanda burjuva bakış açısının bir kategorisi "birey". Metafizik kategorilerle düşünüyorlar. Gerçekliği karartmak için.

Bizim yeni bir kategorimiz var: "Geçersizdir" Şiir toplantısı bu kategorimizin sınaması için de bir fırsat oldu. Toplantının sonunda yaptığım konuşmada, bu kategoriyi pratige soktum. Şöyle dedim: **İnsancıl** dergisi bir kapak hazırladı, sistemin sanatçılarını, star sistemini GEÇERSİZ ilan ediyor. Ama eksikler var. Onları da burada ekleyelim. Bu sempozyumdan çıkan sonuçla, seksenli yıllar Türkiye şiirinin büyük bölümü geçersizdir."

Yeni bir dönem açılıyor önümüzde. Bu, pratik olaylarda doğrulanıyor Biten bir şiir, utancını övüncü biliyor. Consensusu övüncü biliyor. Geçersizliğini akla uydurmaya çalışıyor telaşla. Biz bunu kategorize ediyoruz: GEÇERSİZDİR. Yeni bir dönemin kategorisi oluyor bu. İnsanla ve hayatla bütünleşen bir sanata doğru...

Gençlik Geleceğe Bakmaktadır
Marksizm Leninizm de!...

G. DİMİTROV
Gençlik İçin Notlar
Türkçesi: Adem Artam / 176 sayfa / 25.000 TL.
● Proletaryanın Kavgasına Beslediğimiz Bağlılığı Koruyalım ● Gençliğinizin Düşmanı Faşizme Karşı İşçi Sınıfının Birliği İçin Mücadele Ediniz ● Gençliği Faşizme Vermeyeceğiz

V. PRIVALOV
Dünya Komünist Gençlik Örgütleri Kısa Tarihi
Türkçesi: Yusuf Kerim / 176 sayfa / 25.000 TL.
Çocukların ve gençlerin çalıştırılmaları ve acımasızca sömürülmeleri, onları, ekonomik durumlarını iyileştirmek için savaşmaya zorladı ve kendi örgütlerini kurmaları gerektiği sonucuna vardılar.

TARİHSEL YAYINCILIK
Cemal Nadir Sokak Eser Han Kat: 4 Tel: 511 10 05

GEÇERSİZ ELEŞTİRMEN MEMET FUAT NEYİ DİKTE ETTİRMEYE ÇALIŞIYOR...

A. Necmettin BORTEÇİN

VİCDANLI MEMUR

Bir gece dergiden çıkıp bir arkadaşla Karaköy Vapur İskelesi'ne geliyoruz. Saat, 22.00'yi henüz geçmiş. 22.00 vapurunu kaçırmış olmamıza hayıflanırken karşımıza bir "tarife" çıkıyor. Şehir Hatları İşletmesi'nin "kış tarifesi". Buna göre, bir sonraki vapur saat 23.00'te. Olamaz... diyoruz. Tam bir saat arayla vapur seferi. Bir sansıntı... sonra öfke. Çevremize bakıyoruz. Öteki öfkeli insanları... onurunun çiğnenmişliğini farkında olan insanları arıyoruz. Yok... Ama, hayır. Kızgın biri daha var. Diş gıcırtılarımıza sinirlenen biri. Karşılıklı diş gıcırdatıyoruz. O, fazladan bir de tesbih şıkırdatıyor. Tesbih sesini duymazlıktan gelip, gördüğümüz bir memura yaklaşıyoruz. Bu işin insaf ölçüsünde olup olmadığını soruyoruz. İstediğimiz, çözüm değil. Yalnızca ne düşündüklerini öğrenmek. Memur bey çok sinirleniyor... "KİT'ler artık zarar etmeyecek..." diye köpürüyor. "Nasıl" diye soruyoruz. "Kardeşim, bu vapur yediyüz litre mazotla gidiyor. Altmış yolcuyla gidince de normal olarak zarar ediyor. Sizin vicdanınız rahat edecek mi..." Vicdansız iki vatandaş olarak vicdanlı memura acıyarak bakıyoruz. Sabah seferlerinde, fazladan bin yolcuyu perperişan bir hale sokup taşıyan Şehit Hatları'nın haksız... insan onurunu parçalayan bu uygulamasının insanlıkdışı olduğunu düşünerek vicdansızlığımızın sınırlarını genişletiyoruz.

İskelenin dışında başka vicdanlı vatandaşlar, taksilerle Kadıköy'e yirmibin liraya yolcu taşıyor. Yatışmak zorundayız. Çare yok. Gece burda yatamayız. Yüzerek geçemeyiz. Ellibeş dakika daha burdayız.

MEMUR KİMİN DİLİYLE KONUŞUYOR...

Kıyıda Çehov'u düşünüyorum. **Memurun Ölümü** adlı öyküsünü. "Vicdanlı" memura kızamıyorum. Üzülüyorum. Yediyüz litre mazot uğruna parçalanan insan onurundan ne kadar habersiz olduğuna üzülüyorum. Bunu ona doğru... adil gösterenlere nasıl itaat ettiğini düşünüp üzülüyorum. Kendine karşı oluşuna... kapitalist ilişkileri vicdan sanışına.

Bütün bunları ona... onlara anlatmalı. Ama nasıl. Hangi dille. Nasıl bir dille. Bilinen bütün kavramları iğdiş edilmiş yerleşik egemen dille olanaksız bu. Yeni bir dil... yeni bir dil... diye direnmekte ne kadar haklı olduğumuzu düşünüyorum, bir kez daha. Bunu alttan alta... adını koymadan kösteklemeye çalışan geçersiz eleştirmenleri de. Susamam artık. İnsanı sıfırlayan bu dilin geçerliliğini sürdürmesi için koltuk çıkanlar açıktan karşı çıksınlar yeni dil çabalarına. Açıktan açığa savunsunlar iğdiş edilmiş kavramları... bunu bekliyorum.

EGEMEN DİL KAVRAMLARI İĞDİŞEDER

Yeni bir dil arayışı kültürel çözümlemeyi gerektiriyor. Bir kavramın anlamını... toplumsal etkilerini, yaşam içindeki kullanımının doğurduğu sonuçları... bellettiği sahte hakikatleri tam olarak anlayamadan ne övmek ne de eleştirmek olanaklı. Bu olanaklı olmayınca da ne yaparsanız yapın yaşattığınız... ürettiğiniz, yeniden ürettiğiniz kültürü çözümleyemezsiniz.

Elbette bu sanıldığı kadar kolay değil. Bu, bir kopuşu gerektirir. Bildiğiniz... doğruluğuna inandığınız her şeyi yeniden düşünmek, belki de reddetmek noktasına gelebilirsiniz. Bu, rahatsız edici bir durumdur. Açık söylüyorum. Bu rahatsız edici duruma katlanamayacak... kolay yoldan yazıp çiziktirivereceksiniz artık çekilin bir kenara. Geçersizsiniz.

Bir takım kavramların sırf sorun yaratsın... insan düşüncesini dumura uğratsın diye üretildiğini düşünüyorum. Bazı sorunları çözdüğünü düşündüğümüz kavramlar, bizi düşünmemeye yöneltiyor. Bir şeyin doğruluğunu... yanlışlığını... iyi, kötü oluşunu... insaniliğini bu kavramlarla sınayıp bir sonuca varıyoruz. Bu sonuç bizi rahatlatıyor. Rahatlayan insan o sorun üstüne artık kafa yormuyor. İnsan bilinci... düşüncesi orda duruyor. Dumura uğruyor

Eğer bu rahatlama olmasa, insan bütün bunların çözümlenmiş değil... çözümlenmesi gereken sorunlar olarak görecek. Bu kavramların bellettiği doğrulara, yanlış bile olsa yeni açımlamalar getirecek. Düşünce ortamı canlı... tartışmalı bir duruma gelecek. İnsan düşünmenin onuruyla üretecek. Ama hayır. Despot bir kültür ortamı buna izin vermez. Vermezse ne olur... geçersizleşir. Geçersiz eleştirmeni... şairi, yazarıyla birlikte.

Egemen dil, kavramları iğdiş ediyor. Bunu, şöyle yapıyor. Kavramların bize algılattığı gerçeklikleri uyulması gereken bir sonuç olarak sunuyor. Kavramların açıkladığı durumu... oluşu... geleneği insani bir etkinliğin değişebilir... dönüşebilir hakikati olarak değil, uyulması zorunlu bir sonucu... gerekliliği olarak sunuyor. Kavramı yaratanın insan olduğunu unutarak insanı kavramların nesnesi derkesine düşürüyor. İnsanı da düşünceyi de nesneleştiriyor. Bir idealar ve nesneler dünyası

ZERRİNKADEH

ayrılıktır b iliyoruz
-doldur yelkenleri rüzgârcı

sevinmek için uykulara yatınca
ıvır zıvırlar topluyoruz
aklımız bir karış havada
gibi kendimize
yalan gitmeler mi yakıştırıyoruz
sessiz ağlamalar mı ne

ayrılıktır b iliyoruz
-trenlere asılmak geçiyor içimizden

yollarımıza deniz çıkıyor hep de
gemiler kalkıyor otogarlardan bizsiz
geliyoruz gidiyoruz dalgayla kıyıyla
tarifsiz tarifesiz
ayrılıktır
gülüp geçiyoruz acıyla
içimiz yanıyor mu yanıyor

ayrılıktırbiliyoruz
-siliyoruz birikmiş öpüşleri önce

Emin AKDAMAR

yaratıyor. Bu kavram yerleşmiştir... doğruluğu sınanmıştır. Sen de buna uymakla yükümlüsün... diyor. Böylece, diyalektik bir durumu, idealist bir tutumla metafizik derkesine düşürerek onu değişmez, mutlak gerçeklikmiş gibi sunuyor.

Geçerliliğini yitiren yığınla kavramın hala geçerli sanılması... buna uygun davranış biçimlerinin sürdürülmesi egemen dili daha da yerleştiriyor. Doğru gösteriyor. Sahte hakikatler bu dille oluşturuluyor... bu dille yaşatılıyor. Yanılsama, gerçekliğin yerini böyle alıyor.

Bir kez daha... İğdiş edilmiş kavramlarla gerçekliği açıklayamayız. Yanılsamaların yerine değişen... dönüşen gerçekliği koyamayız.

SÖZLÜK AÇ... YA DA SÜNGÜTAK...

Dilin evrimi insanlık tarihi kadar eski. Dil, insanla varoldu... evrildi. Hiç kimse artık iki odun parçasını birbirine sürterek yakmayı denemiyor. Kimse, kimseden bunu beklemiyor. Ama Memet Fuat, avlamak için mamut arıyor.

Memet Fuat'ın elinde bir sözlük var. Bu sözlükle dolaşıyor... yatıyor... kalkıyor. Kızınca, açıyor sözlüğü, kavramları sözcük derkesine düşürüp sağa sola ders vermeye başlıyor.

Bakın Memet Fuat'ın verdiği derse... "Ne demek 'normal'? 'Kurala uyan, alışılagelene uyan, doğa yasalarına uyan...' Dolayısıyla da 'olağan, sıradan' 'Normal' sözcüğü 'norm'dan geliyor, yani 'ölçü', kural, ilke, örnek'... 'Anormal' sözcüğünün yüklendiği anlam ise, bunların tersi olarak şöyle: 'Kurala uymayan, alışılagelene uymayan, doğa yasalarına uymayan...' Dolayısıyla da 'olağan, sıradan olmayan,' ölçü, kural, ilke, örnek tanımayan... Buna, çeşitli alanlarda, 'düzensiz, dengesiz, sapık' gibi sözcüklerin getirdiği anlamlar da eklenmekte..." ("Normal Olduğunuza Üzülmeyiniz', Memet Fuat, Adam Sanat, Sayı 82.)

Bitti mi. Evet. Temel dayanağınızı koydunuz. "Normal olduğunuza üzülmemek" gerekliliği uyulması gereken zorunlu bir durum. Artık, roman eleştirisine başlayabilirsiniz. Bütün roman eleştirmenlerine öneriyorum. Önce, bir sözlük edinin. Eleştiri konusu edeceğiniz kavramı karşılayan sözcüğü bulun. Bunun anlamını yazın. Sonra, karşıtını bulup yazın. Artık, temel dayanağınız hazır. Şimdi boşverin kavramın toplumsal ilişkilerde neyi ürettiğini, oluşturduğu değer yargılarına falan. Başlayın eleştirinize...

ROMANA "ELEŞTİRİ" SİSTEMİN DİLİNE ÖVGÜ

"Önce, söz konusu yazısında, " Ne var ki her 'sıra dışı', bir başka deyişle 'normlara uymayan', yani 'normal olmayan' insan, 'büyük' insan değildir. (...) Bütün anormal insanların büyük insanlar olduğunu söyleyemeyiz." diyor Memet Fuat. Kavramları kullanarak insanları, normal-anormal diye sınıflandırıyor. Peşinden, bir şaşırtmaca..." Karşı çıkılması gereken, 'normallik' değil, çarpık, yoz 'norm'lardır Bunlar insanlara bağlı olan, değiştirilebilecek, değiştirilmesi gereken şeyler..."

Memet Fuat'a göre, bazı anormal insanlar büyük insan oluyor. Ya da büyük olan bazı insanlar anormal.

Memet Fuat, belirsiz... soyut... içi boş bir normal, anormal, büyük insan kavramlarıyla yazıp çiziktiriyor. Neden sonra, aslına dönüp söylemek istediğini... dikte ettirmeye çalıştığı şeyi söylüyor..." Yazın dünyasında, içerde dışarda, bir tür 'anormallik' düşkünlüğünün gittikçe yaygınlaştığı görülüyor. Normal olmayan şeyleri anlatmak, üstelik de normal olmayan tarzda anlatmak..." Memet Fuat o kadar çok normal-anormal diyor ki kimilerini tırnak imi içine alması da kavram kargaşasını önleyemiyor. Bir türlü verili normalden... anormalden kurtaramıyor düşüncelerini. Açıktan açığa savunamadığı verili normal kavramını kargaşa yaratarak doğru belletmeye çalışıyor. Bu kavramların yerine koyacak başka bir kavramı yok.

Karşı çıkılmaması gereken normalliğin... karşı çıkılması gereken "çarpık, yoz 'norm'ların" ne olduğunu açıklayamıyor. Çünkü, sözlükte bunlar yok. Olması da olanaksız.

"Normal olarak" diye başlayan bütün konuşmalar sahte bir hakikati... yanılsamacı bir dünyayı mutlaklaştıran hakikati anlatır. Ölçüler... kurallar... ilkeler... örnekler toplumsal ilişkilerin, üretim ilişkilerinin sonucun-

da oluşur. Kültürel yapıyı belirleyen her türlü maddi ve düşünsel üretimin sonucunda belirlenir. Bir yerde ölçü kabul edilen, bir başka yerde ölçüsüzlük olabilir. Bir yerde geçerli olan kural... ilke, başka bir yerde kuralsızlık... ilkesizlik olabilir. Normal kavramı sahte bir kavramdır. Sahte bir hakikati anlatır. Hiçbir şey normal değildir. Normali-anormali belirleyen hiçbir yasa yoktur. Normal-anormal, insanlarda zihni kalıplar yaratmak... onları mutlaklaştırmak için uydurulmuş kavramlardır. Bütün insanlar özgündür. Kendine özgüdür. Buna, akıl hastaları da "sapık"lar da "dengesizler" de dahil.

Bir bilim adamı, deney odasında, normal şartlar altında 1 mol gazın, 22,4 litre olduğunu söyleyebilir. Ama, o normal şartlar da o deney odasında kalır. Hiç kimse, o deneyodasının dışındaki gazı bazı yasalara uymuyor diye anormal, dengesiz, sapık diye suçlayamaz.

Bu dünyada alışılagelmiş diye herkes aynı şeye uyabilir. Buna uymayan bir tek kişi bile çıksa o kişiye anormaldir diyemezsiniz.

Memet Fuat artık şunu anlamalı. Yerleşik egemen dil kullanarak hiçbir şey eleştirilemez. Ancak yeniden üretilir.

KÖTÜ BİR RASTLANTI

Şimdi, Memet Fuat'tan bir dürüstlük bekliyorum. Buket Uzuner'in romanındaki "anormallik özlemini" eleştirdiği yazısının yayınlandığı sayıda bir şiir yayımlandı. Şiiri yazan, Memet Fuat'ın starlaştırdığı geçersiz şair Küçük İskender. Şiirin bir bölümü şöyle..." normali hiç anlatma bana/uzak dursun sistemin kalıcı terimleri/ben zamanın en tuhaf geometrik şekli olarak/bütün otellerinde sevişerek bu sonrasız kentin/bütün aynalarında tükürdüm kendi yüzüme...

Soru şu... Normali dinlemek istemeyen ve onu sistemin kalıcı terimi olarak algılayan bu şair anormallik mi yapıyor. Eğer anormallik yapıyorsa bu, "büyük insan"ların türünden bir anormallik mi. Büyük insan anormalliği değilse nasıl bir anormallik. Yok normalse öteki şairlerin de normal olmak için kentin bütün otellerinde, tuhaf geometrik bir şekil olarak seviştikten sonra aynalarda kendi yüzlerine tükürmeleri mi gerekiyor...

TUTUNARAK ADLARIMIZA

Neşe Yaşın'a

zaman ne zaman
gün hangisi/neresindeyiz dünyanın
akdeniz ateşi mi penceremize yansıyan
düş mü dökülüyor aynalara.

gözleri parmak uçlarında bir adam
göğsünde soluk soluğa ışıldayan bir akordeon
çalıyor oynak bir hava: adı flamenko.

'şiirkız' sanırsın elini vermiştir bir matadora
ne sivas boy atar yaşamında ne ankara
ne tel örgüler kalır o anda
kendinle yürürsün sonsuz'bir boşluğa
bir çocuğun coşkusu katılır dansına: adı hazar
aşkla çıkılır yolculuklara/ilk durak ispanya.

ne güzel
yaşadığını duyumsarsın o an
yıldızlarla bezenmiş bir gök altında.

Ahmet ÖZER

Dergi editörlüğü ciddi bir iştir. Eleştirmenlik ciddi bir iştir. Çifte ölçüler kullanmak ciddi sıkıntılar yaratabilir. Birileri çıkar sizden yanıtlamanızı istediği sorular sorabilir. Soru sormak okuyucunun hakkıdır. Ben yine bu hakkımı kullanarak bir soru daha soruyorum Memet Fuat'a...

"Yaptığımız gelişigüzel alıntılar, bir iki yerde, açıkça, anamalcı düzenin yarattığı, geliştirdiği, sonunda da yozlaştırdığı değerlerden doğan 'norm'ları deyimliyor. Ama yazar kendisi de bu çarpık düzenin ürünü." (a.g.y. s.7)

Oldukça sert eleştiriyor Memet Fuat Buket Uzuner'i... Buna hiç itirazim yok. Eğer, çarpık düzenin ürünü yazarları eleştirecekse bir önerim var Memet Fuat'a... Bir de Küçük İskender'in nasıl bir sistemin ürünü olduğunu açıklasın.

Bir anımsatma... **Elele** dergisinde bir söyleşi... Bu söyleşi Küçük İskender'le yapılıyor. Memet Fuat'ın starlaştırdığı bu geçersiz şair söyleşide, bir oğlu olmasını istediğini, oğlu olunca ırzına geçeceğini ve onu bir şizofren olarak yetiştireceğini açıklıyor.

Böyle bir beyinle üretilen şiirleri editörlüğünü yaptığı dergide nasıl yayımladığını sormuyorum Memet Fuat'a... Bu, kendi bileceği... koyacağı 'norm'larla ilgili. Soru şu... Böyle düşünceler üreten... istekler taşıyan şairler nasıl bir sistemin ürünüdür... Eğer, kendine özgü... özgün insanlarsa bu şairler, bu neden herkes için... örneğin Buket Uzuner için de geçerli olmuyor... Yanıt bekliyorum. Açık... net bir şekilde. Kavramlara sığınmadan... kargaşalar yaratmadan.

NORMAL MEMUR... ANORMAL YOLCU... SAPIK TARİFE...

Anormal kavramının yanına "dengesiz, sapık" sözcüklerini nasıl yakıştırdığını düşünüyorum Memet Fuat'ın. Hangi dürtülerle bunu sorgulamadan çiziktiriverdi yazısında... Türkçe'ye 'norm'dan girmiş... insan ilişkilerini doğrudan yönlendiren... değer yargıları oluşturan bu kavramı sorgulamak yerine mutlaklaştırmak düşünceyi durdurmaktır. Yazar olarak... şair olarak... öykücü olarak insana yakışan yeni kavramlarla karşılayamıyorsa bazı insanlar çekilmelidir artık. Geçersizlikleri açıktır.

Pek çok şey yüzünden özür dilemelidir Memet Fuat...

Özür dilemesini bekliyorum... İnsandan... hem de derhal...

KAZIN AYAĞI

Turgay TOPAL

Afiyet olsun, yardıma gereksinimi olan sanatçılar, büyük tiyatrocular. Alacağınız parayla neler, neler yapabileceklerinizin düşlerini kurmakla geçti günleriniz. Aldınız sonunda... Şimdi bu aldığınız parayla yapacaklarınızı düşünüyorsunuzdur. Kim bilir ne çok önemli projeler sunacaksınız bizlere. Hatta, hatta bu aldığınız yardımlarla Berlin Ensemble'aya bile kafa tutarsınız.

Güçsüzü-güçlüye kırdıran ve daha çok ezilen kanı içmek için hergün yeni, yeni politikalar üretmeye çanak tutan bu güçlerin size verdiği paranın adı yardım değil sadakadır, sus payıdır.

Halkın ödediği vergilerden ayrılarak sizlere verilen bu paraları aldığınızda kokuşmuş sistemin devamına birer çivi de sizler çakıyorsunuz.

Kokuşmuş sistem sizlerin de aracılığıyla oluşumunu güçlendiriyor. Belki bilmiyorsunuz... bu paralar, kan kokuyor, ahlaksızlık kokuyor, eşitsizlik kokuyor, haksızlık kokuyor, ezilmişlik kokuyor, barut kokuyor. Geceleri -sanırım gündüzleri de- uyurken koynunuza aldığınız paralarla nasıl düş kuracaksınız, imgeleriniz nasıl ortaya çıkacak, nasıl?... Nasıl emekçilere, sanatseverlere iyi oyunlar hazırladık diyeceksiniz. Güzel duyusal, insanca yaşama katkıda bulunduk diye-bilecek misiniz? Hangi yüzle çıkacaksınız sahneye?

Kültür Bakanlığı dağıttığı sadakalarla:

1- Çok yardım alanlarla, az yardım alanları.

2- Tüm yardım alanlarla hiç yardım alamayanları bir-birine düşürüp yaptığı eksik işleri, yapması gerekirken yapmadığı işleri sizlerin üstünüzden meşrulaştırmak istiyor. Rahat etmek istiyor kısacası. Satıyorlar sizi, pazarlıyorlar. Kendi dostlarınız satıyor.

Sanatçı olmanın sorumluluğunu duyumsayın. Bu ülkenin insanı olduğunuzu, her-şeyden önce insan olduğunuzu duyumsayın, insanlık onurunu hatırlayın.

Bu aldığınız paralarla yıl içinde gerçekleştireceğiniz üretime de **ambargo** konulmasını kabulleneceksiniz. Bu güçler kendi istemleri dışındaki çalışmaları, bir sonraki yıl yardım vermeyerek cezalandıracak. Onların istekleri dışındaki tasarım ve oluşumlar böyle red/edilecek. Denetleneceksiniz yani. Özgür olamayacaksınız. Beğenmezlerse şekeri gitmiş sakız gibi tükürüp atacaklar sizi. İşte sizler savrulup, yerden yere vurulmanızı kabulleniyorsunuz bu sözde yardımlarla.

Almazsanız yaşayamaz mısınız... yaşayamayın. Tiyatro olarak yaşayamazsanız insan olarak yaşayın. Sanatçı kişiliğinizden, insan onurunuzdan ödün vermeyin. Sanat adına, tiyatro adına, oyun oynamak adına... ne adına olursa olsun kimliğinizi bu kirli oyunlara yem etmeyin.

Ne zamana kadar?

Bu paraları kendi içindeki pislikten arınana, gerçek anlamını bulana, özgürleşmek adına, yaratıcılıkları ortaya çıkarmak, mutlu geleceği kucaklamak adına verilinceye dek almayın.

Ölmezsiniz merak etmeyin. Bu ülkenin insanı güç durumda kalanı her zaman kucaklamıştır, er-geç kucaklayacaktır da. Yok olmaya yüz tutmuş koca insanlık içinde bizler neyiz ki?

Bir Oben Güney örneği var bugünlerde. Yıllarca onurlu sanat yapabilmek uğruna, tavırlılık adına iki böbreğini de yitirdi. Haftada iki kez diyaliz makinesine bağlanıyor. Yeni de değil bu, son iki yıldır devam ediyor. Makineye bağlanıp kanı boşaltılıyor, temizlendikten sonra tekrar veriliyor. Bu yaşarken ölmektir. Bu zamana dek kaç tiyatro aldıkları yardımı aklamak adına da olsa ona yardım etti ya da yardım etmeyi düşündü. Kaç kişi tanıdı onu, kaç kişi ziyaretine gitti?

Rahatsız olmayın, Oben Güney o dönem içinde de, şimdi de kendisine yanlış yerlerden önerilen yardımları kibarca red etti. Ölmek adına da olsa... Dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan sınıf arkadaşı... "Gel seni şehir tiyatrolarına alalım" diyor. Oben Güney ekonomik olarak çok kötü durumda olmasına karşın şu yanıtı veriyor; "Ben şehir tiyatrolarına benimle birlikte atılan diğer bindörtyüz ikilik arkadaşlarımla dönerim, onlarla birlikte atıldım ancak onlarla birlikte dönerim, ayrıcalık istemiyorum".

Sağolasın Oben Güney...

Dünya görüşünün sağlamlığıyla, ezilenlerin, dışlananların uğradığı haksızlıklara tavır almakla bizlerin de onurunu yaralanmaktan kurtardın.

Şimdiyineliyorum...

Bu paraları almakla doğuda ve batıda sömürünün... eziyetin... arkasından yelpaze sallıyorsunuz, işkencelere göz yumuyorsunuz, sömürüye evet diyorsunuz, insanlık onurunu ayaklar altına alıyorsunuz, burjuvazinin oyunlarını geçerli kılıyorsunuz.

İlericiliği lafazanlıkta kimseye kaptırmayan TİYAP (tiyatro yapımcıları)'ın kişiliksiz, çıkarcı oyunlarına da alet oluyorsunuz. Almayın bu parayı. Bu parayı aldığınızda neleri bıraktığınızı, nelerin sizden ayrılıp bir daha geri dönmeyeceğini bir kez düşünün. Bütün bunlara karşın yine de alıyor musunuz? Alın... Ama gelecekte hesap vermek zorunda kalacaksınız. En az bin-bir türlü haksızlığı yapanlar kadar. Çünkü siz de o yolun yolcususunuz. Bu kokuşmuş sistem belki de kendi içinde boğacaktır sizleri.

RUHİ SU GELENEĞİN YİNELENEN YANLIŞI DEĞİL YENİLENEN DOĞRUSUYDU

Ferda EREREN

Johann Sebastian Bach Üzerine Bir Çalışma adlı kitabında şöyle diyor Hülya Tarcan (Pan Yayınevi, 1987): "Bach, hem armoni sanatını (...) hem de ortaçağdan miras olarak devraldığı Kontrpuan sanatını (...) olağanüstü bir kudretle birleştirip aynı anda değerlendirebilmiştir. Gerek armoni, gerek kontrpuanın içerik ve güçlerini arttırabilmiş, kuru, basit formlara yaşam bahşetmiştir. Böylece geçmişle gelecek arasında bağlantı olarak ve modern sanatın kapısını açan itici güç niteliğiyle, tarihte yerini alabilmiştir."

Bir sürecin parçası olmak, dahası sürece damgasını vurmak, böylece tarihteki yerini almak... Sanatın sürekliliği, sanatçının ölümsüzlüğünün gizi buradadır sanırım.

Ruhi Su'nun müziğimizdeki yerini düşündükçe, aklıma hep Batı Müziği'nin geçirdiği aşamalar ve bu aşamalar içinde Bach ve Bach gibi büyük sanatçılar gelir. Ruhi Su da onlar gibi, müziğimizde bir dönüşüm yarattı. Eskide yenileneni ortaya çıkardı. Çağlar öncesine uzanan pırıl pırıl, gür bir müzik verdi bize.

Ruhi Su halk türkülerini sanki yeniden besteliyormuş gibi bir yaratıcılıkla ele aldı. Yorumlamanın kaba öykünme olmadığını, tam bir özgün yaratıcılık gerektirdiğini gösterdi bize. Yeteneği, bilgiyi, yaratıcılığı birleştirmeyi bildi. Aldığı Batı Müziği eğitiminin altında ezilmediği gibi, türkülerin altında da ezilmedi. Gelenekselde yinelenen yanlışı değil, yenilenen doğruyu buldu.

Bugün türküleri olsun diğer müzikleri olsun iniltili, pısırık, kararsız, yılışık, zavallı... biçimde söylemek moda. Kimi parçalarda da aldatıcı bir hareketlilik, yapmacıklı bir kıvraklık öne çıkarılıyor. İnsani duyguları anlatan müziğin yerini, insanı umutsuzluğa, güvensizliğe, anlamsızlığa ve hiçliğe sürükleyen söyleyiş biçimleri aldı. Müziğin için boşaltıldı. Ruhi Su'nun deyimi ile en kutsal enstrüman olan insan sesi, en bayağı bir biçimde kullanılır oldu. Radyolarda, televizyonlarda, her yerde bu tür müzik çalına çalına insanların müzikal duyarlılıkları yok edildi. Müzik eğitimi yozlaştırılarak, müzikal yetiler köreltildi. Bu ortamdan starlar, star gölgeleri, megastarlar, ultrastarlar yükseltildi. Kitleler adeta bunlara tapınmaya başladılar. Çürümüşlüğün, yozluğun, bencilliğin, gemisini kurtaran kaptan düşüncenin kabeleri oldu bu starlar ve star türevleri. "Benim kabem insandır/ Kuran da kurtaran da/ İnsanoğlu insandır." diyen Ruhi Su'nun sesi bu balçıkta boğulmaya, düşünceleri ve sanatı çarpıtılmaya çalışıldı.

Ölümünden sonra herkes ona el attı. Herkes onun izinde, onun devamı oldu. Kaba öykünmecilerin hepsi, özgün olduklarını (bir de böyle ad koydular kendilerine) ve bunu da Ruhi Su'dan etkilenerek başardıklarını söylemeye başladılar. Böylece bir sis perdesi ile Ruhi Su'yu kapatmaya, bir karmaşanın içine çekmeye çalıştılar. Önce Su'yu bulandırın, sonra avlanması kolaydır! Halk türkülerini kendi polifonik yapısı içinde çokseslilige götürmeye çalışan Ruhi Su'nun yapıtları, klasikleşmiş batı armonisi ile çokseslendirilip, onun düşüncesinin ürünleriymiş gibi sunuldu. Uygu, ezgi ve tartım özellikleri yönünden onun tamamen karşısında olduğu müziğin peşinde olanlar, yapıtlarının onun beğenisini kazandığını söylemekten çekinmediler. İşlerine gelen neyse, onu Ruhi Su'ya atfettiler.

Toplumumuz bir süreçten geçiyor. Bu sürece damgasını vuran olumlu tavır, Ruhi Su tavrıdır. Bu süreçte insani yaşam biçimi de, insani ölüm biçimi de Ruhi Su'nun başardığı biçimdir. Acılar ve yokluklar içinde yaşamak ama, yakınmamak, umutların boşa çıkması ama, umutsuzluğa kapılmamak, dostlukların ikiyüzlülükle yan yana olması ama, dostsuz kalmamak, emeğin karşılığının alınamaması ama, emeği esirgememek... Hep bu sürecin çelişkileri. Ruhi Su tüm büyük insanlar gibi bu çatışmanın insani tarafındaydı. "Bakmayın siz bu bencil/Bu hayvansal kavgaya/ Değişen dünyanın içinde/ İnsana biz yeni geldik." derken tüm sanatsal yaklaşımını ortaya koymuyor mu?

"Türkü söylerken yeşeriyorum, çiçekleniyorum." diyor, **Şiirler Türküler** plağının kapağında. Tüm bu yozluklara karşın, onun türkülere kattığı öz ve biçim sürecek. Bu topraklarda, bu toprağın türküleri Ruhi Su tavrıyla söylenmeye devam edecek. Türküler söylendikçe Ruhi Su yeşerecek, çiçeklenecek!

FOTOĞRAF VE SANSÜR

İbrahim AKYÜREK

Birol Üzmez

— Çek dünya görsün!
— Çekme ulan vururum!

Her uğraş; ister sanat ister zanaat olsun özgür bir çalışma ortamında verimli olur. Amatör balıkçılık ilgi alanınız ise tuttuğunuz balıkların birilerince denize dökülmesi, oltanızın ya da balıkların elinizden alınması sizi şaşırtır, tedirgin eder, yardım beklersiniz öteki amatör balıkçılardan.

Bizler, fotoğrafçılık uğraşısı içinde amatör duyarlılığımız ve heyecanımız ile yer alıyoruz. Fotoğrafın farklı anlayış ve çalışma yöntemlerini benimsiyoruz. Ne var ki, egemenlerin emir ve komutasındaki ekonomik politikalar çoğumuzu aynı ölçülerde etkiliyor. Bu uğraş alanına ayrılabilecek zaman ve maddi güç giderek sınırlanıyor. Fotoğrafçılığın uygulama ağırlıklı bir sanat dalı olması ve malzemelerinin sürekli yenilenmesi sınırlamanın boyutlarını çoğaltıyor. Daha farklı malzemeyi ve aracı uygulamada kullanmak, nitelikli yayınlar ortaya çıkarmak coşku verici düşler olarak kalıyor. Sanki birilerinin verdiği; "Çek-me", "Sergile-me", "Yayınla-ma", "Uygula-ma" biçimindeki komutlarla sansürü ekonomik boyutlarıyla dolaylı olarak yaşıyoruz.

Sansürün bu boyutu yanında kültürel, politik, toplumsal dengeler içindeki yeri ise hepimizi aynı ölçüde etkilemiyor. Fotoğrafın kanıt, belge değeri taşıdığı, tüm gerçekliği ele verdiği (Göze serdiği) durumlar farklı toplumsal güçlerce farklı tepkilerle karşılanabiliyor. Ortaya çıkan kanıt fotoğraf bir gücün (A diyelim) işine yararken, A'nın üretim sürecinde ilişkide bulunduğu öteki güç (B diyelim) aynı fotoğrafa olumsuz tepki gösterebiliyor. B, tepki duyduğu, rahatsız olduğu fotoğrafın çekilmesini engelleyebiliyor (Çekim aşaması), ya da dolaştırılmasını, sergilenmesini, yayınlanmasını (Sunum aşaması) yasaklayabiliyor.

Çevreyi kirleten bir fabrikanın ortaya çıkardığı sonuçların fotoğrafları birilerini rahatsız ederken, birileri de bu fotoğrafları yararlı bulabiliyor. Minimata köyündeki çalışmaları sırasında Eugene Smithe kirliliğe ve hastalığa yol açan fabrikanın sahibinin adamlarınca dövülüp hastanelik edilirken, dünyaya yayılan yapıtları ilgileri bu balıkçı köyündeki sakat doğan çocuklara çekebiliyor.

Sabah gazetesi muharibi İzzet Kezer elinde beyaz bayrağı, boynundaki fotoğraf makinası ile arkadaşlarının az uzağına düşerken ulaşmak istediği görüntüyü saptayamadan kendi görüntüsü ile öldüğü yöredeki gerçeğin billurlaşmış karesine döşünebiliyor.

Fotoğrafın iletişim ve kanıt olma değeri farklı toplumsal güçlerce biliniyor olmalı ki, haksızlığa uğrayanlar fotoğrafçıya gereksinim duyarken, haksızlığı yaratanlar en azından bulunduğu ortamda insancıl olmaya çalışan fotoğrafçının varlığından tedirgin olabiliyor. Fotoğrafın, toplumsal belleğin oluşturulmasında görsel tarih malzemesi olması, sanatın unutturmaya karşı savaşımında ayrıcalıklı işlevi bulunması egemenleri korkutuyor açıkcası.

Örnekmi?

1986 yılındaki bir gazete haberine göre Mandela'nın 1965'den sonra fotoğrafının çekilmesine izin verilmemiş. En yakınları dışında kimse yüzünü görmemiş.

Eskişehir Cezavi'ni dolaşan gazatecilere: "zindanların fotoğraflarını çekin" diye seslenen tutuklu ile öğrenci olayları sırasında dövülen gençleri görüntüleyen gazeteciye bir güvenlik görevlisinin "Çekme ulan vururum!" diyen sesi fotoğrafın yararları-zararları konusunda ipucu veriyor.

Fotomuhabirlerinin Amerika'ya Vietnam savaşını kaybettirdiği söylenir. Amerikan gazetelerinde yayınlanmayıp arşive kaldırılan fotoğraflar da zamanında yayınlansaydı belki de erken biterdi bu uzun savaş. Amerikan halkının vicdanı daha önceden harekete geçerdi. Vietnam savaşında görüntüden canı yanan Amerikan yöneticilerinin körfez savaşında gazetecileri ve televizyon muhabirlerini havuza almaları önceki deneylerinin sonucu olmalı... Havuza alınmış fotoğrafçı iseniz ancak yetkililerce birlikte çekim bölgelerini gezebiliyor, belirli sınırın dışında çekim yapmanıza izin verilmiyor (Ağustos ayında Şırnak'da gazetecilere aynı yöntem uygulanmıştı.) Sonunda

ölüsü gözükmeyen, teknolojisine övgüler yapılan savaş imajı zihilerimize egemen oluyor. Güneydoğu'da ilan edilmemiş yasaklarla çekimleri engellenen yabancı gazetecilerden birinin sözleri dünyanın her yerinde geçerli olmalı: "Eğer bir yere gazeteci sokmuyorlarsa orada gizli saklı işler dönüyor demektir."

Bu yasaklar karşısında festivallerde, tören yerlerinde, müzelerde, mahkeme salonlarında zaman zaman uygulanan fotoğraf çekim yasakları çok masum kalmalı.

Çekim ya da yaratma sürecinde fotoğrafçı, haksızlığı yaratanların (veya buna araç olanlar) gözünden kaçmış, engellenememişse ne olacak?

AIDS'ten ölen fotoğrafçı Robert Mapplethorpe'nin sergisi ABD'nin değişik kentlerinde sansüre uğradı ya da kapatıldı. Özgürlük yanlısı sanatseverler; "Sansüre Hayır", "Sanata Özgürlük" yazılı pankartlarıyla yürüdüler ve serginin yeniden açılmasını sağladılar. Bu sergiyi yasaklayan düşünce sınır taşımıyor olmalı ki, AIDS konusunu işleyen Der Spiegel Dergisi'nin (1988 yılı) Türkiye'de dağılımı yapılan sayısının kapak fotoğrafı (Çıplak insanlar var) enli sarı paket bantlarıyla gerekli yerleri kapatılarak satışa sunuldu. Yine aynı derginin Newroz olaylarının yer aldığı sayısı (1992 yılı) içindeki iki sayfa yapıştırılarak dağıtıma verildi. 1970'li yıllara uzanan fotoğraflı kart, takvim, poster toplatma geleneği yeni biçimleriyle sürüyor böylece..

Öte yandan modern dünya, uygar batı tanımları yasaklar konusunda hiç de umut vermiyor. Benneton'ın reklam kampanyalarında fotoğrafları kullanılan Olivero Toscani'nin başına gelenler sansürün evrenselliği konusunda şaşırtıcı örnekler oluyor.

1984 yılından bu yana dergilerde ve büyük basımlarıyla kent duvar ve panolarında izlenen fotoğraflar, farklı ülkelerde farklı tepkilere neden oluyor. Haber, belge ve tasarlanmış fotoğraflardan oluşan reklamlar kimi ülkelerde yasaklanırken, kimi ülkelerde ödüller kazanıyor.

1989 yılında siyah ve beyaz eşitliğini vurgulayan kampanyalar, başlatan şirket, ürünlerinden çok içeriği ile ilgili toplayan fotoğraflar kullanıyor. Birbirine kenetlenmiş siyah ve beyaz iki adam ve beyaz bebeği emziren siyah bir kadına ait görüntüler tartışmalara neden olurken, siyah toplum zenci bir kadının beyaz bir bebeği emzirmesine tepki göstermiş. Tartışmalar üzerine reklamı geri çeken şirket amacının sürtüşmeyi değil, eşitliği vurgulamak olduğunu açıklamış. Bu tek görüntü beş ayrı ülkede reklam ödülleri kazanmış.

1990-91 yılları kampanyaların artık evrensel üzerine yoğunlaştığı dönemler oluyor. Bu durumu Toscani, "Gerçek üzerine olan fotoğrafların tepki uyandırdığını farkettik" sözleri ile açıklıyor. Kampanya sürüyor... Fransa'da bulunan 80 yıllık bir ABD mezarlığının fotoğrafı, körfez savaşının başlamasından iki gün sonra İngiltere, Fransa ve Almanya'da tartışmalardan sonra yayınlanabiliyor. Savaş bittikten sora, tek kareye sıkışmış mezar taşları dizisini içeren fotoğraf önceden yasaklandığı gazetelerde yayınlanma şansı bulabiliyor Yine aynı yıllarda, dillerini dışarı çıkartan siyah, beyaz ve sarı üç çocuğu görüntüleyen fotoğraf Arap ülkelerinde, iç organların teşhir edilmesinin pornografik ve yasak olduğu düşüncesiyle sansüre uğruyor.

En çok tartışılan ve sansüre uğrayan, göbekbağı kesilmiş bebek Giusy'nin fotoğrafı oluyor. İtalya, İngiltere, İrlanda ve Fransa'da billboardlardan indiriliyor. Tepkiler daha çok şu sözlerle dile getiriliyor: "Konunun aşırı derecede kaba ve çarpıcı olarak ortaya konulması" ya da "Toplumun hassasiyetini göz ardı etmek."

Düşündürücü olan, dergilerde yayınlandığı sırada pek tepki çekmeyen fotoğrafların billboardlara çıkınca yasaklanması. Sanırım bu sonuç pek şaşırtıcı değil.. Ortalığa dökülen görüntüler farklı kültürel değerlerin çatışmasını kolaylaştırıyor.

Sunum aşamasında fotoğrafların sansüre uğraması, ülkemizde olağan sayılan davanışlara dönüşüyor zaman zaman. Karşınızdaki galeri görevlisi ise şu şu fotoğrafları koymamızı isteyebilir, sivil ya da resmi güvenlik görevlisi ise şu fotoğrafları niçin çektiğiniz, ne anlatmak istediğiniz uzun uzun sorgulanabilir, üniversite yetkilisi ise şu şu fotoğrafları çıkarmanız yoksa başınızın belaya girebileceği anımsatılabilir. Sansürün boyutları, sizin gibi düşünmeyen grupların serginizi kaba güçle yok etmesiyle de sonuçlanabilir. İrfan Demirkol'un 1975 yılında Amasra'da açtığı açık hava sergisinin dönemin MHP militanlarınca yıkılması ile, 1989 yılında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin Basın Müzesi'nde islamcı gruplarca basılan "Kadın başlıkları" sergisi arasında yıllar olsa da yöntem değişmeyebiliyor.

Robert Mapplethorpe'nin kapatılan sergisinden sonra sokaklara dökülen sanatseverler, "kapatılan bir sergi bizim özgürlümüze indirilmiş darbedir. Bizim yerimize başkalarının karar vemesini istemiyoruz" diyerek seslerini yükseltmişler. Okyanus ötesinden yükselen bu sese ülkemizden eklenecekler nelerdir? Boynunda fotoğraf makinası taşıyanların canı yanarken, çekilen filmlere, makinalara el konulurken, projeksiyon makinaları rehin alınırken, sergiler toplatılırken ülkemiz fotoğraf çevreleri bu sanat dalına saygınlık kazandırma çabalarında ne kadar içtendirler. Yönetimlerden bağımsız, sivil baskı grubu olmaları beklenen fotoğraf dernekleri yaygınlaşmasına çaba gösterdikleri fotoğrafın ve yaratıcılarının özgürlük sorununa niçin gözlerini kapamaktadır?

Bir an için amatör balıkçılık uğraş alanınız olsun. Oltanıza el konulsa, balıklarınız elinizden alınsa ya da denize atılsa, niçin balık tuttuğunuz uzun uzun sorgalansa... Ne yapılmasını beklerseniz kendiniz için?

Bu bildiri, 21-22 Kasım 1992'de Ankara'da toplanacak AFSAD 4. FOTOĞRAF SEMPOZYUMU için hazırlanmıştır.

ALİ MUSTAFA
ÇAĞDAŞ YANGINLAR
ŞİİRLER
Cem Yayınları

KENDİ CANINA KIYMA, DİRENÇ, ŞİİR VE DEDİKODU

Sennur SEZER

Şiir bir yaşama biçimidir. İster silah, ister oyuncak, ister tutku olarak algılansın. Kimse şiiri, ama şiiri bir ün ögesi, bir makyaj fonu, bir merdiven basamağı olarak kullanamaz. (Görüyorum, usulca başınızı salladığınızı. Ama şiirin böyle olayları kustuğunu da biliyorum.) Belki bu yüzdendir, Melih Cevdet Anday'ın, yalnızca ömür boyu yazanları ozan sayıp, ömrünün bir bölümünü şiire ayıranları yoksaması.

Şiiri bir yaşama biçimi olarak alınca, son günlerin gözde konusu, özkıyım bir başka deyişle intihar, kendi canına kıyma geliyor gündemimize. Yaşamın hiçbir bölümünü gündemimizden uzak tutamayız. Dilerseniz, kendi canına kıymayı, intiharı konuşalım biraz.

İntiharı bir yaşam biçimi olarak yorumlayanlar var. Bu Güven Turan'ın bir aforizması: "İntihar bir ölüm biçimi değil, bir yaşam seçimidir." Şiir de bir yaşam biçimi olduğuna göre intihara pek aykırı düşen yanı yok. (Güven Turan'ın bu konuda düşündüklerini özetlemeyeceğim. Onun yazısını tam olarak okuyabilmeniz için Sombahar Dergisi, Sayı 13, Şiir ve İntihar özel sayısına bakın). Rus şairleri Yesenin'in, Mayakovski'nin intiharları da bu yoruma sokulabilir mi? Bence evet. Ama önce intiharlarını çağlarının ortasına oturtalım. İki intihar da Sovyet Devrimi ardından. Yesenin, şiirinin parti isterlerine bağlanmasını reddetmişti, bir dizeyle de bunun altını çizmişti. Karşıdevrimci diye kınanmıştı. İntihar etti. Mayakovski, bu intiharı bir ağıt-şiirle kınamıştı. Sonra da o intihar etti. Ne Mayakovski'yi ne de Yesenin'i kaçak sayabiliriz. Şiirden uzak kişilerin, ekonomiden çok şiiri ve sanatı yönetmeye kalkışı, inandığı ilkelerin başarıya ulaşamayışını görüşü her iki ozanı da kendi özkıyımlarına götürdü. Ben Mayakovski'nin, çocuklara emzik vermenin sağlıklığı üstüne yaptığı afişi düşünüyorum bunuları yazarken (Çünkü o günlerde emzik yerine bir çaputa bağlı şeker vb. verilirdi bebelere) Mayakovski devrimin neferliğini yaparken, şiirini savunacak siper bulamayınca canına kıymıştı. Sığınacağı tek ülkeydi ölüm. İnançlarından caymadan. Bu hareket belki, Stalin'in düzme mahkemelerde yargılattığı sözde "vatan hainleri"nin, suçlamaları kabullenişini hatırlatıyor. İnandıkları bir ideolojiyi küçük düşürmemek, bir ülkeyi (ülkelerini) küçük düşürmemek için, kabullenmişlerdi suçlamaları. Suçlamaları yalanlamak, inandıkları her şeyi de yalanlamak gibi görünmüştü onlara. Bu intiharı ben, protesto intiharı, militan intiharı sayıyorum. O dönemin sanat görüşünü yargılamamızı sağlıyorsa amacına da ulaşmış.

Bir de var ki, intihar zaten bir protestodur. Yaşamadan caymak. Alın, yaşamınızı başınıza çalın, demek. İçten içe geri çağrılmayı umarak. Öldükten sonra değerinin bilineceğine inanarak. Biraz bir başka hayata, ya da ölümden sonra dünyayı göreceğine inanmak da vardır. Hayâlkırıklığının, değerinin bilinmeyişinin protestosunun yanında, işte o zaman nasıl üzülecekler duygusu da. (Denedim de biliyorum.) Yaşar Nezihe'nin bir başka söyleyişi geliyor aklıma, oğluna, "madem ölümümüze ağlayacak kimse yok (yaşamalarına aldıran kimse de yoktur) gel birlikte kendimizi öldürelim" diye seslenişi. Bu intiharı, şanlı bir olay olarak yorumlayıp, "şanlı ölülerimizi yalnızca dalgalar selamlayacak", sözü. Çaresizlik, kıstırılmışlık. İntiharda bu da var.

Geçtiğimiz aylarda 22 yaşında genç bir şair intihar etti. Şiirleri, kötü bir rastlantı, intiharından sonra yayınlanmaya başladı. İntihar etmese de yayınlanacaktı, inanıyorum. Bir şair işini yarım bıraktı. Şimdi, yaşdaşları, onun ölümüyle lanetliyorlar düzeni (edebiyat ve sanat çevresini de). Belki, onlara bu gücü, Kaan İnce'nin canına kıyışı verdi. (Burada içim kanayarak şu soru takılıyor aklıma, bu birlikteliği, hep birlikte gösteremezler miydi? İnandıklarından taviz vermemek için ille de intihar gerekmiyor ki. Tarihteki örnekleri tarihte bırakın. Devrimci olmasa da, direnen Ahmatova'yı hatırlayın ya da. O canına kıymamayı başardı.)

Sözün ağırlığından sözediliyor. Sanat adına intihar da övülebilir. İçinizde kıvılcımlanan sözleri ulaştıramamanın ağırlığını da biliyorum. Kendi sözünü, dünyanın en önemli sözü sayan yaşı da (Ayrıca önemine de inanıyorum. Küçümsemiyorum yaratıcılığı) Ama yaşayıp yazarak savunmak yerine, ölüp susarak sözü savunamayız. Ölümümüz, sözümüzün değil, yalnızca eylemimizin övgüsüne yol açabilir. Çünkü günümüzün genel düzeni, yaratıcılardan yana değil. Toptan susması, tükenmesi isteniyor seslerin. Baskının uygulanamadığı yerde susarak karşılama, yıldırma, uyuş-

GEMİDE İSYAN VAR — 1—

Köprüaltında
nargileci, şişman bir denizci,
yüzdü sana.
İnildedi, mavi gözlerinden,
daha hiç bakmamış gibi.
Çok,
ama çok içti.
Ve çok özledi seni.

Kütüphanede
dişleri dökülesi bir başka denizci,
devrimleri okudu sana.
Çıkageldi karmakarışık dalgalardan,
dağlarda çılgın bir demir attı.
Hep ayazda kaldı,
ve hep avaz avat...
Eksik bir kuru yaprak kaldı albümünde.

Sen enginlerde yatıp kalkmadın.
Ama ağlattın,
gönlünde yandığın denizleri.
Yoksa bütün denizcileri,
sen mi kandırdın?

Sencer BAŞAT
Ekim 1990 Karamürsel

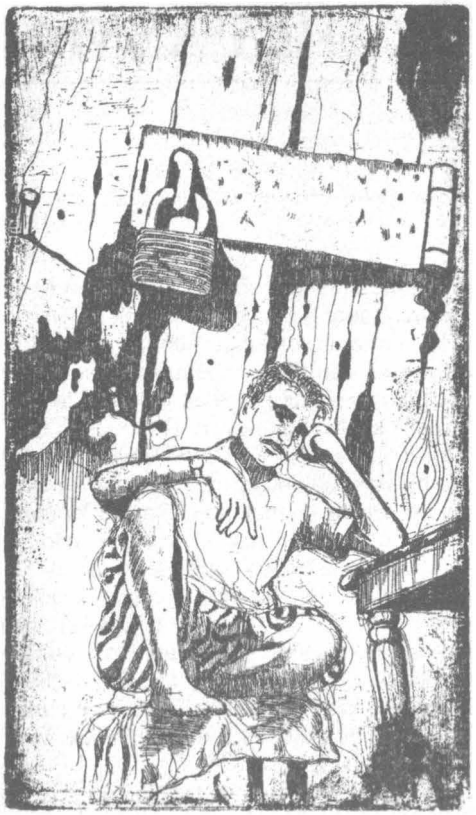

Fatma Kor

turma, tüketme yöntemleri geçerli. Tüm taze sesler, düzeni protesto için kendilerine kıydıklarında bu kimin zaferi.

Benim inanmadığım bir dünya görüşüne inansa da, bir genç insanın, hele bir ozanın intiharı sarsıyor beni. Ölümüne üzülecekleri, sağlığında bir araya toplamayı denemediği için. Şiir kırılgan değildir. Kırılmaya kalktığında hayır demeyi başarandır. Ayrıkotudur. Muhaliftir.

Siz, edebiyat çevrelerimizin dışladıkları, bir başka sanata inananlar, düzenin tüm silahlarıyla zorladığı gençler kendinize kıymadan önce düşünün. Sözünüzü yaşarken anmayanlar, öldükten sonra anacaklar mı bakalım. Türkiye'de ozan intiharlarını "az" sayanlar, bu olaylar çoğaldığında düzeni mi değiştirecekler? Değerinizi mi bilecekler? Yoksa, muhalif seslerin azalmasıyla onların yerleri mi değerlenecek? Ağıtçılık onları bir adam öne çıkarmayacak mı? Siz, onların ünleri artsın, dergileri satsın diye mi kıydınız canınıza?

Sen, neredeysen delikanlı... Sen neredeysen genç kız bir an dur. Seni bunaltıya götüren koşulları düşün. Yüreğinin sesini, beyninin düşüncesini bir bardak içkiyle, bir tabletle boğmaya çalışan sevgisizliğin yanında uzatılan çatı katlarını usturaları elinin tersiyle it. Seni canına kıymayı denediğin için sevmeyecekler. Seni genç olduğun için sevmiyorlarsa sürdürecekler sevgisizliği.

Yaşaman ve sözünü savunman gerek. Her gün binlerce çocuğun açlıktan, savaştan öldüğü bir dünyada, intiharın, bir başka gencin intiharının ilk basamağı olmasın.

Sesini yanıtlayacak bir ses yoksa, ben buradayım. İstersen, ilk suçlamalarını bana yönelt. Ben dinlerim. Yanıtlarım. Ben gençliği de tanırım. İntiharı da. Denedim. Yaşamak zorundasın. Sözünü savun.

SEL YAYINCILIK
Narlıbahçe Sokak No: 8 4
Tel: 511 10 05

BU KİTAP SİZE GEREKLİ !..

Milli Fizik
Milli Kimya

Selçuk EREZ

KARŞI YAZILAR

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu'nun 29.6.1989 gün ve 182 ve 183 sayılı kararlarıyla ya da herhangi bir kararıyla ders kitabı olarak kabul edilmemiştir.

ÇIKTI ... ÇIKTI ... ÇIKTI ...

ŞİİR DİLİ AŞMAKTIR

Muhsin ŞENER

Şiirin kurulmasında sözcük ilişkilerinin önemli bir yeri var. Her ne kadar şiir, sözcük demek değilse de sözcüksüz şiir kurmanın olasılığı henüz yok. Şiirin **sözcüğe "mecburiyeti'** vardır. Bu mecburiyet şiiri belirliyor. Şiirsel yazınsallığın, o şiirlerin sözcük ilişkilerinde derin ve sağlam, sağlıklı kökleri bulunuyor.

7+8=15 ifadesinde (7) ve (8) sayıları arasında (+) ile kurulan bir ilişki bulunuyor. Bu ilişkinin (=) işaretiyle yeni bir boyutu ortaya çıkmaktadır. Sayılar arasında kurulan bu ilişkinin o sayıların niteliklerinde bir takım değişimler yaptığı ve sonuçta ortaya çıkan durumun ne (7) ne de (8) olduğu apaçıktır. Ne var ki, bu iki sayı arasında bir ilişki bulunmaktadır Ayrıca, sayılar arasında kurulmuş bulunan ilişkinin kalitesinden de söz etmek olası değildir Bizi, bu ilişkinin kalitesi değil biçimi ilgilendirmektedir. Çünkü bizi ilgilendirmekte olan o şekildeki ilişkidir ve sonucu, bu açıdan doğrudan doğruya etkilemektedir. İlişkinin kalitesi değil, biçimi sonucu etkiliyor.

Matematik, sayılar arasındaki ilişkileri; bu ilişkilerin boyutlarını, üzerinde önemle durmamakla birlikte sonuçlarını, onlar arasındaki ilişkilerin çeşitlerini inceliyor. Sayılar arasındaki ilişkinin niteliklerini değil... Kalitesini hiç değil... Sayılar arasındaki ilişkinin somutluğu ilk dikkatimizi çeken niteliktir. Sayılar arasında somut bir ilişki bulunmalıdır. Bu, elle tutulur bir ilişkidir. 1,2,3,4,5... gibi bir sayı dizisinde, sayılar arasında hemen ayrımına varılan bir ardışık dizilme somutluğu vardır. Ardardına gelme, sayılar arasında tanımı yapılabilen bir ilişki yapılandırmıştır. 1,4,7,10,13,16, gibi bir sayı dizisinde de hemen, üç aralıklı ardışıklık kendisini gösteriyor. Dizilişlerin somutluğu diyalektik doğruluktan geliyor. Sayılar arasında, tanımı yapılan böyle bir ilişki kurulmuş ise, o tanımlama bu somutluğun bir tanımlamasıdır ve doğanın kuruluş, işleyiş yasalarından alınmıştır. Mantık bilimine uygundur; bu yapısıyle de matematikseldir

Sayılar arasında kurulmuş bulunan bu ilişkilerin çeşitleri, ilişki kadar bizi ilgilendırmeyebilir. Bu çok doğaldır. Önemli olan ilişkidir; o ilişkinin çeşidi değil... İlişki esas alınınca bu kez, yukarıda açıklanan matematiksel esaslar ortaya çıkmaktadır.

Matematik biliminin bu genel verileri dilin işleyişinde de geçerlidir. **Dil de sayılar arasındaki** somut ilişkiler gibi bir ilişki ile ayakta durur ve somutlanır. Dilin sözcükleri, sayılar arasında kurulmuş bulunan ilişkiler gibi birbiriyle ilintilidir. Dildeki bu ilişki de matematikte olduğu gibi kesin ve önemlidir Sözcükler arasındaki ilişkinin esas olması dili, anlatım aracı haline getiriyor. Sözcükler arasındaki ilişkinin çeşitliliği dilin, anlatım etkinliğini sağlıyor. Ne denli çok ilişki oluşturulabilirse dilin anlatım olanağı o denli çoğalmış oluyor; o denli geniş bir alanda etkilenim sağlamış oluyor. Dilin anlatım aracı olmasından kaynaklanan bir durumdur bu. Anlatım aracı olan dil, anlatacağını en doğru söylemek drurumundadır önce. Doğruluk, sözcükler arasındaki doğru ilişkilerle kurulacaktır. Bu ilişki somut olmalıdır ki anlatılan açık-seçik olsun. İlişkinin çeşitliliği anlatımın boyutluluğudur. Boyutluluk, değişik tad ve renk demektir.

Şiir, sözcükler üzerinde çalışılarak kuruluyor. Esin'in etkisini bir yana atmamakla birlikte, işçilik esastır şiirde. İşçilik, sözcüklerin seçiminden başlayarak onların dizilişlerindeki ilişkiye doğru açılarak sürer... Şiir oluştururken sözcükler arasında kurulacak olan ilişkinin somutluğu ilk önemde olandır. Bu somutluk kurulmadığı sürece şiirin doğruluğundan söz edemeyiz. Şiirin doğruluğu, onun anlattıklarının diyalektik esaslar içinde verilmesi demektir. Önce doğanın ve şeylerin alımlanmasından başlanıyor. Şair doğayı ve şeyleri alımlarken tabandaki iskeleti iyi görmeli; iyi kavramalıdır. Bu **'iyi'**nin içinde **doğru** kavrama da vardır. Eğer şair doğayı ve şeyleri doğru alımlayamadıysa bu, şiirde hemen sırıtır. İyi ve doğru alımlanmış bir nesnenin, bir durumun anlatımı ise sözcükler arasında kurulacak somut ilişkilerle gerçekleştirilmelidir. Bu somut ilişkiler diyalektik bir doğrulukta olmalıdır. Diyalektik doğruluk, kuruluk, takır takır olmak demek değildir. Boyutsuzluk hiç değildir... hele insanın hayâl gücünün dumura uğratılmasıyla hiç mi hiç ilişkisi yoktur. **Sözcükler arasında iyi kurulmamış** ilişkilerin **nedenlerini anlatmak için ileri sürülen** özürlerdir bunlar... başka bir şey değil... İnsanın kendi kendini aldatmasıdır tabii... başarısızlığına bulduğu kılıftır.

"Sanatçılara önce matematik öğretmek gerek" diyen **Desnees"**un, sayılar arasındaki bu ilişkilerin gizini sözcüklere taşımak istediğini unutmamalı. Şair, bu ilişkiler arasında yolunu bulan insan değil midir?..

Şimdi, Cemile ÇAKIR'ın **CEMREYE ÇAĞRI'sında sözcükler arasındaki İlişkileri** incelemeye başlayabiliriz. Çakır'ın ilk yapıtında bu ilişkileri incelemek ve değerlendirmek bizi, ilginç sonuçlara götürebilir.

1. Tertemiz bir Türkçe'si var Cemile Çakır'ın. Bu dil, kullana geldiğimiz dildir. Hiç yapmacık yanı olmadan kullanılan Türkçe... Eski sözcükleri bilmiyor sanki Çakır, hiç duymamış... Onların kullanılacağı yerlerde pırıl pırıl Türkçe sözcükler var. Bunları, çok da uygun yerlerde ve uygun boyutlar getirecek biçimde kullanıyor.

Güneşle yaşamak bir başka güzel
Mavi bir düşten uyanmak gibi
Duru sularda görmek gibi
Sevincin pırıltılı yüzünü
(Güneş, 21)

Konuştuğumuz dilin sözcükleriyle ortaya konulmuştur şiir. İlk bakışta **'güneşle yaşama'**nın olanaklarından söz ediliyor. Bir adım ileride ise, **'güneşle yaşama'**nın, **"mavi**

düşten uyanmak; sevincin pırıltılı yüzünü görmek; sevincin pırıltılı yüzünü duru sularda görmek" gibi anlam boyutları hemen kavranıyor. Biraz daha uzaktaki boyut ise, **"güneşle yaşamanın mavi bir düşten uyanarak kızıl bir gerçeğe geçmek demek olduğu"**dur... Şiire bu anlam boyutlarını kazandıran **şair, gerçekliğin, 'duru su', 'bir başka güzellik' , 'sevincin pırıltılı yüzü'** gibi sözcüklerle de anlatılabileceğini söylemek istiyor. Bunlar sözcük düzeyinde ortaya konulmuş boyutlardır. Gerçeğin acıtıcılığı, **'duru su'** ve **'sevincin pırıltılı yüzü'** gibi sevimli içeriklerle ortaya konulmuştur. Şair **'güneş'le, 'mavi düş'**ü iki karşıtlık olarak yerleştirmiş bulunuyor şiire. **'Mavi düş',** hayâl içinde olmayı; uyumayı deyimlerken; **'güneşle yaşamak',** diriliği, uyanık olmayı deyimlemektedir. Bizi bu noktalara doğru yorum yapmaya götüren **'uyumak'** fiilidir. Bu fiil ile, **'güneşle ve mavi düş'**ün iki karşıtlığı dile getirdiği anlaşılıyor.

II. bir gece birdenbire patlar içimdeki çiçek
gece kıpkızıl güle dönüşür
her evin üzerinde bir lâle çiçek açmış
her sokak gelinciklenmiştir.

(Bir Gece, 51)

Bu alıntıda da tertemiz bir Türkçe'nin tadına hemen varılıyor. Konuşma dilinin sözcükleridir Çakır'ın şiir için seçtiği sözcükler. Ne var ki onları, yeni anlam boyutları verebilecek biçimde kullanıyor. **'Patlamak', 'bir gece'** ve **'birdenbire'** oluyor... Işıktır o artık... **'içimdeki çiçek'** deyimlemesi bunu gösteriyor. **'Gece'**nin **kıpkızıl güle dönüşü'; 'her evin üzerinde bir lâle'nin çiçek açması'; 'her sokağın gelinciklenmesi'** hep bunu gösteriyor.

Sözcüklere, hem de yaşantımızda hep kullandığımız sözcüklere nasıl yazınsal bir ağırlık verildiğinin iyi örnekleri bunlar... Bir kuyumcu gibi değil... Sözcüklerin üzerinde hiç durmamış gibi davranarak onlara yeni boyutlar vermenin çabasıdır, bizim belirlemeğe çalıştığımız...

III. **Cemile ÇAKIR'ın sözlüğü** ile alımladığı yaşam/yaşantı arasında yakın bir ilişki hemen kavranıyor. O, günlük yaşantıyı alımlıyor; en azından alımlamaya çalışıyor. Bu olgu, alımlama estetiği açısından günlük yaşantının sözcükleri ile gerçekleşiyor. Şiiri de böyle kuruluyor.. O yaşantıyı tekrar kurmak mı istiyorsunuz. Onu yaşarken ne yapıyor, ne söylüyorsanız o sözcüklerle örmelisiniz şiirinizi... İşte Cemile Çakır bunu yapıyor... Ne ekliyor?... Bu sözcüklerle yeniden kuruyor o yaşantıyı ve ona yazınsal bir derinlik veriyor.

Bir ırmak olduğumu söylediler kuşlar bana
Yüzümü yalayan rüzgâr
Kaldırımlar...

(Irmak Olduğumda, 28)

"Kuşlar, rüzgâr" ve **"kaldırımlar"** birer simge olarak alınmıştır. Bunlara **"ağaçlar, çiçekler, evler, insanlar, böcekler vb..."** eklenebilir. Tüm bunlar, şaire ırmak olduğunu söylüyorlar. Yani, O'nun bir yerlere; bir şeyleri götüren; bir yerlere ulaşmaya çalışan; işlevinin, ulaşmak, taşımak... olduğunu söylüyorlar... Bu alımlama doğrudur. İnsan, budur... Doğru yapılmış bu alımlamanın anlatımı, zorlamasız biçimde, günlük konuşmada sözcüklerle yapılmıştır. Zorlama bir sözcük yoktur. O alımlamaya uygun sözcüklerdir bunlar. Cemile Çakır'ın başarısıdır bu.

IV. Cemile ÇAKIR'ın yaşantımızda kullandığımız sözcükleri hiç zorlamadan yazınsal bir yapıyı kurmada kullanması yanında cümle yapısı üzerinde de oynamadığı görülüyor. Türkçe söz dizimini fazlaca bozmadan, öğelerin yerlerine yapılacak ufak tefek değişikliklerle şiire çok çok geniş ufuklar açmak ve ona bir anlamsal derinlik vermek olasıdır. Bunun en belirgin usutalarından biri bilindiği gibi Nâzım'dır. Nâzım, Türkçe düşünüp Türkçe yazan ender şairlerimizden biridir.

Ayın altında öküzler
başka ve çok küçük bir
dünyadan gelmişler gibi
ufacıcık, kısacıktılar.

Bu dizelerde **'öküzler'** özne olarak alındığında şiirde şu **beş çeşit anlam boyutu** görülecektir:

+. Ayın altında öküzler
+. Başka dünyadan gelmiş öküzler
+. Çok küçük bir dünyadan gelmiş öküzler
+. Ufacıcık öküzler
+. Kısacık öküzler

Bu anlam boyutlarının derinlikli bir yazınsallıkları da vardır. Üzerinde biraz düşünüldüğünde görülecek olan odur. Bunların ötesinde şiirde, ikinci derecede olmak üzere anlam kümelenmeleri de vardır. Bunlara **'başka dünyalar; çok küçük dünyalar...'** gibi anlamları örnek olarak verebiliriz. Bu ikinci derecede anlam kümelenmelerinin şiirin derin anlamını tamamlayan ve onun alımlanmasında noksanlıkları giderecek olan doğru bir taban oluşturmaktadır. Hele, **'çok küçük dünyalar'** tanımlaması insanımızla öküzleri arasındaki ilişkileri ve birlikteliği noksansız bir biçimde ne güzel vurgulamakta ve göstermektedir!

Bu alıntıda bir başka boyut da şiirin alımlama estetiğinin, şiirdeki sözcük ve söz dizimi ile uyumudur Bu, biçimle özün ilişkisi açısından gerçekten ilginçtir. Cemile ÇAKIR'ın Türkçe sözcüklerle şiirini nasıl kurduğunu inceleyen bu yazımızda Nâzım'dan bir örnekle Türkçe düşünmenin; Türkçe alımlayarak Türkçe yazmanın derinlikli bir yazınsallığı nasıl içerdiğine bir üst örnek vermiş oluyoruz. Türkçe'nin şairi olmak da böyle gerçekleşiyor galiba?

Söyleyemem bir ota
Uçuç böceğinin söylediğini
Söyleyemem yıldızlara
Sırlarımı
Düşlerimi

(Soru, 29)

Örnekte Türkçe'nin söz dizimi hiç bozulmamıştır, bu dizelerin kuruluşunda. Özne, tümleç (nesne, d.tümleç, zarf tümleci vb.) yüklem dizilişi duruyor. Günlük konuşmada da 'söyleyemem bir ota sırlarımı' demiyor muyuz?.. Bu dizelerde **yazınsal bir derinlikten çok yüzeysel bir yazınsallık** bulunuyor. Bu yüzeyselliğin söz dizimini bozmayı gerektirmediği düşünülebilir... Bu yüzeysel yazınsallığın alımlama estetiğinden kaynaklandığı ise unutulmamalıdır.

Bir avuç kor sunduğum
Ateş denizleri üzerinde bir kayık
Ellerimi anımsatır
Islak
yalnız
Yeşil ormanlar sonrasında

Yönü sevdadır

(Guguk Kuşunun Sevda Çığlığı, 30)

Yüzeysel bir yazınsallığın çok çok aşıldığı bu dizelerde de söz diziminin bozulmadığı görülüyor. Ne var ki **'Ateş denizleri üzerinde bir kayık'; 'Bir avuç kor sunduğum'** derken **yüzeysel bir yazınsallık değil, yazınsal bir derinlik görülüyor.** Öyleyse yazınsallığın yoğun olarak bulunduğu dizelerde bile söz dizimi klâsik yapısını yitirmemiştir. Bu söz diziminin, günlük konuşmalarımızdaki sözcüklerle örülmüş olduğunu düşündüğümüzde, Cemile Çakır'ın şiirinin kanevası tamamlanıyor.

V. Cemile ÇAKIR, toplumsal dili kullanırken ona kendine özgü bir renk katmış görünüyor. Bu, henüz kendi **şiirsel dilyetisini** kuramadığını gösteriyor. Ne var ki kendine özgü dilyetisini kuramayacak demek değil bu. İpuçları var dilyetisinin şiirlerinde...

Yönü sevdaya çevrilmiştir
Tanır seni
dalgalanır
ürker
Korkar dokunmaktan ateşe
Yakar parmaklarımı
Gecenin yitik yangını

(Guguk Kuşunun Sevda Çığlığı, 30)

Dizelerinde (r) seslerinin eğemenliği hemen duyumsanıyor. Şiir, bu sessel ağırlık içinde eriyip yitmiyor. Ya da sessel ağırlıktan başka nitelikler de ağırlıklar da taşıyor. Sessel müzik o (r) sesiyle başlıyor ve sürüyor. O müziğe, anlamsal bir ağırlık eşlik ediyor. Sevda dolu **'bir avuç kor'** sunuluyor... Bu kor **'yönü sevdaya çevrili', 'tanır seni', 'dalgalanır', 'ürker', 'korkar dokunmaktan', 'yakar parmaklarımı', 'gecenin yitik yangını'** biçimlerinde tanımlanıyor. Bu tanımların her biri ayrı bir anlam katmanıdır.

Bu dizelere bir başka açıdan baktığımızda, **"sözcüklerin nesnelerin vekilleri olmayı" (Roman Jakopson)** aştıklarına da tanık oluyoruz. Sözcükler, bir çok anlamlılığın ilişkisi içinde örgütlenmişlerdir. **'Bir avuç kor'** ile **'tanımak, ürkmek, korkmak'** eş değerdedirler. **'Yakar parmaklarını'** daki **'yakmak',** o yakmak değildir... **'Gecenin yitik yangını'** o yangın değildir artık. **'Yitiklik'** kaybolmak değildir.

Senle aramızda
Gece gibi ayrılık var

Sonsuzluk var

(Senle Aramızda, 56)

Dizelerinde, sözcüklerin dizilişinden gelen bir müzik var. Bu sessel boyut, anlamsal boyutla tamamlanıyor. Şiir sona yaklaştıkça anlamsal derinlik artıyor. Ayrılığın **'senle aramızda'** olması bir anlam ağırlığı taşırken, **'gece gibi'** olması bu ağırlığı daha da boyutlandırıyor. Gerek **'ayrılık'** ve gerekse **"gece'** burada, ait oldukları nesnelerden çok başka şeyleri anlatıyorlar. Sonra, **'sonsuzluk var'** dizesiyle bitiyor şiir... Bitiyor amma, **'gece gibi'** bu **'sonsuzluğu'** niteliyor, boyutlandırıyor. Ona anlamsal bir derinlik ekliyor.

VI. Şimdi başka örneklere bakalım biraz da:

1) Saat
duruyor masanın üzerinde
sessiz soluksuz
duruyor
kıpırtısı yok
büyümesi yok
küçülmesi yok
ama
bir şeyler değişiyor içinde saatin
küçük tıkırtılarla

(Saat, 52)

2) bir erkek
bir kadın
hem çok yakın
bir gülün bir güle yakınlığı kadar
hem çok uzak
bir kıtanın bir kıtaya uzaklığı kadar

(Erkek-Kadın, 50)

3) Bir silâh patlar
Öncesi olmayan bir ses
Namlunun tetiğe tepkisidir bu
Merminin çıkışı namludan
Bir ırmağın yolunun kesilişi

(Bir Silâh, 43)

4) Kıyıdan açılan balıkçılar
Ağlarını doldurup döndüler geri
Bütün balıklar öldü
Kimse sevmeyince denizi

(II. Şiir, 10)

Bu dört örnekte de **"sözcükler, ait oldukları varlıkların vekilleri olmuşlardır."** Ayrıca onlar, bu şiir denilen (!) metinlerin içinde salt yer almış olup, öteki sözcüklerle ancak yüzeysel bir ilişki oluşturabilmişlerdir. Bu ilişkinin derinlikli bir yazınsallığı yoktur. Şair bunu kuramamıştır. Salt görünenin alımlaması verilmeğe çalışılmıştır.

İlk örnekte olduğu gibi, yinelemelere bile düşülmüştür. **'sessiz soluksuz/duruyor'** dedikten sonra **'kırpırtısı yok/ büyümesi yok/ küçülmesi yok'** demenin gerekçesi nedir? Hiç!... İkinci örnekte, **'gülün güle yakınlığı', 'erkekle', 'kadın'ın birbirlerine olan yakınlığına ne ekliyor ki?...**

Silâhın patlaması, **'namlunun tetiğe tepkisidir'** denilince şiir mi oluyor bu dize yani?...

Dördüncü örnekte, Özdemir İNCE'nin **"Sözcükleri ressamların rengine indirgemek; resimsel söylem kurmak (2)"** dediği olguyu görüyoruz. Tabii bunların şiirsel söylemle de bir ilişkisi bulunmuyor.

Cemile çakır, başarılı yanları yanında bu yanlarını da gözönünde tutulmalıdır. Bu boyutsuzluğu aşmalıdır.

SONUÇ

Cemile Çakır, CEMREYE ÇAĞRI'sındaki şiirlerinde gördüğümüz alımlama estetiğini yitirmemeli... Günlük konuşma sözlüğünü elinden hiç bırakmamalı... Türkçe söz dizimini kullanmayı sürdürmelidir. Türkçe şiir söylemenin tadını çıkarmaya devam etmelidir Cemile ÇAKIR... Şiirin, dili aşmak olduğunu hiç unutmadan...

HÜSEYİN KAYA

1964 doğumlu. Şiirleri ilk kez İNSANCIL**'da yayımlanıyor.**

AYRILIK YAKIN

ayrılık çokluktan yalnızlığa
görmelerden konuşmalardan hayâle düşe

kiminle boy ölçüşebilirim kiminle yaş ölçüleşebilirim
ölçüşmek ekmeğimdir suyum tuzumdur
ekmeğimden ayrılıyorum suyumdan tuzumdan ayrılıyorum

artık düşte annemi ölüyor görmüyorsam onlardandır
özlemiyorsam arkadaşlarımı onlardandır
ayrılık yakın
yani arkadaşları özlemek yakın annemi düşte ölüyor görmek yakın

gözüm onları gördü doydu kulağım işitti doydu
ayrılık yakın
yani açlığı yakın gözümün kulağımın

cesaretim özgürlüğüm neşem umudum onlardan
ayrılık ölüm değil ama
bana ölüm gibi

GEZİNTİ

kimi çamlar devrilmiş
kimi kökleriyle tutunmuş kayalara
toprak kaymış kimi yerde
ve yuvarlanacak sandığım kayalar

kaçan kertenkele mantarlar salyangozlar
çekirgeler
adını bilmediğim otlar böcekler

yayla yoluna çıktım
toprak yumuşak
küçük dereler rüzgar güneş bulut ve gökyüzü
ellerimi yıkadım pınardan

günlerden pazar
elimde radyo
radyoda türküler

köye döndüm
yaşlı kadınlar oturuyordu taşlar üzerinde

BELKİ

belki söndürmemişimdir sigarayı kapıyı kapamayı
belki
günaydın demeyi selam vermeyi birilerine

tuttuğumu arar oluyorum
sevincim çocuklardadır otlardadır
arar oluyorum sevincimi

bakakalıyorum dağlara bulutlara
unutuyorum yağmur altında olduğumu
sigarayı parmaklarımda çayı demlikte korkumu
gülüşte
cesareti yalnızlıkta
unutuyorum
aynı masada oturduklarımı arkadaşları
selamlaştıklarımı, adresleri
telefon numaralarını

bakakalıyorum dağlara bulutlara
tuttuğumu arar oluyorum

ŞİİRLE GEÇTİ YAZ GÜNLERİ

Gülsüm AKYÜZ

Yaz günleri şiirle geçti. İlkyazdan başlayarak Eylül ortalarına dek süren yerel şenlik ve festivaller kültür yaşamımıza renk ve canlılık getirdi. Artık hemen her belediye düzenlediği şenlik ve festivallerde kültür-sanat etkinliklerine yer veriyor. Şiirin bu etkinlikler içinde daha ağırlıklı bir yeri var **Dikili Festivali**'nde her öğleden sonra şiir üzerine konuşmalar ve şairlerin, tiyatro sanatçılarının şiir okuma programları yer aldı. Kitap imza ve söyleşi etkinlikleri için gittiğim Dikili'de bu şiir şölenini yakından izleme ve ayrıca bir şiir söyleşisi ve şiir okuma etkinliği yapma olanağı buldum. Aynı gün Kıbrıslı ozanlar Neşe Yaşın ve İlkay Adalı özgün sesleriyle, barış ve sevgi şiirleri sundular. Orada yaşadığım güzellik, coşku etkisini yitirmeden, bu kez Gebze Belediyesi'nin şenlik kapsamı içinde ozan Akgün Akova'nın düzenlediği şiir akşamında yeni sevinçler, güzellikler yaşadım katılan öteki ozan ve konuklarla birlikte. Gülsen Tuncer, Nedret Selçuker, Ruşen Hakkı, Sennur Sezer, Sunay Akın, Nuh Ömer Çetinay, Akgün Akova ve ben katıldık Gebze'deki şiir şölenine. Bunun ötesinde birçok ozan, ülkemizin birçok ilinde, ilçesinde, beldesinde şiir etkinliklerine, katıldı, katılıyor. Okura doğrudan ulaşma olanağı veriyor bu etkinlikler. Doğrudan ve karşılıklı iletişim kuruluyor. Bütün bunlar şiir adına çok güzel gelişmeler. Şiir adına çok seviniyorum. Ülkemizde şiir seven birçok insan var. Yalnızca şiir dinlemek için geliyorlar size ve programın sonuna dek büyük bir ilgiyle izliyorlar şiir dinletilerini. Şiir okuru var. Şiir kitapları da satılıyor. Şiire yüreğini veren genç ozanlar da var. Şiirler yazıyorlar umutla. Kitaplaştırıyorlar özveriyle, kendi olanaklarını birleştirirek.

Bu günlerde, ilginç bir rastlantıyla; genç bir ozanın adında ilkyaz geçen bir kitabıyla, bir ustamızın adında sonyaz geçen yeni kitabı var elimde.

GENÇ BİR OZANIN İLK KİTABI

Mesut Adnan genç bir ozan. Antalyalı... Yüreğinden bir çığlık gibi kopup gelen şiirleri bozkırı, bizim kentin varoluşlarını, yüksek surlarını geçerek bana ulaştı. Okudukça şiirlerini, seviniyorum bu ozanı tanıdığıma.

Ebrul İlkyaz Kızı adlı kitap Akdeniz Sanat şiir dizisinde yayınlanmış. Mesut Adnan'ın şiirlerinde yoğun bir Akdeniz sevgisi, etkisi kenidini gösteriyor. Yadsımıyor doğup büyüdüğü toprakların kendisine kattığı özellikleri. Şiirlerini onunla yoğurmaya çalışıyor. Kitabının adındaki gibi yaşamının ilkyazında henüz. Yüreğinde ince bir sevda, yoğun bir doğa sevgisi var. Doğa, insan hayvan sevgisi ince ince sızıyor dizelerinden. **Ebruli İlkyaz Kızı** Şu dizelele başlıyor "Demek ilk kırlangıcısın / nisanın / Ekinlere uğramışsın / başak bulaşığı / ağzın / Kanadın / dinginliği / bütün mavilerin / sesin / göçmen selamı / uzak göklerden getirdiğin / Hoş geldin güzel kuş / seni bekliyordu erik çiçeği de / Ben de ne yapsam / çıksam / aşık mı olsam."

İnsan genç olur, ozan olur, Akdenizli olur da, aşık olmaz mı?.. Hem de nasıl. "Güllük dağlarına uğradım / günün / eflatun beline / kolumun sarmaşığını dolayıp / Koştum / aşkın kısrağıyla / tırısla / renklerin akşamına / dudaklarımı uzattım / Bahar pazarı / nasılsa Antalya / öyleyim ben", "Yanımdasın / solumdasın / ayın yatağında / öpülerle / boynunu mühürlüyorum / ..... / Saçlarının tokası / parmaklarım / Duruluyorsun / avuçlarımda."

Ozan; yüreğindeki sevdayı, yaşam sevincini doğa ve Akdeniz sevgisiyle birleştirmiş. Paylaşmış sevdasını doğadaki dostlarıyla: "Yürüdüğüm yolun / incir ağaçlarına da söyledim / Kanatlarını çimenlere saklayan / miccikler de duydu beni / asma gülünün dibindeki / kediler de", "Yarın burası / gene gök renkliyken / gene kuş göklüyken / taşlı yolundan yürüyeceğim / menekşelerin / / Elimde / portakal çiçeği bileziği / bir heybe sunacağım denize / çiçek dolu içleri."

Mesut Adnan Akdenizli bir ozan. Akdeniz insanının şiirini yazıyor. Sade, yalın, süssüz, abartısız bir söyleyişle... Akdeniz insanının kullandığı sözcükler var bazen dizelerinde. O şiirleri okurken, ah nasıl da çocukluk günlerime dönüverdim. Kirmen sözcüğü bana, doğduğum o Akdeniz kasabasını; duvar diplerinde, kapı ağızlarında elinde kirmeni yün eğiren yaşlı nineleri, yanık yüzlü yörük kadınlarını, kasabanın dar sokaklarında eşeğiyle dolaşıp biz çocukları peşinden sürükleyen; tarak, toka, çengelli iğnenin yanı sıra kabuk tarçın ve mersin satan çerçileri getirdi gözlerimin önüne... Akdeniz, ah Akdeniz... "gökyüzünün altındayım / nergisli havanı soluyorum" ben de... "Bulutlarının kirmeninden / eğirilip gelen / yağmurlarının ipliğiyle / ellerimi bağladım / çağla çiçekleri uçuran / rüzgarına."

Ozanın şiirlerinde yer yer, yaşamın taşıdığı acılar, ayrılıklar, hüzünler de var. Ama umut, sevgi ve inanç da var. Genç bir ozanın ilkyaza, aşka ve Akdeniz'e yazdığı dizeler hoş bir başlangıç tadı veriyor insana. Yaşama, üretmeye, doğurganlığa başlangıç. İlkyaz bir yenilenme, doğurganlık simgesi değil midir zaten?

Sonyazsa hüzün verir, bitişi, sona yaklaşmayı çağrıştırır genellikle. Oysa sanatçılar, en yetkin, en iyi yapıtlarını olgunluk dönemlerinde ve sonyazların-

ERAY CANBERK

(Eray Canberk'in Eskimiş Yalnızlığa (Toplu Şiirler- 1962-1992, Broy Yayınları, 1992) adlı kitabı dolayısıyla...)

yüreği burkulduğunda
kuytu sulara çekilip
eskimiş yalnızlığa
şiirler düzen o

sözü dizeye döken
sesi anlama mıhlayan
Türkçe'nin kuyumcusu
her haliyle 'muhterem'o

Yusuf ÇOTUKSÖKEN
2. Eylül 1992

Emine Bora

da verirler. Tüm birikimlerini ve ustalıklarını ortaya koyarlar son yapıtlarında.

BİR USTANIN YENİ YAPITI

Cihat Külebi usta, **Güz Türküleri** adlı yeni kitabında, sesinin tüm ustalağıyla sonyaz türküleri söylüyor. Yaşama, şiirine, aşka, doğaya, insana bakışını ortaya koyuyor dizeleriyle.. Yaşamının, şiirinin hesabını veriyor. Kendiyle, okuruyla, sevdikleriyle, şiiriyle hesaplaşıyor. Şiir Yöntemim başlıklı şiirinde şunları söylüyor: "Kimse yazmamı istemedi / Beş yaşımda kendim başladım / ..... / İlk ustam oldu benim halk / Belleğimde akıp giden ırmak / .... / Köylü diliyle türkü çağırdım / onlarla gülüp ağlayarak / / İkinci ustamsa doğa / Şiirlerimde alın terim / ... / Üçüncü ustamdı kadınlar / Tekdüze yaşantıya / Kaynar dururlar semaver gibi / Onlar öğrettiği bana sevgiyi."

Ozan bu şiirinde, şiire, topluma, yaşama bakışını, şiir anlayışını belirgin olarak dışa vurmaktadır: "En çok yurdumdan söz ettim / ... / Bozkır türküsüyle doldu ciğerlerim / Taşları düzleyen rüzgar gibi / Doğayla yontuldu dizelerim". Ozan gerek bu dizelerinde gerekse şiirinin bütününde şiir geleneğimize sahip çıkan, onu sürdüren tavrını açıkça belirtmektedir. "Doğayla yontuldu dizelerim" dizesinde söylediği gibi, şiirinde yoğun olarak doğa kaynaklı benzetme, imge ve betimlemeler yer almaktadır:" Gel seninle resim yapalım / Bir yüz çizelim ince / Küçük nezleli bir burun / Ve gözler zeytin irilığinde / / sonra bir gelincik, ince bir boyun, / Soyulmuş bademden daha ak bir ten, / / Ve saçlar çizelim, bulutlar, / türküler, masallar gibi,", "Bir kuşluk vakti geldi, bakışlarında kuşlar, / Titreyen bir gelincik gibiydi dudakları. / Ilık bir dere ince, sevecen ve çocuksu, / El değmemiş güneşti yüzündeki nakışlar."

Güz Türküleri, ikisi kısa biri kitabı kaplayacak kadar uzun üç şiirden oluşmaktadır. Bir Kırık Düş, çeşitli bölümlerinde değişik konuların işlendiği uzun bir şiir. Bu şiirin kimi yerlerinde doğaya, yaşama, aşka güzellemelerin yanı sıra, yer yer ölüm, hüzün, sona yaklaşma, düşkırıklıkları da yer almaktadır: "Sen bir küçük bulutsun gökyüzünde / Rengi açıldıkça dağılan... / Nasıl derleyip yakalasın / Ölümüne yakınlaşmış bir ozan?", "Kırgınlığım bir bayrak, çırpınıyor içimde / Etekleri tutuşmuş akılsız gelinciğim / Dışına atıldım ben hüznün de sevincin de / Bir kıyıya bağlanmış boş bir sandal gibiyim.", "Doğa anne biliyor musun yorgun bir güvercin / Gökyüzünde nasıl boşlukta kalır? / Uykusuz gecelerde, yitmişlikte, yalnızlıkta / Biliyor musun akşamlar inerken nasıl ağlanır?" "Yine de birkaç kadın / Benimçin yas tutup boyanmayacak" Toplumdaki yaşanan çarpıklıklar, acılar da ozana acı veriir" Kömür çağında yaşadığımızdan / Acı, her yerde bir keskin bıçak. / Ne kaldı geçmiş yaşantımızdan? / Onca genç ya çürüdü ya asılacak / Ortaçağ Avrupasında gibi / Şairler gençken ölse daha iyi."

Kiminde hüzün, kiminde sitem, kiminde öfke, kiminde umut ve sevgi vardır. Külebi ustanın şiirlerinin. O, "İşte doğrusu söz gelimi / Dokuyup yol üstüne attıklarım / Birer küçük köylü kilimi" diye niteler şiirlerini büyük bir alçakgönüllükle ve sevgiyi yüceltir, sesinin tüm güzelliğiyle: "Sevgi dediğin yalvaç olmaktır, / Arınmaktır bütün kötülüklerden, / Yıldız ırmakları akan gözlerden / Toprak bir testiyi doldurmaktır."

Ne mutlu o testiyi doldurabilenlere...

YÜZÜN VE YÜREĞİN TANIK OLDUĞU ŞİİRLER*

Güngör GENÇAY

Şair Ahmet Özer'in **Söyle Yüzüm Tanığımsın** adlı dördüncü kitabını okuyor ve şiirleri özümsemeğe çalışıyorum.

"saatin bir gongu daha vuracak yürek titreten
bir gün daha eklenecek ayrılık defterimize."

Bu lirik dizeler, sanatçı kimliği taşıyanları da, halktan olan kişileri de belli bir anlam-yorum dizgesinde buluşturabilir. İnandığımız, ayakları havada olmayan sanat da bu değil midir?

Edebiyatımızda şiir, çoğunlukla birinci tekil şahıs ekseninde dönüp durmuştur. Birinci tekil şahıs kullanarak çoğulla buluşmak doğaldır. Daha doğrusu, olması gerekendir. Çünkü "ben" vazgeçilmez simge ve de kaynaktır. Eğer "ben" simgesiyle bütünleşen bir ortak yaşam kesiti, ya da olgu yakalanabiliyorsa o, bizim insanımızın görüntüsü, dile getirilişi olacaktır. Çünkü, o "ben" örgüsüne maddi ve manevi dünyasıyla halk sarınmıştır. Genelde, tüm dünya halkları sarınmıştır.

Yadsıdığım, "ben"in çıkmaz sokağına saplanıp kalmak, o kısır döngüden kurtulamamaktır. Böylesi yazmalara, "ben" simgesini kullanarak bencillik yapmaktır diyorum. Nedenleri çok açık. Bu ülke insanının çoğunluğu yoksulluk ve sefaletin uzun yolunu çok iyi bilir. Ezilmişliğin acısı iliklerine kadar işlemiştir. Yani, ülke insanının tarihi, toplumsal yaşamı ve bu yaşam içindeki gerçekler bellidir. Sanatçı da onlarla bu harmanın içinde savrulmaktadır. O yüzden, yaşanan gerçeklerden kendini soyutulaması, bireyin kurtuluşunu çözüm olarak görmesi olası değildir.

Ahmet Özer, yüzünün tanıklığında; daha doğrusu yüzlerin tanıklığında, özü insan olan sorunlara ilişkin çözümlemeler yapıyor.

Yüzümüz üstüne nice atasözü, nice deyim, nice tanımlama ve yorumlar vardır yazınımızda. Zaman içinde sayısı durmadan artan bu çoğalmaların çok önemli nedenleri olsa gerekir. Çünkü, yüzümüz yalnızca bedenimizin parçası değildir. Manevi ve maddi dünyamızın ortaklaşa çizdiği canlı bir resimdir aynı zamanda. Hem dış dünyaya, hem de bedenine bağımlı ve sorumlu olan bir resim. Bu yüzden hem kendimize, hem de dışa karşı utanmanın, mutlu olmanın ve mutlu etmenin sonucuna yüzümüzden geçerek varıyoruz. Şairin:

" benim o/günlerden çıkıp gelen ses
duvardaki fotoğraf/ demirl kemiren zaman
dalda tutuşan tomurcuk/ konuşan ağız
yaşamayı sevdayı dönüştüren yürek.

*

en büyük korkuyu yaşıyor karanlık
nehirlerin sesini içerek geriniyor
bir alev dökülüyor yüzümün atlasından
alnımı sunuyorum benden geçecek çağa.

diyerek geçmişten alıp geleceğe aktarmak istediği idealde insanın yükselmesini, doğa ilişkileriyle bütünlenmiş ve sanatçı onuruna yaraşır biçimde çizilmiş olarak görüyoruz.

İnsan, kültür birikimiyle, gelenek-görenekleriyle, hastalıklı ve sağlıklı yanlarıyla adım atıyor. Önemli olan eskimiş geleneklerden, hastalıklı yanlarımızdan kurtularak ileriye doğru yol almaktır. Örneği: "alnımızın açık olması" dün olduğu gibi, bugün de namuslu olmanın gerekliliği mesajını vermektedir. Bu saygınlığı yarına taşımak uğraşısı kuşkusuz kıvanç verici bir iştir. Ama kar tozutan bu zorlu yollarda mücadele vermek değil, yürümek bile her babayiğidin harcı değildir. Şair **Kar Tozutuyor Omuzlarıma** adlı şiirinde:

seni durmadan yaşıyorum tenimi ayaklandırarak
kar tozutuyor omuzularıma gecenin geç vaktinde
belki iki canlısın ölümü yenmeyi öğrenmiş
günleri tutuşarak geçen ömrümüzde.

*

Şimdi göğsümü ayaklandıran bir fotoğraf
getiriyor hayata gömülü yüzünü ellerime
sesim yankılanıyor seninle taşınan günlerden
bir çocuk yalnızlığı büyüyor düşlerimde
ve köpüklü ırmaklar gibi akıyorum,
karanlık geçitler taşıyan sabahın içine.

deyişiyle bu zorluğu, çelişkileri içinde vurgularken ulaşacağı aydınlığın gözeneklerini hep açık tutuyor.

Ahmet Özer, kullanacağı sözcükleri seçerken ve şiiri kurarken gereken özeni göstermiş. Bu nedenle doğal soluk alıp-verişler içinde şiirleri çok rahat okunabiliyor. Ne gereksiz dize kırmaları, ne de uyak tutturuma kaygısı var. Sonuçta "Söyle Yüzüm Tanığımsın" işçiliği yoğun şiirilerden oluşan bir kitap olarak karşımıza çıkıyor. Dizeler, şiirsel anlatım içinde öz yüklü.

GİBİ

Yollara düştüm bir zaman
Uçuruma düşen yankı gibi

Sulara düştüm bir zaman
Gölün nehre akışı gibi

Sese düştüm bir zaman
Sesin anadiline kavuşur gibi

Tarihe düştüm bir zaman
Bilginler susmanın ustası gibi

Müslüm YÜCEL

Şirin Küçüktabak

bir gazete sokuluyor ellerime/baştan sona suç
bir çocuk alnıyım savaşın ortasında
ölüm kazıldı künyemize
aşkı tatmayan çağda.
tenin ayaklanıyor bir yasağın ortasında
yaralı bir gece damlıyor sabaha
yazsam ellerim kuşanacak/söylemesem
yüreğim karanlıkta
köpüklü nehirler gibi akıyor hayata.

İki bölümünü aldığım "Tanığıyım Dünyanın" şiirinde olduğu gibi çoğu şiirinde Özer, sanatçı duyarlığını okuyucuya aktarıyor. Onunla düşünsel ve duygusal iletişim kuruyor.

Sen gittin karanlık damladı defterime"

söylemindeki acı, gençliğini aşan hangi insanın yüreğinde yer tutmamıştır. Böyle olunca, bütün olarak şiirin çözümlenişinde okur da yerini alıyor. Ona yüklenen ve kendinin de kabul ettiği bir görev olarak. Çünkü kendi şiiridir o.

Her insanın yaşamında anlaşılmaz, soyut bir yan vardır. Ama yaşanan, somut gerçekliktir. Sanat için de aynı kural geçerlidir. **Yüzün Sevdiğim** adlı şiirin:

yüzün sevdiğim
aklımı yağmalıyor bir gece yarısı
yaşadığın kente sokuluyorum
bir deniz taşıyor/dilim unutuyor sesini
bir kuş ötüyor göğüs kafesimde
şimdi ne karanfil satan çiçekçiler
ne yazlık sinemalar
ne de çizgisiz bir alnım kaldı
aransam/tanımadığım bir albüm
ellerimde.

denen giriş bölümünde izlendiği gibi Ahmet Özer, zaman zaman soyutlamalar yaparak somut gerçeklere varmayı ustaca gerçekleştiriyor. Aynı şeye, tarihsel olgunun şiirsel dokuyla tam bir uyum içinde olduğu "Bir Kanat Deseni" adını taşıyan şiirde de rastlıyoruz.

hücre avluya bakar/
avlu bizans'tan kalan surlara
yüreği avucunda bir jandarma
bakar alevden aylara
II. Mehmet bir gülü koklar gibidir.
yeniden
tan atımında.
karlar bir çiçeği çoğaltır
sanki oğul vermiştir kovan
gecenin derinlerinden
özlemler sızar düşlerimize
görüş günündeyiz.

Gerek yaptığımız alıntılardan, gerekse **Şiir Çoğul Yalnızlığım Benim**'le başlayan kitabın tümü okunduktan sonra şairin, aynı yöntemle şiirlerinde somut gerçeklere ulaştığı görülecektir

Şiirler okunup, solundukça insanın daha bir içine işliyor. Böyle çoklu bir güzellik ortamından ayrılıp gitmek istemiyor. Ama her şey sonlu ve çok kişi için. Bu yüzden Ahmet Özer'in ağzından "Şairim" şiirinin bir bölümünü dinleyelim önce. Sonra da ben sizi, şairin "Çoğul Yalnızlığım Benim" dediği kapıdan şiirin ortasına iteyim.

ve hayat biraz da yasal olmayandır
isyandır
yüreği avuçlayarak geçişidir yılların
gün gelir/alır savunur beni
ellerine kapanırım sevdanın
yüzün haberlerle çıkagelir
göğsümde
bir sıcak el yürür
şiirindir.

* Söyle Yüzüm Tanığımsın: Şiirler / Ahmet Özer, Cem Yayınevi, İstanbul 1990

TÜRKİYE'DE FELSEFİ SÖYLEMİN ŞİMDİKİ DURUMU

Betül ÇOTUKSÖKEN

Felsefe; dışdünyada, düşünmede ya da dilde bulunan varolanları kendine konu olarak alır; bu onun özgül niteliğidir. Varolanlar arasındaki ilişkileri ve bağlantıları bilmek ve aynı zamanda dışdünya, düşünme ve dil arasındaki ilişkileri öğrenmek her felsefenin ve her filozofun birincil ödevidir. Bunlar felsefi söylemin asıl konularıdır.

Kuşkusuz, felsefe varolanları pozitif bilimler gibi incelemez, tam tersine felsefe onları özel bir biçimde ele alır; başka bir deyişle, felsefe varolanların anlamını yani varolanlarla ilgili kavramların anlamlarını ortaya koymaya çalışır ve bu bağlamda da bir kavram çözümlemesi olarak belirir.

Sorunları özel bir biçimde araştıran felsefe diğer insani etkinliklerden de yararlanır; örneğin, bilim, sanat, din gibi. Kendisinden, kendi tarihinden yararlanır ve genellikle kendini bir deneme olarak sunar.

Öte yandan her filozof, felsefi sorunları bu üç alandan yani dışdünyadan, düşünme ve dilden birine bağlanarak çözümleyebilir. Öyleyse felsefe, etkinliğini ya dışdünya ya düşünme ya da dil aracılığıyla gerçekleştirmeye başlar. Onun çıkış noktası bu üç alandan biri olmak zorundadır.

Filozof düşüncelerini doğal bir dilde ortaya koyar ve sadece bu doğal dilde felsefeci söylemini kurar. Kısaca, temelleriyle, konularıyla, görüşü ve dilsel yapısıyla, felsefe özgül bir söylem olarak varolur. Bu serimlemenin amacı felsefeyi bir söylem olarak sunmaktır. Doğal dil, içinde felsefi söylemin kendini gerçekleştirdiği bir ortamdır.

Felsefenin bu çeşit betimlenişine uyan birçok felsefi söylemin Türk dilinde de üretildiği iyice görülmektedir. Bu bağlamda, Türk dili nerdeyse sonsuz bir çeşitlilikte, felsefi söylem kurma olanaklarından hiç de yoksun değildir.

Türk dilinde üretilmiş felsefe incelenirse, felsefenin bütün dallarıyla ve alanlarıyla ilgili konularda, soru ve sorunlarda, tartışmalarda, felsefi kaygılanışlarda önemli ilerlemelerin gerçekleştiği görülür. Türkçedeki söylem aracılığıyla felsefenin tüm dallarında olumlu sonuçlar elde edilmiştir; örneğin felsefenin neliği başka bir deyişle felsefenin özü konusunda, bilgi kuramında, dil felsefesinde, özellikle felsefi antropolojide, etikte ve aynı zamanda felsefe tarihinde. Ben burada sadece anılan alanlardan sözedeceğim, meslektaşlarım ise diğer alanlardan söz edecekler

"Felsefe nedir?" sorusuna yanıt vermeye çabalayan birçok araştırma ve inceleme Türk dilinde oluşturulan felsefi söylemlerde oldukça geniş bir literatür oluşturmaktadır. Filozoflar felsefenin yapısını ya da özünü, başka bir deyişle neliğini açıklamaktadırlar ve böylece de felsefeden anladıkları şey doğrultusunda felsefi sorunları incelemektedirler; bir diğer deyişle bu inceleme işini felsefeyle ilgili asıl düşünüşlerini izleyerek gerçekleştirmektedirler. Kimileri felsefelerini kurmak için sadece bilimin sonuçlarına dayanmaktadır (Takiyettin Mengüşoğlu, Vehbi Hacıkadiroğlu, Arda Denkel, Teoman Duralı); kimileri sanatın ya da diğer insani etkinliklerin söyleminden yararlanmaktadır (Bedia Akarsu, Nermi Uygur, Ioanna Kuçuradi) ve hepsi kavramsal çözümlemeler yapmaktadır. Öte yandan, kimi filozoflar felsefi söylemlerinin bilimsel bir söylem olmasını isterler ve felsefeyi bir bilim gibi kurmaya çabalarlar (Nusret Hızır, Yaman Örs). Felsefenin yapısıyla uğraşan kimi filozoflar ise asıl anlamında felsefi söylemin özgül koşullarını ya da temel ögelerini araştırmaya koyulurlar (Nermi Uygur, Betül Çotuksöken).

Adı geçen filozofların çoğu, felsefeden neyi anladıklarını çeşitli yapıtlarında açıklamışlardır. Fakat kimileri bu konuda ayrıca eser vermişlerdir. Örneğin, Takiyettin Mengüşoğlu (1908-1984) **Felsefeye Giriş**'i (1.baskı 1958; 4.baskı Remzi kitabevi 1988); Nermi Uygur **Felsefenin Çağrısı**'nı (1.baskı 1961, 3. baskı Remzi Kitabevi 1984); Nusret Hızır **Bilimin Işığında Felsefe**'yi (Eser filozofun ölümünden sonra öğrencisi Füsun Akatlı tarafından 1985'de yayınlandı-Adam Yayınları) kaleme alınmıştır. Ben de geçen yıl **Felsefi Söylem Nedir?** (Ara yayıncılık 1991) başlıklı bir çalışma yayımladım. Yukarıda açıkladığım gibi, bu yapıtta felsefeyi ya dış dünyada ya düşünmede ya da dilde bulunan varolanlar arasındaki ilişkileri ortaya koyan bir söylem olarak belirlemeye çalıştım. Yine orada genel olarak felsefi söyleme ilişkin tüm nitelikleri, felsefe tarihinden başka bir şey olmayan felsefi söylemin geçmiş boyutuna yerleştirirek açık seçik bir biçimde göstermeyi denedim.

Hiç kuşku yok ki her filozofun yazılarında felsefenin neliğini sorguladığı herkesçe bilinen bir şeydir; fakat size sözünü ettiğim bu Türk yazarlar, bu konuyu yapıtlarında apaçık şekilde ortaya koyuyorlar, bu konuyu araştırıp özgün düşünceler sergiliyorlar.

"Bilgi nedir" sorusu dilimizde üretilen felsefede önemli bir yer tutar. Aslında "bilgi felsefesi" ya da "bilgi kuramı" başlıklı yapıtların az olmasına karşın, filozoflarımız bu alanla ilgili sorulara hem kitaplarında hem de üniversitelerde verdikleri ders ve konferanaslarda önem veriyorlar. Genel olarak bu konuda oluşturulan metinler ya felsefenin geçmiş boyutuyla ya da bilgi felsefesinde yer alan sorular bağlamındaki tartışmalarla ilintili açıklamalardır. Örneğin, Takiyettin Mengüşoğlu'nun ontolojik ve antropolojik görüşü, Nermi Uygur'un fenomenolojik görüşü. Ayrıca, üniversitelerin felsefe bölümlerinde bu konuda gerçekleştirilen dersler, seminerler, araştırmalar ve doktora tezle-

SEVMEK GÖREV OLMALI

Hatice Nalbant

Bir bulutun yere inişini gözlerinde izlemeliyim
Öfkelerini bilmeliyim fırtınadan önce
Sevinçlerine dokunmalıyım bahar gelmeden
Kızgınlık .... neye kime sezmeliyim
Seni anlamalıyım gideceğin yönü işaret etmeden önce
Sevmeliyim.

Berrin TAŞ
Ağustos 1992

ri, bilgi felsefesinin filozoflarımız ve yazarlarımız için çok önemli olduğunu göstermektedir. Felsefe yapmaya ya da tüm araştırmalarında yönlerini belirlemeye, inceledikleri filozofun bilgi kavrayışı ve anlayışıyla başlamaktadırlar. Bilgi felsefesi gerçekten de, dışdünya, düşünme ve dilin en temel karşılaşma noktasıdır.

Burada size bilgi felsefesiyle özel olarak uğraşan iki filozoftan söz etmek istiyorum: Vehbi Hacıkadiroğlu ve Arda Denkel. İlki bu konuda iki kitap yayımladı: **Bilginin Doğası ve Kaynakları Üzerine** (May Yayınları 1981); **Bilgi Felsefesi** (Metis Yayınları 1985). Vehbi Hacıkadiroğlu ikinci yapıtında, hiçbir akademik yöntemden yararlanmadığını ve hiçbir felsefi öğretiye başvurmaksızın sadece kendi kendine elde ettiği kazanımlarından yararlandığını ileri sürer **(Bilgi Felsefesi,** s. 8): "Gözönünde tuttuğum ilkelerin tümü de, deneyden önce hiçbir kavramsal bilgimizin bulunamayacağı ve bütün deneysel bilgilerimizin de, nedensellik-sürekli-birli telik bağlantısından doğduğu varsayımlarına dayanan mantıksal çıkarımlarla sınırlıdır." (a.g.y. s. 8) Bu kitapta yer alan konular şunlardır: nedensellik, algı, bellek, tümevarım, tümeller, önsel (a piriori), anlam.

Görüldüğü gibi, yazar dil felsefesinde de önemli bir yer tutan anlam konusu üzerinde de durur ve anlama ilişkin kendi tanımını da ortaya koyar: "Anlamın, kabaca, tümcedeki, konuşanın birşey bildirmesini, dinleyenin de o şeyi öğrenmesini sağlayan 'güç' olduğu düşünülebilir" (a.g.y. s. 17). Sözcüklerin sadece bir tümce bağlamında anlamı vardır; anlam ancak zihnin kavramları aracılığıyla iletilir; bundan dolayı anlamın doğrudan imleme/imletim kuramı kabul edilemez; çünkü bu kuram, bir yandan bu noktayı dikkate almaz, öte yandan da şeyler ile sözcükler arasındaki ilişkileri açıklayamaz (a.g.y. s. 17). Böylece, Vehbi Hacıkadiroğlu, Arda Denkel'in savunduğu doğrudan imleme/imletim kuramına itiraz eder.

Bilgi felsefesi konusunda dikkati çeken ve Arda Denkel'in yayımladığı bir başka kitaptan size söz etmek istiyorum; kitabın başlığı: **Bilginin Temelleri** (Metis yayınları 1984). Yazar, herşeyden önce, filozoflarla ilgili özgün düşüncelerini açıklar ve kendi düşüncelerini, onlarınkini de hesaba katarak ortaya koyar. Arda Denkel amaçlarını şöyle belirliyor; "Bu kitaptaki amacımız, tutarlı deneyciliği sürdürerek, özdekçi bir evren görüşünü bununla birlikte temellendirmek olacak. Bir başka deyişle, bilimin temelindeki felsefi varsayımlarla uyum sağlayacak bir görüş geliştirmeye çalışacağız. Bu açıdan Locke'un, deneyciliği özdekçilikle bağdaştırma yol ve yönteminin dışına çıkacağız. Özdeksel bir dünyanın varolduğunu deneycilikle tutarlı olarak öne sürmekten öte, aynı zamanda kapsamlı ve tutarlı bir özdekçilik elde etmeyi amaçlıyoruz. Varolduğu söylenen her şeye özdeksel bir açıklama getirmeye çalışacağız. Bu doğrultuda anlığı özdeksel varlık olarak açıklayacağız. Kişi kavramını da ele alarak aynı doğrultuda temellendireceğiz" (Bilginin Temelleri, s. 23)

Daha yukarıda da söylediğim gibi, bilgiyle ilgili incelemelerde, Türkiye'de arkaplanında felsefe tarihi bulunan bir yol izlenir. Çalışmaların, yapıtların, derslerin ya da seminerlerin düzenlenşinde, okul kuran ya da Ockham, Descartes, Locke, Leibniz, Hume, Kant, Russell gibi felsefi öğretiler oluşturan filozoflara özel bir önem verilir.

Uzun zamandan beri felsefe kürsülerimiz dilsel/dilbilimsel felsefe ya da dil felsefesi alanının kimi sorunlarıyla da uğraşmaktadır; son yıllarda bu konular dil felsefesi derslerinde ayrı olarak incelenmeye başlandı. İstanbul Üniversitesi söz konusu olduğunda bu çalışmalar ellili yıllara kadar çıkmaktadır. Çağdaş filozoflarımız, dilin yetkin bir biçimde kültürün aracı hatta yaratıcı ilkesi olduğu olgusundan hareket ederek, dil ile kültür arasındaki ilişkilere daha çok eğiliyorlar. Örneğin, Bedia Akarsu'nun doktora tezi bu alanla ilgilidir "Wilhelm von Humbold'ta Dil-Kültür Bağıntısı" Bedia Akarsu kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyle diyor "Ben felsefenin bir dil çözümlemesinden başka bir şey olmadığı görüşüne katılmadığım gibi, asıl ilgimi de dil-kültür ilişkileri çektiği için dil felsefesine yönelmiş bulunuyorum. Humboldt da bu tür çalışmaların odak noktası oluyor yeniden." (Arslan Kaynardağ, **Felsefecilerle Söyleşiler,** Elif Yayınları 1986 s. 186)

İstanbul Üniversitesi'nde öğetim üyeliği yapmış olan Macit Gökberk, Nermi Uygur, Bedia Akarsu gibi birinci ve ikinci kuşaktan filozoflar ve onların öğrencileri dil olgusu karşısında genç Cumhuriyetin duyarlığına destek verdiler; dil ve kültür alanında gerçekleşmiş olan devrimi düşünelim. Üniversite Öğretim Üyeleri böylece bir yandan geniş bir biçimde Türk dilinin felsefe dili olarak gelişmesine katkıda bulundular; öte

Kurtar
kanayan bir yalnızlığın gözleridir yaşamın
bulutsu incilerle gelir
seslenişlerle
bilinmez günün hangi zamanıdır akşam
bir sarmaşık yere vurur kendini göğe inat
bir su yürür adımları kargışıdır hüznün
aklını başından alır bir kaygı
kurtar zavallı bir yalnızlığın yorgunluğudur yaşamın
kayboluşlarında ağrır yüreğin kadar tenin de
oysa hep aynı yerdesin ve aynı yıldızın
ışığı oynaşır teninde

Gülnaz Çolak

Deniz GÜNER

yandan da dili kendinde felsefi bir sorun olarak ele aldılar. Örneğin, Nermu Uygur yazılarının hemen hemen bütününde, baştan sona, insanı anlamak üzere ortaya konmuş çabalarında dil alanına büyük bir önem vermiştir. Onun felsefeye dilden giren bir filozof olduğunu söyleyebilirim. **Kültür Kuramı**'nda (Remzi Kitabevi 1984) şöyle diyor: "Dil nedir? Fenomenolojik bakış açımız uyarınca, bu soru, ne gözü derinlerde kavram çözümlemelerini ne de kesinlik isteyen tanımları amaçlar. Kaynağını, insanın günlük yaşamda karşılaştığı kendince önemli bir soruya aydınlık sağlamak arayışından başka bir yerde aramak boşunadır. Dil nedir? Konuşan bir varlığım ben. İlkece, içinde kendimi dil olmadan bulduğum hiçbir zaman kesiti anımsamıyorum. Baştan beri birlikteyiz onunla. Gerçi zaman zaman susmaktayım. Öyle olabilir ki herhangi bir neden yüzünden (sözgelimi hastalık yüzünden) konuşmaktan yoksun kalabilirim, gelgelelim ilkece dilsiz olsaydım, başka türlü dendikte, dile ilişkin tüm etkinlikleri yerine getiremeseydim, bunlara yatkınlık ve anlayıştan uzak, bunları gerçekleştirme gücünden yoksun olsaydım, kimse bana 'insan' diyemeyecekti. Bu apaçık gerçeklere dayanarak insan varlığımı ortaya koyan temel bir doğruya varırım: Dil, insan olarak yazgım benim; dil varolma koşulum benim." (s. 13)

Bu bağlamda, şey, düşünme ve dil arasındaki ilişkileri açılamak üzere imleme/imletim kuramları konusunda incelemeler ve araştırmalar yapılmaktadır Arda Denkel bu konuda **Yönletim** (1989) başlıklı bir kitap yayımladı ve başlattığı çalışmalar, imleme/imletimin -ister kavramsal ister işlevsel olsun, durumunu belirlemek konusunda bir tartışma ortamı yarattı. Bu konudaki birçok tartışma **Felsefe Tartışmaları** dergisinde yer aldı.

Sözünü ettiğim araştırma ve çalışmaları daha yakından incelediğimizde, yazarlarımızın çeşitli dillerde yayımlanmış yabancı kaynakları da izlediklerini ve değerlendirdiklerini görmekteyiz. Önemli çalışmaların bir kısmı Türkçeye de çevrilmiştir. Ayrıca, dilbilimleriyle doğrudan doğruya uğraşan dilbilimciler de dil filozofları için değerli malzeme oluşturacak olan çalışmalar yapmaktadır.

Anlam konusunda da birçok araştırma yapılmaktadır. Burada Arda Denkel'in **Anlamın Kökenleri** (Metis Yayınları 1984) adlı kitabı üzerinde durmak istiyorum; yazar kendi anlam kuramını Locke'un anlam kuramıyla karşılaştırır ve yapıtın sonunda bir değerlendirme yapar. Ona göre, Locke anlamı düşünmede kurar, başka deyişle düşünmeyi Locke'ta, söylem ile dışdünya arasındaki ilişkiyi kurmayı sağlar. Oysa Arda Denkel anlamın, söylem ya da dilsel ileti ile dışdünya arasında doğrudan doğruya kurulduğunu ileri sürer.

Bu incelemelerin dışında, Türk dilinde anlamın oluşumu üzerinde de kuşkusuz felsefe açısından durulmaktadır. Felsefe bölümlerinde dil felsefesi dersleri verilmekte; aynı zamanda, bu alandaki çağdaş literatürün gelişmesi yakından izlenmektedir.

İnsanla ilgili bir görüşü olmak düşüncesi filozoflarımız için çok önemlidir. İncelemelerinin çıkış noktası olarak insanı alan birçok filozof vardır. Bu filozofların felsefi söylemlerini antropolojik bir zemine genel olarak dayandırıklarını söylemek istiyorum. Ayrıca, insan felsefesi ya da felsefi antropoloji kavrayış çeşitliliği içinde felsefenin bir dalı olarak kendini gösterir. Filozoflarımızın kimileri sadece insan felsefesiyle uğraşır ya da bu konuya yapıtlarında yer verirler.

Kuşkusuz bu kavrayışın ülkemizdeki en seçkin temsilcisi Takiyettin Mengüşoğlu olmuştur. Yazılarında özel olarak da **İnsan Felsefesi** adlı yapıtında (1971) insanı varlık koşullarıyla ve somut bütünlüğü içinde anlamaya ve değerlendirmeye çalışır, insanın varlık yapısının temel yanlarını, somut fenomenlerin her birini çözümler. Mengüşoğlu, bilimsel verilere de önem vererek, felsefesini antropolojik ve ontolojik bir kavrayışın ışığı altında kurar. İnsanı incelerken öteki antropolojik kuramları da eleştirir; bu kuramların insani varlığı tüm olarak anlamaktan uzak olduklarını açıkça ortaya koymaya çalışır.

Son yapıtlarında Nermi Uygur da insani varlığı, dil, kültür, eğitim, bunalım, teknik gibi kavramlar aracılığıyla anlamayı amaçlar. Örneğin **Bu-**

NASIL ÖYLE

Bir bulanık kuyu dibi anılar
Yosunları ellerime yürümüş

Gürül gürül nehirlerin altında
Nasıl öyle damla damla

Üzerine eğildikçe uzaklaşır
Koyup gittikçe büyürmüş

Güngör TEKÇE

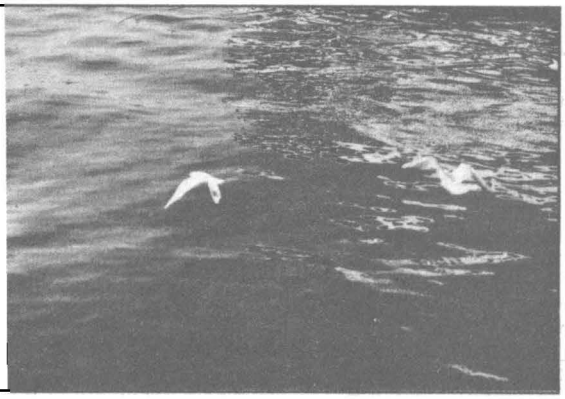

Turhan Yazgülü

nalımdan Yaşama Kültürü (Ara Yayıncılık 1989) adlı yapıtığında insanı bunalımın ürünü olarak, bir bunalım varlığı olarak değerlendirir. Bunalım insanı oluşturan temel bir ögedir, başka deyişle bunalım insanın özüdür. Bu kitapta insan tüm anlam yollarının kavşağında bulunan bir varlık olarak tasarlanır (s. 231). Bunalım ortamında yaşayabilmek için insan, bir bunalım varlığı olarak kültürü yaratır.

Başka bir kitabında, **Çağdaş Ortamda Teknik**'te (Ara Yayıncılık 1989) yazar bu defa tekniği yaratan ve teknikle birlikte yaşamak zorunda olan bir varlık olarak insandan söz eder. Tüm felsefi söyleminde Nermi Uygur'un insanı, somut bir fenomenolojinin ışığında anlamaya çalıştığı söylenebilir. Ayrıca, **Kültür Kuramı**'nda insanla ilgili (-özellikle çok kültürlülük ve dil kavramları aracılığıyla) düşüncelerini açıklayan başka yazılar da yer alır.

Bundan başka, Ioanna Kuçuradi insanı kimi yazılarında kültür, eğitim ve özgürlük kavramlarıyla anlamaya çalışır. Ona göre: "Felsefi antropoloji bugün felsefenin dallarından biridir, ama öyle bir dal ki, onun konusu olan birçok soruyu açıklığa kavuşturmadıkça ve insana ilişkin çok kaba taslak da olsa, felsefi-bilgisel bir görüşe sahip olmadıkça, yeni 'problemler' yakalayamayız, yeni bir soru getiremeyiz; bütün yaptığımız eski soruları evirip çevirip bir şeyler söylemekten 'metafizik' ya da 'bilimsel' birşeyler söylemekten öteye gitmez" (Arslan Kaynardağ, **Felsefecilerle Söyleşiler** 1986 s. 232)

Etikle ilgili incelemeler ülkemizde oluşturulan felsefi söylemde büyük bir yer tutar. Gerçekten, etikle ilgili birçok çalışma vardır; örneğin, doktora tezleri, kimi filozofların ahlakla ilgili görüşleri üzerine incelemeler v.b. Bu konuda, özellikle Ionna Kuçuradi'nin **Etik** başlıklı kitabından söz etmek istiyorum. Bu yapıtın birinci ve ikinci bölümü 1977'de, tümü ise 1988'de yayımlandı. Yazar **Felsefecilerle Söyleşiler**'de şöyle bir açıklama yapıyor: "Benim orada yazdıklarım bir ahlak (moral) değil, bir görüştür: bir etik görüşü" (s. 236). Yine ona göre, "her eylem bir etik ilişkide yapılır ve onun ilk, yani en temeldeki oluşturucusu bir değerlendirmedir" (a.g.y. 238). Şöyle devam eder: 'Doğru' ve "değerli" eylemde bulunabilme büyük ölçüde bilgiye dayanır: Bir eylemin yapıldığı bir defalık 'koşulların' doğru bilgisine, 'değer'e ve 'değerlere' ilişkin bilgiye, hatta eylemde bulunurken kişinin yaptığına ilişkin bilgisine." (a.g.y. s. 239)

Bu son yıllarda etik ile ilgili olarak dikkati çeken bir başka yapıt da Vehbi Hacıkadiroğlu'nin **Özgürlük Ahlakı** (Cem yayınları 1990) adlı yapıtıdır. Yazar burada sadece gözleme dayalı bir etik görüş sunmayı amaçlar. Sağduyuya dayalı bir gözlem süreci içinde sadece görülen insani koşullar bu etik tasarımın temeli olacaklardır. Varoluş, insani varlık söz konusu olduğunda, bir özgürlük arayışı biçimini alır. İnsanı iyi anlamak için özgürlüğü iyi anlamak gerekir. Özgürlüğe gelince, özgürlük bilgiye bağlıdır; bilgisiz özgürlük yoktur. Etiği insanların birarada yaşaması olgusuna, insanların özgürlük arayışlarına ve yine insanların bilgi bakımından sürekli bir gelişme içinde bulunmalarına bağlayan Vehbi Hacıkadiroğlu, etik ile bilgi arasındaki ilişkiye önem veren Eski Yunan filozoflarının tutumlarına kendini daha yakın hissedecektir. Ona göre, çağcıl filozoflar Eski Yunan'da bu denli güçlü bir biçimde vurgulanmış olan etik-bilgi ilişkisine yeterince eğilmemişlerdir.

Bundan başka yazar idealist görüşlere ve özellikle Kant'ın görüşlerine karşı çıkar. Böylece toplumsal yaşamda özveriye dayanan bir etiği benimser ve ödev tasarımına dayalı etiği reddeder.

Şimdi az da olsa felsefe tarihi ile ilgili çalışmalardan söz etmek istiyorum. Filozoflarımız bir yandan Antikçağdan günümüze felsefi tasarım ve akımları incelemektedirler; öte yandan da felsefe tarihleri kaleme almaktadırlar. Özgün çalışmaların yanında, yabancı dillerden felsefe tarihiyle ilgili çevriler de yapılmaktadır.

Burada size sunduğum bu çalışma kuşkusuz sadece bir özettir ve bu sunuşun amacı Türk dilinde gerçekleşmiş olan felsefeyi size tanıtmaktır. Filozoflarımızın dünya felsefesine katkılarını değerlendirmek, başka bir çalışmanın konusudur. Meslektaşlarım size ayrıca ülkemizdeki bilim felsefesinden de sözedecekler. Bütün bu açıklamalarımızın, Türk dilinde üretilen felsefi söylem hakkında size belli bir fikir vereceğini umarım.

*** 5-8 Haziran 1992'de Delfi'de (Yunanistan) gerçekleştirilen "Günümüzde Balkan Ülkelerinde Felsefe" konulu, Balkan Ülkeleri Felsefe Kurumları III. Uluslararası Sempozyumu'na Fransızca olarak sunulan bildirinin Türkçe metni.**

ALIMSIZ ANLATIMLAR ÇALIMLI DEVŞİRMELER

Ömer DEMİRCAN

Tanınmış dil devrimcisi Ömer Asım Aksoy'un Türkçe'de **"Dil Yanlışları"** konusunda tükenmez duyarlılığını, özleştirmeye karşı olanların beğenmedikleri tümcelerde öztürkçe karşılıkları kıyasıya eleştirdiklerini hep biliyoruzu. Anlatımın belirsizler içermesi, ya da okuyucunun beklenmedik yorum yapması önlenemeyebilirse de böyle tekil yanlışlar en aza indirilebilir Ancak bu anlatım sapmaları arasında genel bir tutum sergileyenler bu türden iletişim yanlışları sayılamazlar Yabancı sözcüklerle çalım satmak ilk başta kendi diline saygı azlığını ve bireysel dil yetersizliğini gösterir Dinleyene göre sözcük seçimi yapmayanlar iletişim yanlışlığına düşüyorlar demektir

Örnekler:

A. TARAFINDAN (taraf)

Türkçe anlatımda eylemin çatısı edilgen ise işi yapan yani eyleyen kişi ya da şey tümceye "tarafından" ilgeci ile eklenir olmuştur (3.). Oysa bu uzun boylu ilgeç Türkçe'ye yabancı dillerden çeviri yoluyla geçmiştir. Bu dilin eksikliğinden çok öğretim yetersiziliğini yansıtır. "Tarafından" ile tümceye katılan **"işi yapan"** öge vurgu alır (3). Oysa bu ilişki Türkçe'de edilgen çatı ile değil etken çatı ile verilir (2). Arada bir anlam ayrılığı yoktur.

1. "Ayşe Mehmet'e **çorap** ördü."
2. "Mehmet'e çorabı **Ayşe** ördü."
3. "Mehmet'e çorap **Ayşe tarafından** örüldü."

Genellikle TRT haberlerinde geçen:

4. "Başbakan Cumhurbaşkanı tarafından kabul edildi." (Tarzi 1983) tümcesi uygun bir anlatım gibi görünse de bu zorunlu sayılamaz. Onun yerine:

5. "Cumhurbaşkanı Başbakan ile görüştü." demek daha uygundur. Kaldı ki Türkçe'de **"eyleyen"** öge başka edilgen biçimlerde de tümceye sokulabilir.

6. (a) O **herkesçe** tanınıyor.
   (b) **Herkes** onu biliyor.
7. **Mehmet**'ten korkulur.
8. Babam **olaya** çok üzüldü.
9. Bu **güneşte** yanılır.
10. **Mehmet**'le uçulur.

B. TÜRKÇE'DE VE

"Ve" bağlacı iki işlev belirtir: 1 birlikte oluş, 2. peşpeşe oluş. Birliktelik Türkçe'de **"ile" "-al"** eki ile ya da eksik anlatılır.

1 Leyla ile Mecnun
2. Tuzla biber
3. Dönerli sandviç
4. Peynir ekmek, köfte ekmek

Peşpeşe oluş özelliği ise Türkçe'de anlatım sırasına yüklenir.

5 a) Kapıyı vurdu, içeri girdi.
5 b) Kapıyı vurup içeri girdi.
5 c) Kapıyı vurdu ve içeri girdi.

Ancak "ve"nin gerektiği yerler olabilir.

6. Gel, beni gör.
7 Gelip beni gör.
8. Gel ve beni gör.

"Ve"nin kullanımı sesletim açısından sözü iki ayrı ezgi birimine, dolayısıyla bilgi birimine bölmeye yarayabilir.

9. //**gel**// ve beni **gör**//

Ancak bu söz yalnızca bu biçimde söylenir diye bir kural konulamaz. Bir yazarın biçemi "ve"yi tümüyle dışlayabilir. Ne var ki Sayın Başbakan Demirel'in en sevdiği bağlaç /ve/ Türkçe bir biçim olup yabancı bir biçimden örnek senerek göstergeleşmiş sayılır. Her yönüyle Türkçe sesdizimine uygundur. Bilindiği gibi tek heceli sözcükler biçimsel açıdan iki bizimde oluşuyor. Örneğin /ev/ sözcüğü Türkçe'de anlamlanmış ve anlamı başka dillerden alınmamış, /ve/ biçimi ise ø göstergesi yerine Arapça /ve/den örneksenerek seçilmiş sayılıyor.

Daha 1930'lu yıllarda Türk dilcilerin "Güneş-Dil Teorisi"nde yapmaya çalıştıkları bu yorum, ancak, 1950 sonrası dil çalışmalarında açıklık kazanmıştır. Bunun dışındaki yorum dilce değil ırkçı sayılmalıdır.

C. DİĞER:

Bu sözcüğün anlamını karşılayan "başka", "öteki", "ayrı", "dışında",... sözcükleri vardır. "Diğer" sözcüğünün kullanımının sorunlu olabileceği bir bağlam bulmak herhalde olanaksız. Başka bir biçimde ile karıştırılamıyacağı için de TRT'de duyulan /diyger/ olarak sesletilmesine hiç gerek yok.

D. SAHİP (Arapça):

Sahiplik bir anlam **ulamı** sayılabilir, ancak bu kavramın kesinkes "sahip" sözcüğüyle anlatılması gerekmez. Türkçe'de bunun için "var/yok olmak" sözcüğü bulunmaktadır.

"İyilik sahibi insanlar" yerine "yardımsever/iyiliksever kimseler", "karakter sahibi insanlar" yerine "ilkelerine bağlı olanlar", "belli alışkanlığa sahip" yerine "kendine özgü alışkanlıkları olan" deyişleri kullanılabilir.

E. T.V. dizileriyle gelen düz çeviriler dile yerleşiyor:

"of all times" **"tüm zamanların"** buna bir örnek. Oysa bunun için Türkçe'de **"gelmiş geçmiş"** ikilemesi var. **"En çok sayı yapan oyuncu"** yerine "en skorer oyuncu" demeye ne gerek var!

F. GİBİ:

"About/around" karşılığı İngilizce'den çeviri, ek bir işlev "gibi" ilgecine yüklenmiş.

"beşe doğru"
"tam beşte"
"beş dolayında"
"beşten sonra"

dizisi içinde "beş gibi'nin bir yeri olabilir mi?

G-Eskiden "vav"lı Türk" derlermiş, şimdi de baygın bakışlı "vau"lı gençler belirdi. Muz benzeri karşı cinsten birini görünce çekiyorlar bi "vau" Sanki ünlem kıtlığına kıran girmiş. Artık pazarcılar bize şeftaliyi: "şeftaliye bak, oh my god! (Allahım!) diye satıyor. Enteller "bir drink (içki) alalım" diyor. En candan olanı da bizim eski kapıcının eşi. Neşesi yerinde ise, yardımınıza karşılık basıyor bir "tenkyü hayatım!" Bunlar yetmiyormuş gibi İnsancıl'da. Cengiz Bey'in bıyıkları da "birkaç telefon yapmam gerek", demez mi!

MARXİST TOPLUM KURAMININ TEMELLERİ (Devam)

Maurice CORNFORTH
Türkçesi: Mehmet TÜRDEŞ

Marxist'lerin, olaylara ilişkin belli bazı beklentilerin doğru çıkmaması durumunda bile Marxist toplum kuramanın "temellerinin" çürütülmediğini belirtmelerinin, nesi yanlış?

Kuramın temellerinin oldukça geniş olabilirlikleri kapsayacak bir biçimde olması, kuramın bir kusuru mu. Eğer öyleyse, yalnızca Marxizm değil, genellikle bilimsel olarak kabul edilen birçok başka kuram da sahte bilim kategorisine indirilmeli. Bilim insanları her zaman tahmin yanılgılarıyla karşılaşmış, ama bunları kuramlarının genel çerçevesinin içine oturtmayı başarmışlardır. Zaten genellikle kuramlar böyle gelişir.

Marxizm'in bilim mi yoksa sözde bilim mi olduğu sorusuyla uğraşmadan önce Marxist toplum kuramının temel önermelerinin gerçekten ne olduğuna ve Marx'ın bunlara nasıl ulaştığına bakmak gerek.

Marx bilimsel önermelerini ortaya koymadan önce toplumsal olaylar genellikle insanların niyetlerine, güdülerine, o dönemde geçerli olan düşünceler çerçevesinde toplumsal yapı ve kurumlara göre açıklanırdı. Toplumsal olguları bu biçimde açıklamak, hemen hemen her şeyi açıklayabilmek kusuruyla yüklüdür. İnsanların her zaman niyetleri olduğuna göre, her ne olursa, belli insanların belli niyetlerine göre hareket ettiklerini söyleyerek bir açıklama yapılabilir; eğer olan, onların niyetlerine uygunsa pek güzel; eğer değilse o zaman ya onların yanlış hesap yaptıkları ya da başka insanların başka niyetlerinin, öbürlerinin niyetlerini engellediği söylenir. Dahası, insanların gerçekten niyetlerinin ne olduğunu keşfetmek hemen hemen imkansız olduğuna göre, hangi olgu gerçekleşmişse bunun hemen niyetlere uygun olduğu söylenir ve böylece gerçekleşen şey isnat edilen niyetlerle açıklanır. Benzer bir biçimde, bir toplumun yapısı ve kurumları ne olursa olsun, bunların bazı insanların toplumsal işleyişin böyle en iyi yürüyeceğini düşündükleri için ya da bazılarının iyi niyetlerinin başkalarınca engellendiği için ortaya çıktıkları öne sürülür Bu tip bir kuram (Marx'ın, niyetleri ve düşünceleri toplumun temel hareket gücü olarak aldığı için "idealist" olarak tanımladığı) tam da Dr. Popper'in bilimsel ile bilimsel olmayan kuramları ayırt etmek için ileri sürdüğü ölçüte göre bilimsel değildir En açık eksikliği, şu önemli soruyu yanıtlamamasıdır: İnsanların farklı niyet ve düşüncelerinin nedeni nedir? Bazılarının, öbürlerine göre daha başarılı bir biçimde gerçekleşmesinin nedeni nedir?

Marx'ın toplumbilime ilişkin temel önermeleri, aynen başka bilim alanlarındaki bazı temel önermelerin daha önceki bilim dışı kuramları yerinden ettiği gibi, daha önceki bilim dışı yorum ve açıklamaları yerinden etmiştir. Örneğin Aristo'dan gelen eski tip fizik, fiziksel hareketi ne değişimi her şeyin doğal yerini araması ve değişikliklerin, değişikliğin içinde barındırdığı imkânlara göre olduğu ilkesiyle açıklıyordu. Galileo, Newton ve diğerlerinin açıkça gösterdiği gibi bu tür kuramlar hiçbir şeyi açıklayamaz; Çünkü bunlar herhangi bir şeyi açıklayabilir. Gene, türlerin ilk yaratılışı kuramı hiçbir şeyi açıklamaz, çünkü herhangi bir şeyi açıklayabilir. Hangi canlı türleri gözleniyorsa, bunları Yaratıcı'nın orijinal planına dahil ederek, açıklamak olanaklı.

Dr Popper, bilimsel kuramların "tümevarım" denen yöntemle, yani çeşitli gözlemlerden kalkarak kurulamayacağını; **sorular** sorarak ve bunlara her türlü gözlemle sınanabilir yanıtlar vererek kurulabileceğine işaret etmiştir. Ama yapabileceği halde şu sonuca ulaşmamıştır: Herhangi bir alanda, temel kuramın ya da rehber ilkelerin oluşturulması, her zaman birinin doğru sorular sormasına bağlıdır. Gerçekten de bilimlerdeki büyük mucitlerin dehası onların doğru soruları sormasını getirmiştir; bir kez bu gerçekleştikten sonra, yanıtlar genellikle oldukça bellidir. Marx'ın kuramı da toplum hakkında soru sormakla başlar.

Marx'ın toplum kuramının anahtar sorusu nedir? Bu soru anlaşılmadan, kuram anlaşılmaz ve bunun için de pek çok insan (Dr Popper dahil) onu anlamayı başaramadı ve onun kastetmediği şeyi, söylediğini belirtegeldi.

Toplumsal yaşamdaki pek çok olgu karşısında (hem yaşanan zamanda, hem de tarihin kaydettikleri) ve bunların hepsini kuramıyla kucaklamak isterken, Marx şu soruyu **sormadı:** "Bütün bu olguları ne açıklar?" Gerçekten de "Bütün olguları ne açıklar." biçimindeki bir soru, **hiçbir zaman** temel bilimsel kuramın anahtar sorusu değildir. Olguların ayrıntıları, bilimsel kuramın rehberliğinde ayrıntılı araştırmalarla açıklanabilir ki bu kuramın önceden bütün bunlara neyin neden olduğunu belirtmesinden başka bir şeydir. Bilimde anahtar soru olmaması bir yana "her şeyin açıklaması nedir?" sorusu tam da sözde bilime yol açan bir sorudur bu, hemencecik her şeyi açıklar ama hiçbir şeyi kuramın karşısına iktisadi çıkarlarla her şeyin açıklandığı rakip bir sözde bilimsel kuram ortaya attığı sık sık öne sürülmektedir. Marx böyle bir şey yapmadı; o ve Engels sık sık ve ısrarla bunu reddettiler.

Marx'ın basit ve araştırıcı anahtar sorusu şuydu: **Herhangi bir tür top-**

lumsal yaşamının varlık koşulu nedir. Bu soruyu sorduktan sonra çevap açıktı. Herhangi bir tür toplumsal yaşamın koşulu, insanların bir araya gelerek, yaşamlarını sürdürmenin maddi araçlarını yaratmalarıdır. **Herhangi bir biçimdeki toplumsal eyleme girişmeden önce, insanlar geçim araçlarını üretmek üzere bir araya gelirler** Marx' ın toplum biliminin temel önermesidir.

Bu önermeye ulaştıktan sonra Marx, toplumsal üretim biçimini tanımlayacağı temel kavramları ortaya koyabildi. Bu kavramlar **üretim güçleri** ve **üretim ilişkileri** kavramlarıdır. Geçim araçlarını üretebilmek için insanlar önce alet ve gereçleri biçimlendirmeli ve bunların kullanılması için beceri ve bilgiler edinmeli ve işte bunlar, onların üretım güçleridir Bu uretım güçlerini kullanırken, toplumsal üretim ilişkilerine girerler Marx, **Ücretli Emek ve Sermaye'de**, insanlar "belirli bir biçimde işbirliğine girerek ve çalışma ürünlerini karşılıklı değiş tokuş ederek üretim yapabilir" diye yazmıştır. "Üretebilmek için birbirleriyle ilişkiye girerler ve yalnızca bu ilişkilerin çerçevesinde üretim gerçekleşebilir." Bunun için üretim ilişkileri "insanlar eylemlerini değiş tokuş ettiği ve üretim eyleminin tümünün içinde yer aldığı" için, insanlar arasındaki pek çok ilişkiyi kapsar Bunlar insanların üretim araçlarının sahibi olmasını, ürünlere el koyuş biçimini ve bunların dağıtımını içeren mülkiyet ilişkilerini de kapsar; toplumun ekonomik yapısını ve toplumun sınıflara bölünmesini tanımlar.

İnsanların belirli üretim güçlerini kullanabilmeleri için belirli üretim ilişkilerine girmelerini kapsayan bir üretim biçiminin içinde olmalarının toplumsal yaşamın koşulu olduğu sonucuna ulaştıktan sonra Marx, toplum yaşamının gelişimine ilişkin **bir genel hipotez** kurmaya girişti buna toplumsal gelişimin genel yasası da denebilir. Buna göre, **İnsanlar her zaman üretim ilişkileri ile üretim güçlerini uyumlamalı. Bunu sağlamak için de düşünceler geliştirmeli ve kendilerini kurumlarda örgütlemelidir.**

"Tarihsel Maddecilik" olarak da bilinen ve burada en basit biçimiyle ortaya konan bu kuram Marx'ın **(Ekonomi Politik**'in önsözünde belirttiği gibi) "çalışmalarımın rehberi oldu." Başka bir deyişle, geçmişte ya da şimdi toplumsal gelişmenin herhangi bir belirli aşamasını araştırırken, Marx üretim güçlerinin neler olduğuna, üretim ilişkilerinin durumuna, insanların düşüncelerine ve kurumların işleyişi ile ilgili öne sürdüklerinin, nasıl üretim ilişkileri ile üretim güçlerini uyumlamaya hizmet ettiğine dikkat etmişti. Bu yöntem aynı zamanda toplumsal eylemin temel akımlarını ve bunların arasındaki ilişkileri açıklamaya hizmet etmiş toplumsal değişimin var olan ve muhtemel imkanlarını tanımlamaya ve bunların sınırlarını çizmeye yaramıştır

Böyle bir çalışma, açıktır ki, herhangi bir bilimsel çalışma gibi, deneysel olmak zorundadır· her zaman olguları ortaya koymak gereklidir, bunlar genel kuramdan çıkarılamaz. Genel kuram, herhangi "iyi" bir bilimsel kuram gibi, araştırıcıya **neye bakması** gerektiğini söyleyerek rehberlik eder: kuram, ona önceden, tam olarak ne bulacağını söylemez. Açıktır ki, bir yandan araştırıcının pek çok tür hata yapması mümkündür (örneğin, olmakta olan bazı şeyleri gözden kaçırmak ya da bir olguyu başka bir şey ile karıştırmak gibi); böyle yanlışlar olmaksızın da genel kuram çürütülebilir. Ama genel kuramın yeniden uygulanışı böyle yanlışları düzeltmeye yarayacaktır Öte yandan, genel kuram yeterince genel ve "esnek" olduğu için, çürütülmeksizin, gelişmenin mümkün olabilen pek çok çeşidinin olabilirliği için geniş bir pay bırakır. Ya da belli bir durum için kuram, pek çok değişik alternatifin olabilmesine izin verir ve hangisi olursa onun açıklamasını yapabilir ve olayın gelişimini izleyebilir.

Marxizm'in genel yol gösterici kuramı belirli olaylar ya da olaylar dizisiyle sınandı. Şimdiye kadar çürütülmedi ama kanıtlandı. Daha önce işaret ettiğim gibi bu, onun çürütülemez olduğunu göstermez. Belirli olaylar kesinlikle onu çürütebilir, ama bunlar geçerleşmiyor örneğin, işlerini parlamenter yönetimle yürüten ve insan hakları ya da başarıyla idare edilen bir kapitalizm konusunu tartışan bir taş devri toplumu gibi.

Marx'ın toplumsal gelişim ile ilgili yöntemi, Darwin'in türlerin doğal ayıklanmayla evrimi kuramında kullandığı yöntemin aynısıdır. Engels bu noktaya Marx'ın mezarının başında yaptığı konuşmada değinmiştir:" Nasıl Darwin canlı doğanın gelişim yasalarını bulduysa, Marx da insanlık tarihinin gelişme yasasını buldu." Ne kadar dikkat çekicidir ki, Marx ve Darwin, kendi alanlarında, birbirlerinden bağımsız olarak elde ettikleri bulguları birkaç yıl arayla peş peşe yayımladılar.

Darwin'in kuramı, her canlının yaşamı için gerekli şeyleri aldığı çevresine uyumu temel alır. Darwin, bunun türlerin var olmasının evrensel koşulu olduğunu fark etti aynı Marx'ın insan toplumlarının var olabilmesi için, toplumsal üretimin evrensel koşul olduğunu kavradığı gibi. Marx'ın insan türü için öne sürdüğü insanların geçim araçlarının toplumsal üretimiyle bir toplumda yaşadığı nokta, gerçekte Darwin'in bütün canlılarla ilgili daha genel önermesinin, insanlar için özel bir uygulanışıdır. İnsanları öbür hayvanlardan ayıran şey, onların gereksinimlerini toplumsal üretimle sağlamalarıdır; buradan insana özgü olan konuşma ile tüm toplumsal ve entelektüel yaşam ortaya çıkar ki bunlarla insan kendisini öbür canlılar dünyasından ayırır. Dolayısıyla, insanın evrimi biyolojik değil, toplumsaldır. İnsanların yeni gereksinimlerini karşılamaları için vücutlarının organlarını değişikliğe uğratmaları gerekmez; onlar yeni üretim güçleri edinirler; toplumsal yaşamlarını değiştirirler, bunları yaparken de bireysel alışkanlıklarını değiştirirler.

Darwin, temel önermesini ortaya koyduktan sonra doğal ayıklanmayla ilgili genel hipotezini biçimlendirdi. Aynı biçimde, Marx temel önermesini yaptıktan sonra, üretim ilişkilerinin, üretim güçleriyle nasıl uygunluk içinde olacağına ilişkin genel hipotezini ortaya koydu. Darwin çalışmasında çok büyük sayıda veri topladı. Bunları tasnif etti ve ayrıntılı bir biçimde hipotezini sınadı kuraldışılık gösteren verileri de genel kuramının çerçevesinin içine oturtabildi. Marx da çalışmasında aynısını yaptı. Kullandığı bilimsel yöntem aynıydı; ve eğer tarihsel maddecilik sözde bilim diye

reddedilecekse, türlerin doğal ayıklanması kuramı da reddedilmeli.

Marx ve Darwin'in gelişime ilişkin kuramlarında kullandıkları bilimsel yöntemin paralel olduğunu belirtmek; Marx'ın, Darwin'in orijinal kuramının bazı yönlerine yaptığı eklerle ilgili eleştirisini çürütmez. Darwin, doğal ayıklanmaya ilişkin genel hipotezine, "var olmak için mücadele" ve "en uygunun (güçlünün) yaşaması"yla ilgili olarak, Malthus'dan aldığı kavramları ekledi. Marx bu ekleri eleştirdi. Şimdi, genellikle bu eklerin kusurlu oldukları kabul ediliyor ve bunun için Darwin'in kuramı, kendisinin ortaya koyduğu orijinal biçimiyle bugünlere gelmedi. Ama Darwin'in, gelişimin doğal ayıklanmayla olduğunu öne süren kuramının "temeli" günümüzde de geçerliliğini koruyor.

Marx'ın kuramı, doğal olarak, fiziksel ve kimyasal olgularla uğraşan bilimlere özgü "tam kesinlik" ten yoksun. Kuramdaki genellemeler ve yasalar niceliksel olarak ortaya konmuyor. bu nedenle, Marx'ın kuramının bilimdışı bir bulanıklık yarattığı öne sürülüyor. Bir kez daha söyleyelim: Eğer bu itiraz Marx'ın kuramını bilimdışı yapıyorsa; aynı zamanda Darwin'in kuramını da bilimdışı yapar. Ama tabii ki aklıbaşında olan hiç kimse, toplumsal ve biyolojik gelişime ilişkin bütün genellemelerin, mekaniğin ya da termodinamiğin yasaları gibi nicel bir biçimde olmasını beklemez.

Bütün bu farklılıklara rağmen, "kesin" bilimlerde de temel kuramı kurarken, Marx ve Darwin'in toplum ve biyoloji kuramları örneğinde görülen aynı yöntemin kullanıldığını görebilmemiz, dikkat çekilmeye değer bir noktadır. Örneğin, mekaniğin temel kuramı ortaya konurken, şu düşünce yol gösterici oldu: Herhangi bir cismin, öbür cisimlere göre hareket halinde olmasının koşulu, bu cismin kendisinin belirli bir hareketinin olması ve dış güçlerin onu etkilemesidir. Bu temel düşünceyi yakaladıktan sonra kütle, güç, atalet, enerji vb gibi temel kavramlarla, mekaniğin yasaları açıklandı Bu Marx'ın ortaya koyduğu (ama bu durumda niceliksel olmayan) üretim ilişkileri ve üretim güçleri kavramlarına denk düşer (tekabül eder/ benzer).

REKLAM - K

Gecenin köpüklü göğü.
Mart'ın ve K'nin mahşeri.
Orda kim kimin cehennemi.

Ey kendini unutan, nefreti
süsleyen güzellik, al.

Siz ve ben.
Kirli küçük zar.

Ateşin içinde uyuyan
sabrın son düğmesi.

Yok/ülke ve K'dan sonra
ben de kopuyorum sizden.

Fehmi UZAL

Toplumla ilgili Marx'ın temel görüşlerinin gözden geçirilmesi, onların bilimsel niteliğini gösterir. Dr. Popper'in bilimsel yöntem üzerine yayımladığı kitabında bu olguyu kavrayamaması, bilimsel yöntemlerin tek bir yönünden fazlasını kavramayadığını ortaya koyuyor. O, bilimin "çürütülebilir" "öngörüler" yaparak ilerlediğini söyledikten sonra onları çürütmek için her türlü yolu deniyor. Buraya kadar yaptığı doğru. Ama bir bilimsel kuramın gövdesi, çürütülebilir öngörüler demetinden daha fazla bir şeydir ve belli öngörüler ya düzeltilir ya da gerçekten çürütüldükleri zaman, bunların yerini yeni öngörüler alır. Her iyi gelişmiş bilim, onun temel kuramına dayanır ve araştırmalarını bunun ışığında yapar. Bu, Dr. Popper'in hiçbir zaman incelemediği, bilimin bir özelliğidir büyük bir olasılıkla "temel kuram" gibi ifadelere güvenmediği, bunların sözde bilimsel metafiziği anımsattığını düşündüğü için.

Bu eksiklik "her iyi bilimsel kuram bazı şeylerin olmasını yasaklar" dedikten sonra bir kuram ne kadar çok şeyi yasaklarsa, o kadar iyidir sözleriyle açığa çıkıyor ("Tahminler...36").

Dr. Popper, bilimsel bir kuramın ne kadar "iyi" olduğuna nasıl karar verilmesiyle ilgili görüşünü dile getirirken, belki de aklında şu zooloji örneklerine benzer örnekler vardı: "Kartallar böcekleri avlamaz." Bu önerme doğrudur ve iyice kanıtlanmıştır, ama zooloji biliminin bir öğesi olarak bunun değeri çok azdır. Yalnızca kartalların böcek avlamasını "yasaklar" ama başka her şeyi yapmalarına izin verir. Ama kartallarla ilgili "iyi" bir bilimsel açıklama, bu kuşlara ilişkin neyin yasaklanacağı, neyin izin verileceği konusunda daha titiz olmalıdır. Bununla birlikte, belirli olguları açıklamaya yönelik bilimsel kuramların öğeleri için kuşkusuz geçerli olanlar, çok genel kuram ve yasalar için, bunlar çok genel oldukları ve bütün bilimsel kuramın temeli işlevini yüklenip bütün bir olgular sınıfıyla (biyolojik, fiziksel, kimyasal, toplumsal vb) uğraştıkları için, geçerli olmazlar. Örneğin, termodinamiğin birinci ve ikinci yasaları, enerjinin korunmamasını ve entropinin artmasını "yasaklar," bu yasaklar arasında herhangi bir şeyin olmasına izin verir. Darwin'in kuramı da uzun bir süre çevreleriyle uyum sağlamaksızın var olmalarını yasaklar (ki bu çok liberal bir yasaklamadır); ve benzer bir biçimde Marxist kuram da üretim ilişkilerinin, üretim güçlerine uyum sağlamadan toplumların gelişimini yasaklar. Bu yasalar ve kuramlar, eğer daha çok şeyi yasaklasalardı, daha iyi olmayacaklardı. Tam tersine eğer çok şeyi yasaklasalardı pek işe varamayacaklardı.

(Devam edecek)

YAĞ KÜLEĞİNDE LENİN

Yusuf Ziya BAHADINLI

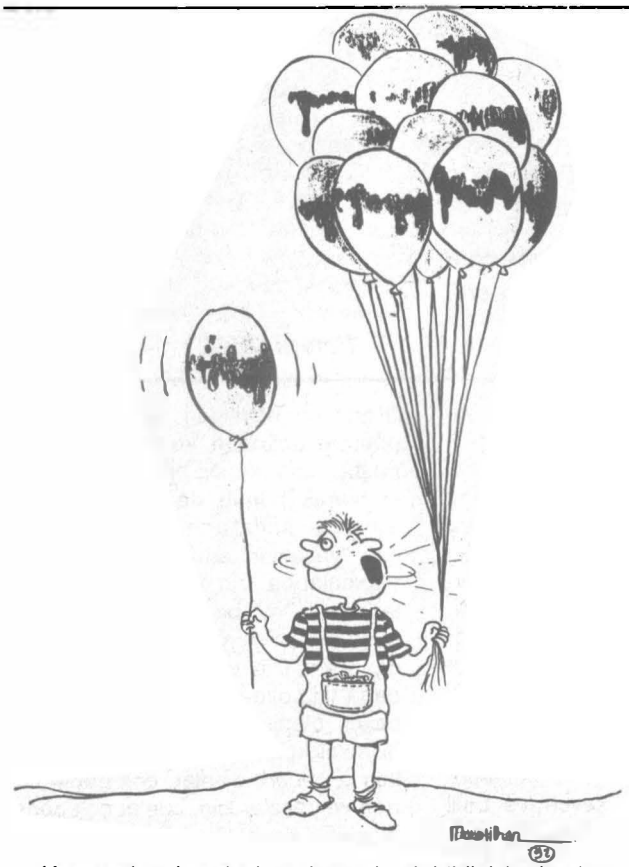

Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme hâli imiş hoşgörü!

İyi ki "olabildiğ" kaydı konulmuş; yoksa kişinin eli kolu bağlanır, kızma özgürlüğü bütünüyle elinden alınırdı.

Aradan kaç yıl geçti, çeyrek yüzyıl olmaya ne kaldı ki; üstelik kimi değerlerin tartışılır olduğu şu günlerde! Keşke o düzeyde kalsaydı, tartışmakla yetinilseydi demek istiyorum; her şey tepetakla oldu!

Bense kızma hakkını hâlâ kullanıyorum ve öyle görüyorum ki, hayatım boyunca da sürecek

Her şeyin tepe takla olması da yine benim dışımda; hem bu değişim kime göre, kim için?

Bu baş'a beni öyle bakıyorum, eşi benzeri olmayan, özgün bir biçim, özgün bir yapı; ya içi!

Salonun duvarında asılı duran bu baş, açıkça söylüyorum, bana mutluluk veriyordu. Abarttığımı söyleyebilirsiniz, ama nasıl bir ölçüye dayanırsınız bilemem.

12 Mart'ın sabahı Lenin kabartması, çevresindeki badananın kararmasından olacak, beyaz bir izdüşüm bırakarak kayboldu.

Biliyordum, olayın öznesi karımdan başkası olamazdı. İyi niyetli olmak, hiç de haklı olmakla eşanlamlı değildir; bir de uygulanan yöntemin oluşturduğu onur kırıcılık!

Sıkıyönetim, 12 Mart sabahında sokağa çıkma yasağı koymuştu. Amaç belliydi, evler tek tek aranacak "muzır" bulduklarını insan, kitap, resim, plak, kaset ve benzeri ne varsa bir bir toplanıp götürülecekti.

Duvarda asılı duran Lenin kabartması değildi, bendim, kendimi böylesine özdeşleşmiş sayıyordum.

İyi de ne vardı bunda; onun orada olduğunu kimse bilmediğine göre alınıp saklandığını da bilemeyecekti. Bir önlemdi, polis beni alıp götürebilirdi; günlerce, belki de aylarca hücrede tutulabilirdim; ya karım, çocuklarım!

İçimde bir şeylerin çıt çıt kırıldığını duyuyordum!

İnsanın kendine saygısı, zamanımızda çok mu gülünç bir olgu!

Kişilik sorunu, beni çok kez düşündürmüştür: İnsan denen varlık, bana göre çok ince, belki de kutsal bilinen şeylerden daha da kutsaldı.

Lenin kabartması benim için bir simgeydi, evimin duvarına yansımış dünya görüşümün, bir anlamda da varlığımın adıydı. Aşağılanma, kimse görmediğinde anlam değişikliğine uğramıyordu bir de.

Sonunda polis, birkaç kitap götürmekle yetindi; tehlike atlatılmıştı!

Karım, bana bakıp bakıp gülüyordu; "sayemde buradasın" ya da, "yuvayı kurtardım" der gibiydi! Sonunda ağzından baklayı çıkardı:

"Gel!" dedi, çeke çeke mutfağa götürdü ve yağı kaşıklaya kaşıklaya Lenin kabartmasını yağ küleğinden çıkardı!

Bir an, ne düşüneceğim, ne söyleyeceğim, nasıl bir tavır takınacağım konusunda siz bir kestirmede bulunun lütfen!

Kimdi bu kadın, ben neredeydim, kimdim, ne olmuştu bana? Bir, meydan savaşı kazanan general pozu veren karıma; bir, her bir yanı yağa bulanmış Lenin'e, yani hafif yukarı kalkmış sakalına, bıyığına, kısık gözlerine, saçsız başına bakıyordum.

"Şarapla karışık
keder için
sarhoş gibiyim..."

Sonra biraz kendime gelir gibi oldum, her yanı sallanan, kumaştan bir adammışımcasına koltuğa yığıldım!

SÜRGÜN BİR YILDIZ GİBİ

O karanlıktan önce sormalıydın beni
Fırtınadan sonra, durgunken deniz
Yoksun. Kalansa yorgun bir umut
Günlerin deviniminde beklediğimiz

Sürgün bir yıldız gibiyim uzakta
Yanıp söneceğim sen baktığında

Günler rüzgarlarda savrulup gittiler
Yarım kaldı şarkımız, sevimiz ayrılıkta
Biliyorum, şimdi, olmadığım o akşamlarda
şiirlerim düşecek usuna
Dalıp gideceksin çok sesli bir yalnızlıkta

Sürgün bir yıldız gibiyim uzakta
Kayıp gideceğim sen baktığında

Erdoğan EKİNER

Budapeşte'de, o küçük, temiz, sevimli evdeki komünist partili karı-kocayı anımsıyorum; bir bedende, ak saçları birbirine karışmış iki baş gibiydiler ve inceliklerinin, yıldızcıkları halinde çevreye yayıldığını görüyordunuz sanki! Kabartmayı uzatırken: "Alınız!" demişlerdi, "bunu size emanet ediyoruz; onu bizim gibi sevip koruyacağınızı düşünüyoruz!"

Mayakovski"den birkaç dize okumuşlardı:

"Yaptığı ne bu adamın?
Kimdir o, nereli?
O, insan oğullarından
en insan olan insan."

Birden aklıma geldi: Ya dedim polis, Lenin'i yağ kuleğinde bulsaydı!

Bu olasılık gece rüyalarıma girdi, sonra da gündüz düşüme: Polis yürüyordu, arkada birkaç kişi daha vardı, daha çok assubay olanı dikkatimi çekiyordu, karmaşık bir gülümseme sergiliyordu! Polisin ayak sesleri tavandan geliyordu sanki ve dış kapıdan mutfağa olan üç beş metrelik yol bir saat sürüyordu!

Sonra sağa sola bakmadan yağ küleğinin önünde duruyor; emin bir tavırla köşeden kibriti alıyor, bir gözbağcı edasıyla ocağı yakıyor; yağ küleğini ocağa yerleştiriyor; "külek yanar!" uyarımıza aldırmıyor; arkadaşlarına dönerek gülümsüyor; gözleri bana takılıyor sonra, ciddileşiyor, kızıyor mu, acıyor mu, alaycı mı, anlayamıyorum.

Yağ eriyor, hayret diyorum külek yanmıyor!

Yağ sıvılaştıkça içindeki cisim belirmeye başlıyor, sonra birden Lenin'in kısık gözlerini görüyorum, yüzümü çeviriyorum.

Polisin ne söylediğini, ne yaptığını atlıyorum, "düşünmek istemiyorum!" diye bağırıyorum.

Mayakovski, yıllar önce söylemiş:

"Gülyağına
bulaşmasın
sadeliği Lenin"in!"

Bir gün diyorum günebakan yağına bulanacağını düşünememiş!

Sürekli soruyorum:

"Yahu" diyorum, "neden yağ küleği?"

"Peki" diyor karım, "seni alıp götürdüler, ya biz, çocuklar?"

Karım, bana göre daha gerçekçi görünüyor.

Gerçeğin soğukluğu içimi donduruyor.

İdealizmi gerçeğe bastırmadan yürünebilinir mi diyorum kendime.

O zaman ne değişir diyorum, idealizmimi seviyorum; savunuya geçiyorum sonra:

"Ben yapmasam..." diyorum.

"Baştan düşünseydin!" diyor karım, soğukkanlı.

Buradan sesleniyorum bizden sonrakilere, yukardaki doğru söze kulak verin diyorum, özgürlük mü istiyorsunuz, demokrasi mi, sosyalizm mi, indirmeyiniz duvardan simgenizi ve her şeyi baştan düşünün.

12 Mart darbesi, sokağa çıkma yasağı, evlerin aranması, insanlarla kitapların tutuklanması, işkence ve idamlar, insanın insan olma sürecinde elbette kara bir lekedir. Ama amacım burada makale yazmak değil; ayıp değil ya, unutamıyorum; ne yapıp etmeli, duvardan o, "en insan olan insan"ın başını indirmemeliydim; ah bir de o yağ küleği!

HALKBİLİMCİ AYDIN OY İLE FORKLOR-YAŞAM-SANAT İLİŞKİLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

— Sayın Aydın Oy, önce kendinizi kısaca tanıtır mısınız? Yaşamınız yapıtlarınız...

23.6.1937 tarihinde Tekirdağ'da doğmuşum. Anne ve baba tarafım Rumeli "mübadele" göçmenleri olarak Mayadağ ve Gevgeli'den gelmişler. İlk ve orta öğrenimimi Tekirdağ'da yaptım. İstanbul Çapa İlköğretmen Okulu'nun müzik bölümünü 1954'te, İstanbul Çapa Eğitim Enstitüsü'nün edebiyat bölümünü 1956'da bitirdim. Çapa, benim mayamın karıldığı bir okul.. Orhan Şaik Gökyay, Nihad Sami Banarlı, Haydar Ediskun, Baha Dürder, M.Çağatay Uluçay, Ekrem Zeki Ün, Fikret Özgönenç, Fevzi Selen gibi çok değerli öğretim üyeleri bizim hem meslek formasyonumuzu hem de kültürümüzü yoğurdular. Hem öğretmen okulunu, hem eğitim enstitüsünü yatılı okudum. Paylaşmayı, yardımlaşmayı, dertleşmeyi, disiplini, sevgiyi, saygıyı orada kazandık. Bu ruhla Anadolu'ya öğretmen olarak gittik.

İlk görev yerim Diyarbakır'ın Silvan ilçesi ortaokulu. Ardından yedek subay öğretmen olarak Konya Astsubay Hazırlama Ortaokulu. Askerliğimi öğretmen olarak yaptım. Terhisten sonra Yozgat Erkek Sanat Enstitüsü'ne verildim. Tekirdağ'a döndüm. Doğum yerimde yedi yıl çeşitli orta dereceli okullarda çalıştım. İstanbul'a 1967'de atandım. Bir yandan görevimi sürdürdüm, öte yandan Fransız Kültür Merkezi'nde Fransızca kurslarını izledim ve bu arada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdim. Kadıköy Anadolu Lisesi (o zamanki adı ile Kadıköy Maarif Koleji) öğretmeni iken açılan bir sınavı kazanarak Belgrad Üniversitesi'ne Türk Dili okutmanı olarak gönderildim. Dört öğretim yılı süren bu görevim sırasında Yugoslavya'daki Türk tarih ve kültürünün izlerini araştırmaya koyuldum. Yurda kesin dönüş yaptıktan bir süre sonra Kadıköy Anadolu Lisesi'ndeki görevimden kendi isteğimle emekliye ayrıldım (1982). Gene de öğretmenlikten kopamadım. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi ile Darüşşafaka Lisesi'nde çalıştım. 1985'te rahmetli Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun isteği üzerine Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladım. O tarihten bu yana aynı görevdeyim. Türk Halk Edebiyatı ve Halkbilimi dersleri içinde, gençlerle eskiden bugüne, bizim kültürümüzden başka kültürlere, bir edebiyat alanından başka bir edebiyat alanına yolculuklar yapıyoruz. Çok önemli olan eski halkevleri dergilerinin bibliyografyalarını hazırlattırıyorum bu arada. Bu çalışmalar, oldukça büyük bir proje sayılabilir. Çünkü o dergiler, Türk halk edebiyatı ve folkloru yönünden hâlâ çok önemli bir hazine. Ne yapılmışsa-büyük atılımlar olarak, belki amatörce ama büyük bir özveriyle-o yıllarda o dergilerde yapılmış.

Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış, şiir, inceleme, araştırma, eleştiri/tanıtma yazısı gibi çalışmalarımın yanında basılmış kitaplarım da var: **Tekirdağ İli Yer Adları I** (1964), **Tekirdağ'da Atatürk** (1965), **Tarih Boyunca Türk Atasözleri** (1972), **Malazgirt Destanı** (1983), **Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984** (İbrahim Aslanoğlu, İ.Gündağ Kayaoğlu ve M.Sabri Koz'la birlikte.), **Çevren Dergisi Folklor, Etnografya ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası** (1985), **Şiir Dünyamızda Atatürk** (1989), **Tarihte Hayrabolu ve Çevresi** (1989, Hayrabolu Mehmet Tevfik'in bir kitabının yeni harflerle günümüz Türkçesine aktarılması), **Atatürk Şiirleri Antolojisi** (1992).

Bu arada çeşitli ulusal ve uluslararası kongrelere katılıp türkoloji ve folklor konularında bildiriler sundum. Biri 1973 yılında **Tercüman** gazetesi eleştiri yarışması birincilik ödülü, diğeri de 1991 yılında "İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet ödülü" olmak üzere iki ödül kazandım.

— Bizde folklor dendiğinde çokluk halk oyunları akla geliyor. Oysa folklor halk oyunlarını da kapsayan çok geniş bir alan. Türkçe'de folklor terimine karşılık olmak üzere türetilen halkıyat, halkbilgisi, halkbilim, folklorun eşanlamsı oluyor mu? Değilse örtüşen/örtüşmeyen yönlerini belirtir misiniz?

Bizde "folklor" dendiğinde çokluk halk oyunlarının akla geldiği doğru. Bu yanlışı nedense bir türlü düzeltemediğimiz de ortada. Ben fakülteye yeni başlayan öğrencilerime konunun daha başında iken "Eğer folklor bu ise ben folklorcu değilim çünkü doğru dürüst halk oyunu oynayamam" diyorum. Dediğiniz gibi folklor halk oyunlarını da kapsayan çok geniş bir alan. Folklorun bir

yanı pratikler ise, diğer yanı disiplin. Bilimsel yanı demek istiyorum disiplin derken. Disiplinlerde yöntemler önemli. Yöntemler, kavramlara, kavramlar da terminolojiye bağlı. Değil yalnız bu alanda, -bir iki örneğin dışında- diğer alanlarda da terim sorununu çözemediğimizi siz daha da yakından biliyorsunuz. Demek bu yalnız folklorun değil diğer bilim dallarının da sorunu. Batı XIX. yüzyılda "folklor" karşılığında onu karşılayacak bir hayli terim kullanmış. Bizde de durum biraz gecikmeyle aynı. Halkıyat, halkbilgisi, budunbilim, halkbilim gibi terimler, hep folklora kendi dilimizdeki karşılıklar olarak önerilmiş ve kullanılmış. Ne var ki bugün uluslararası düzeyde "folklor" daha yaygın. Bu terimlerin birbirleriyle örtüşüp örtüşmediğine gelince... Halkbilgisi ile halkbilim örtüşür mü? Önce onu ele alayım. Aynı morfolojide olan dilbilgisi ile dilbilim örtüşmüyor. Orada terim ile kavram, istenilen netliğe sahip. Dilbilgisi, gramerin; dilbilim lengüistiğin karşılığıdır. Oysa halkbilgisi ile halkbilimde terim ve kavram olarak böyle bir netlik yok. Birinin yerine öteki, ötekinin yerine beriki kullanılmış. Neyse halkbilgisi neye halkbilim (halkbilimi) diyeceğiz? Bu bile belli değil. Üzerinde durulmamış bugüne değin. Terimler yerini bulmayınca kavramlar bulanık kalıyor. "Folklor" terimi de bizde öyle."Folklorcularımız festivale gittiler" ile "Folklorcularımız Balkan kültürünü araştırıyor" denince aynı terimle iki ayrı kavram dile getirilmiş olmuyor mu? Demek ki folklor sözü kullanıldığı cümleye göre anlam kazanıyor. Göçmen folkloru, Urfa folkloru deyince o alan ve kesimlerdeki birimkimleri, malzemeyi düşünüyoruz; folklörun tarihçesi deyince bilimsel yanını. Siz sormadınız ama ben bir de bu terimin yanlış yazımından yakındığımı eklemek istiyorum. Televizyonda, gazetelerde" folklörcülerimiz, folklorün, folklörden gibi" kullanımlar çoğalmaya başladı. Bu da yanlış. Metin yazarları, spikerler, muhabirler, gazeteciler sözlük kullanmaya, yazım kılavuzuna bakmaya yanaşmıyorlar Çuvaldızı başkalarına batırırken iğneyi de kendimize batırmayı unutmadan söyleyeyim; bu yanlışlıklar kervanına ilerde öğretmenler de katılacak. Ben, o kadar ısrarla üzerinde durmaya çalıştığım halde, fakültedeki öğrencilerimde bu yanlışın önüne kolay kolay geçemiyorum.

— Folklorun temel özelliklerinden biri kanımca "yerel" liktir. Yerel özellikler taşıyan günlük yaşamın (araçlar, gelenekler, ilişkiler...) genel yaşama katkısı/ belki de zararı üzerinde duralım şimdi. Folklor genel yaşam da sadece bir aksesuar görevi mi yapıyor? (Evlerdeki şark köşesi..) Modaya mı kaynaklık ediyor. (Halk motiflerinin modacılarca sitilize edilmesi gibi). Otantik yemek yemek isteyenlerin damak tadına mı hizmet ediyor? Turistik yörelerde döviz kazandırma alanı mı? Ya da... Folklor ile genel günlük yaşam arasında bir çelişki/karşıtlık yok mu... İstanbul gibi büyük bir taşrada folklorun yerelliğini bir ölçüde yitirmesi/bir türlü kentleşememesi/günlük genel yaşama egemen olmaya başlaması... ulaşmak istediğimiz yaşam biçimine zarar vermiyor mu?..

Folklorun temel özelliklerinden biri "yerel"liktir kuşkusuz. Buna "otantiklik" de deniyor. Bu yerellik, zamanla çeşitli etkenlere bağlı olarak genel yaşam içinde de boy gösterebiliyor. Sizin verdiğiniz örneklerde olduğu gibi evlerdeki şark köşelerinde bir aksesuar görevi yapıyor, halk motiflerinin modacılarca stilize edilmesi gibi modaya kaynaklık ediyor, otantik yemek yemek isteyenlerin damak tadına hizmet ediyor, kimi yörelerde de döviz kazandırma alanı oluyor. Folklorun amacı bu olduğu gibi, folklorcuların beklentileri de bu doğrultuda aslında. Ne var ki bizde her konu biraz çarpıtılmaya, dozu kaçırılmaya, özünden uzaklaştırılmaya elverişli bir uygulama içinde olduğu için günlük genel yaşama egemen olmaya başlıyor, dolayısıyla ulaşmak istediğimiz uygar yaşam biçimine zarar verir bir görünüm kazanıyor. Bunda suçlu olan folklorun kendisi değil, ondan kendi çıkarları doğrultusunda sorumsuzca yararlanmaya çalışan kişiler ve çıkar çevreleri. Yozlaştırılma olayı var ortada. Örnek mi istiyorsunuz; dolu. İstanbul'dan Urfa kebabını, Antep Baklavasını İnegöl ve Tekirdağ köftesini yerel (otantik) özelliği bozulmadan yiyebileceğiniz kaç yer var? Bunu gözden kaçırmayalım. Genel yaşam biçimine zarar veren, folklorun kendisi değil, ondan bu yolla yararlanmaya çalışan kesim. Biz burada folklorun kendi yerelliği içinde, otantikliği ölçüsünde kendi kopup geldiği yörelerdeki gibi yaşamasını dileyelim. İstanbul gibi büyük bir taşrada yozlaştığını üzülerek görüyorum. Bu çıkarcılığın ötesinde, işin bir de ekonomik yönünü görmek gerekiyor. Endüstrileşme ve kentleşme folkloru yok eder. Folklorun kentleşmesi istenen ve beklenen bir sonuç değil; kaçınılması gereken, istenmeyen bir durumdur. İstanbul'a kendi folklorik dağarcığı ile gelen bir insandan o değerleri ile kentli bir insan haline gelmesi beklenemez. Tedirginlik duyduğumuz yön, o insanın bir türlü İstanbullu olamayışıdır. Burada söz konusu olan folklorik bir olgu değil, sosyal bir olgudur Kendi köyünde kasabasında kolunu yastık yapıp yorulduğu yerde kıvrılıp yatan bir insan yadırganmaz ama, bu hareketi diyelim Taksim meydanında yapan bir insan yadırganır ve bize rahatsızlık verir. Görüyorsunuz konu çok dallı budaklı. Bir Erzincanlı komşunuz varsa çağrıldığınız düğünlerinde bir samah izleyebilirsiniz. Folklor, bu yönü ile olumlu açıdan karşınızdadır Elindeki saz ile kentin herhangi bir caddesinde dolaşan ve türkü söyleyen biri, sizin gözünüzde folklorik bir figür olmaktan çıkar. Başka bir örnek üzerinde daha duralım: Aldığınız bir kumaşın rengi solup gittiğinde üzerindeki Türk halk motiflerinin de ne hale geldiğini düşününüz (daha çok kadın giysileri söz konusu elbette). Burada folklor bir ucundan yok olup gitmiş, sadece özenti bir uygulamaya kurban edilmiştir. Folklorumuzdaki kök boyaları gitti, onu dile getirmek istiyorum. Yapımcı firma istediği kadar güzel motifler bulmuş, kullanmış olsun, onun ömrünü uzatan kök boyacılığı olmadıktan sonra neye yarar ki... Folklordan elbette çeşitli alanlarda yararlanılacak. Dokuma endüstrisinde renklendirmede kök boyacılığı geleneği yok olup gitmeli mi? O da mademki bir ihracata gelip dayanıyor, bir döviz kazandırma yolu olur. Folklor bu yanı ile olumlu katkılarda bulunarak günlük genel yaşamdaki yerini alır. Konuyu daha başka örneklerle de sürdürebiliriz.

— Ben şöyle düşünüyorum: "Kendi kabuğunu çatlatamayan; sınırlarını, olanaklarını zorlamayan; dış kültürlere açılamayan ulusal kültür folklor olarak kalır, yerelleşir, alanı küçülür, kavruklaşır. Burada folkloru küçüksemediğimi bilmem belirtmeme gerek

SİLME SÖYLENCE

Sana buza çizilmiş güzelliğimle gelmiştim
Suskun ama dolgun
Kurcaladınız beni benimle
su su akıyorum.
Itır köklerinde çavlayıp
kopup uçurumlardan
Fabrika kapılarında birikiyorum
Ayaklar görüyorum çıplak
Etin parladığı yerler çatlak
daha ziyade sıcak...
Topuklarına sızıyorum işçilerin
Dahası efendim
Silme söylence titriyor dudaklarım
soluklarımız ayıpsız efendim
Türküleri kotarmış seslerimizle kucaklaşıyoruz
Yalazlar devşirtiyoruz aylak düşlerimize
Çöküyor çürüme,
ayaktayız
gecemizden gökyüzünün ötesine
Alkışlar çiziliyor akışımıza...

Raziye CERİT

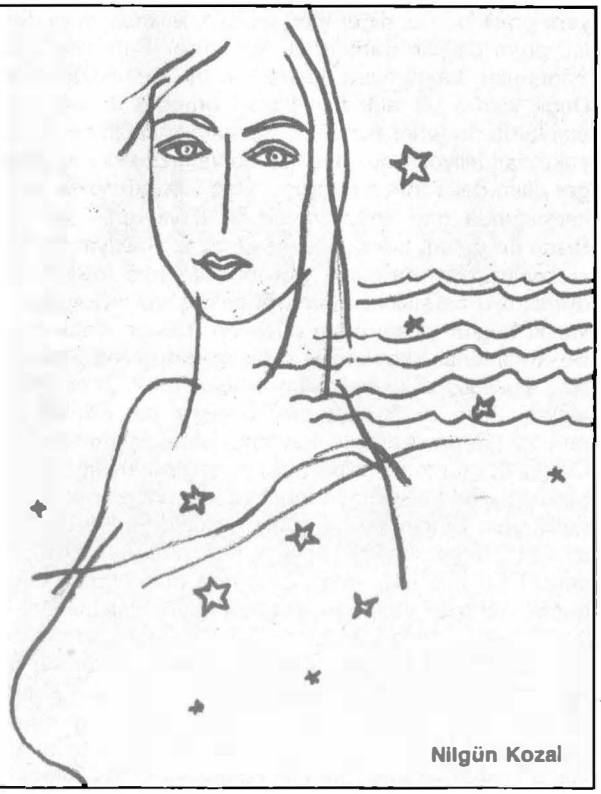

Nilgün Kozal

var mı? Ulusal kültür/folklorik kültür çelişkisinden söz edebilir miyiz?

Az önce konuştuğumuz yerellik (otantiklik) ulusal bütünlük içine giriyor ama onun bir parçası olarak giriyor, onun tam kendisi sayılamaz. Bir Karadeniz kültürü de bizim kültürümüzdür, bir Ege ya da Doğu Anadolu kültürü de.. Ama bunlara tek başlarına ulusal kültürümüz denebilir mi? Ulusal kültür, bir yanı ile folklorik kültürlere dayanıyor olmakla birlikte bütünü ile folklorik kültür değildir. Ona dayanan ama onu da aşan, bütün bir ulusa ve yurt düzeyine kendini kabul ettirmiş olan kültürdür. Ulusal kültür, ne tek tek yörelerin kültürüdür, ne de onların matematiksel toplamı. O çok başka bir bireşimdir, bir alaşım değil. Ulusal kültür dediğimiz zaman, "yerel"likten çıkmış, onu aşarak bütün bir yurt bütünlüğünde, bütün bir ulus olarak banimsenmiş ortak değerleri, yaşam biçimlerini, aile yapısını, bunlara bağlı diğer öğeleri ve ürünleri düşünüyoruz. Daha başka bir deyişle folklor yöreden yöreye varyasyonlar gösterir ama ulusal kültür bölgeden bölgeye varyasyon göstermez. Diyelim konukseverlik folklorik bir olaydır ama bütün yurt düzeyinde yaygın olduğu için aynı zamanda ulusal kültürümüzün bir yanıdır. Ailenin sağlamlığı konusundaki değer yargıları folklorumuzda atasözleri ile tekerlemelerle, buna benzer diğer ürünlerle oluşturulmuştur. Bu yanı ile folkloriktir amma aynı zamanda ailenin yapısı, ondaki sağlamlık bütün yurtta kendisini göstermektedir. O halde aile yapısı içindeki ilişkiler de dayandığı temel bakımından folklorik olmakla birlikte ortaklaşa benimsenme noktasından ulusal kültürümüzde yerini almış bulunmaktadır. Bu bağlamda, bir ulusal kültür dış kültüre nasıl açılacak? Yani, kendimizi bu yapımızla nasıl kabul ettireceğiz? Bunu mu anlıyoruz bundan; yoksa yalnızca kendimizi tanıtma çizgisinde tutmayı (işte biz buyuz demeyi), sergilemeyi mi? Yalnızca kendimizi tanıtma çizgisinde tutmayı düşünüyorsak bu yapılıyor, her ulusun yaptığı yollardan. Sergiler düzenliyoruz, festivallere katılıyoruz, tanıtıcı filmler hazırlayıp gösteriyoruz... Kabul ettirme diye daha bir üst düzey hedefleniyorsa konunun iyice derinliklerine inmek gerekiyor. Folklorda "temas teorisi" diye bir konu var. Her şeyden önce bu teorinin anlattığı ilişkiler içine girmek gerekiyor. İletişim ve etkileşim sürecini yaşamak gerekiyor. Bu süreç içinde hangi öğe üstünse o karşı tarafça zaten benimseniyor. Bunun tarihteki örneklerinden biri "Türk kahvesi" yeni örneklerinden biri ise "beş çayı" Türk kahvesi, bir yaşam biçiminin ve onun çevresinde oluşan bir folklorik -aynı zamanda- ulusal bir kültür. Yeni örneklerinden biri olan "beş çayı" da öyle. Birincisi bizden diğer kültürlere, ikincisi diğer kültürlerden bize geçmiş. Ne Türkler kahve yetiştiricisi olmuşlar ne de İngilizler çay üreticisi. Her iki ulus da bu ürün dolayısıyla birer kültür oluşturmuşlar ve bu zamanla diğer ulusları etkilemiş. İster istemez başka bir boyuta geldik; ulusal kültür içinde evrenselliğin yerine ve boyutlarına. Şimdi bu noktada düşünelim; kültürümüz hangi yanı ve yanları ile kendi kabuğunu çatlatacak da dış kültürlere açılacak? Demin dediğim gibi geçici değil kalıcı temaslarla. Biliyor musunuz, biz önce kendi coğrafyamız bakımından bu kalıcı

temaslara uzağız.

Dünyayı saran Coca Cola ile Hamburger karşısına ayran ve lahmacun ile mi çıkacağız? Elbette bu değil, sanıyorum. Olay, bu noktada folklorik temas olmaktan çıkıyor, çok daha karmaşık bir durum alıyor. İthalat-ihracat ilişkileri, karşılıklı kültür ilişkileri, öğrenci gönderme ve kabul ettirmeler, festivaller, sergiler ve diğer etkinlikler hepsi bir arada yürütülürse ve en önemlisi ortaya konulacak değerlerin ne olduğu saptanırsa amaca daha az kayıp verilerek ve zaman kazanarak ulaşılır Bu bir organ konusu değil, organizma konusudur. İşin içine artık yalnızca kitle olarak halk ve onun kültürünün değil; devletin, diğer kurum ve kuruluşların da girdiği görülür. Hamam kültürümüz de öyle. Eski dönemlerde bu kültür dolayısıyla Türk mimarlığı ile Türk folkloru öylesine içiçe idi ki! Ama o bozuldu. Şimdi o birlikteliği yakalamış olan "sauna" Türk hamam kültürünü gerilere attı. Nalınlar nerede, hamam tasları nerede, peştemallar nerede? Hani bunları üreten esnaf? O etnografik malzeme nerelerde kullanılacak? Göstermelik ve turistik eşya olmadı mı bunlar? Hamam kültürü yok olunca ona bağlı türkü de mani de folklordan çekiliyor. Bu, kaçınılmaz. İtfaiyenin karşısına tulumbacı düzenini çıkaramazsınız. Deniz otobüslerine karşı "üç çifte kayık"la ulaşım sağlanamayacağı gibi. Teknoloji, bir güçtür artık bütün dünyada. Folklor, bu evrensellik çizgisinde ya demin saydığım örneklerde olduğu gibi tarihte kendisine ayrılmış olan alanda güzel anılar olarak kalır ya da -şimdi geçerli bir örnek vereyim- halk tababeti modern tıbba nasıl malzeme sağlıyorsa, o yolda katkıda bulunur. Bir çelişki değil de olumlu olumsuz yönleri ile çözüm bekleyen ilişkiler karşısındayız. Bunun çözümü de araştırma, inceleme, değerlendirmeden yani bilimsellikten geçer. Folkloru yalnızca halk oyunları olarak algılamış bir toplum bunu ne zaman başarabilir, doğrusu bilemiyorum.

— Zaman zaman TV'lerde, radyolarda geleneklerimiz-göreneklerimize ilişkin programlarda ucuz/yalınkat bir halkçılık güdüldüğü ilgimi çekiyor. Bunlarda sevgiyle yaklaşmanın ötesinde övgü dozunu da seziyorum. Siz ne diyorsunuz?

TV ve radyoda bu konuda hazırlanmış programların çok iyileri olduğu gibi birçok yönden ele alınıp eleştirilecek olanları da var. Uzmanlara başvurulmadan hazırlananlarda bir övgü dozu sezmeniz doğal. Duygusal olmak başka, duyarlı olmak başka. Biz bu programlarda duygusal olmaktan çok duyarlı olmak zorundayız. Bu da gerçek bir eleştiriyi bekler. Ne var ki Türkiye'de eleştiri hâlâ emekleme döneminde. (Genel olarak söylüyorum bunu.) Folklor alanında ise eleştiri yok gibi. Kim neyi iyi, neyi kötü yapmış, kimsenin umurunda değil.

Gelin bu noktada gene başa dönelim. Terimleri yerli yerinde kullanmıyoruz, kavramlar oluşmuyor demiştim. Bunun örneklerinden biri de TV ve radyolarımızda. Bir bakıyorsunuz geleneğe âdet deniyor, âdete töre deniyor. Nedir âdet, nedir töre; âdet ile gelenek arasında nasıl bir ayrım ve ilişki var; düşünülmüyor. Oysaki en dikkatli olması gereken kurumların başında gelir TV ve radyo. Çünkü onun sınıfında çok kalabalık bir öğrenci kitlesi var.

— "Folklor sanata (özellikle şiire) düşmandır/değildir" zaman zaman altı ısıtılan konulardan biri. Folklorun sanata etkisi/katkısı çok duyarlı olunmasını gerektiren konulardan biri, bıçak sırtı. Hemen eleştiriler başlıyor: "Sanatını folklorlaştırmış/Sanat uğruna folkloru yozlaştırıyor./Yeteneksizliğini folklora dayanarak örtmeye çalışıyor..." gibi. Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Sanat ile folklor ilişkileri gündeme zaman zaman getirilen, sizin deyiminizle "altı ısıtılan" konular arasında yer alıyor. Bu tür eleştiriler yapılsa da yapılmasa da böyle bir ilişki vardı, olmaya da devam edecek. Önemli olan bu ilişkinin olması ya da olmaması değil de bu ilişkiye bağlı olarak ortaya konan ürünün kendisi. Sorunuzdan da anlaşılacağı üzere eleştiri çokluk öze değil de sanatçıya yönelik. Sanatçının iyisi, eğer folklordan da yararlanmışsa bunu kendi ürününde çok iyi kullanmış olandır. Şimdi bu noktada kimi kompozitörlerin bestelerini düşünüyorum; Borodin'in, Smetana'nın, Rodrigo'nun ve daha nicelerinin... O besteler folklorik öyle güzel motifler taşıyorlar ki... Güzel olan yalnız içlerine aldıkları motifler değil, bestenin tümü güzel... Diyelim Smetana'nın Vltava (Moldau)sı, Rodrigo'nu Gitar Konçertosu. Örnekler çoğaltılabilir Sorunuzda bana asıl yönelttiğiniz nokta folklorun şiire düşman olduğu/olmadığı idi. Hemen aklıma Yahya Kemal'in "Mehlika Sultan" ile "Nazar" şiirleri geliyor. Bunlarda bal gibi folklor var. Var ama sanat da var. Ne biri diğerini ne öteki berikini harcamış. Sanat, içine aldığı folkloru sarıp sarmalamış, folklar onu beslemiş. Özet olarak diyeceğim şu: Şiire folklorla ilişkisi bakımından yasaklamalar konamayacağı gibi totemler de yaratılamaz. Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun, Orhan Veli Kanık'ın, divan şairi Necati'nin ve nicelerinin yapıtlarında folklorik ürünler var diye onları rafa mı kaldıralım? Resim alanında Turgut Zaim'in tablolarını görmezlikten mi gelelim? Ahmet Adnan Saygun'un opera ve oratoryosuna kulaklarımızı mı tıkayalım? Hem neden folklorun içinde de bir sanat olduğu hatırlanmıyor? Konunun bir başka yanı da bu. Eleştiriler, çok sırıtan, bir tür montaj işlem yapılmış gibi olan şiirler için geçerli olabilir ama bunu aşanlar için haksızlık olur.

Bu kitabın geliri
TRT.den atılan işçilere aittir...

SEVDAN KINALI KURŞUN

FİKRET GÖRKEN

Varyos Yayıncılık

ÖYKÜ

DÜĞÜN GECESİ

Müfit GÜRGÜN

1974 doğumlu. Öyküsü ilk kez İnsancıl'da yayımlanıyor.

"Allah" dedi "o katillerin cezasını versin. Onlar oğlumun katili. Hepsinin başını ezmeliyiz." Sonra, sustu. Sustuğunda başı sancıyor gibi iki eliyle alnını ovalayıp yüzünü ekşitiyordu. Suskunluğun sancısına daha fazla sabır gösteremedi "İşte hakikat" dedi. Mendilini uzattı. Mendili nemliydi, gözlerini gösterdi.

Kirpiklerine baktım önce. Kirpikleri parlaktı. Gözleri buğulu camlar gibiydi. Yanakları yol yol olmuştu. Yol topraktı ve hava karanlıktı. Gökteki ay aşağı doğru inen yolu aydınlatıyordu. Yolun her iki yanında da ağaçlar vardı. Cırcır böcekleri bana yolu tarif etmek ister gibi ötüyordu. Toprak yoldan aşağı indiğimde karşıma bir tepe çıktı. Tepeyi masallarda anlatıldığı gibi geçtiğimde bir köye gelmiştim. İnsan çığlıkları ve müzik sesi köyden bir koku gibi dağılıyordu.

Köyden içeri girdim, evler bomboştu. Seslerin geldiği yere doğru yürümeye başladım. Köy meydanına indiğimde, davul ve zurna sesiyle ortadaki ateşin çevresinde durmaksızın çığlık atıp, gülerek halay çeken insanlar gördüm. İnsanlar ortadaki ateşin çevresinde döndükçe, ateş harlanıyor, daha büyüyordu. Sonra beni gördüler. Sanki onlardan biriymişim gibi kim olduğumu sormadan beni de halaya kattılar.

Saatlerce halay çektik. (Belki de bana öyle geldi.) Hepimiz epey yorulmuştuk. Sonra meydana kurulan sofraya oturduk. Kuzu çevirme yedik. Yanında rakı içtik. Ardından aşıklar geldi. Aşktan sözettiler, Ferhat ile Şirin'den, çiçeklerden, ağaçlardan, dağlardan, dağlardaki eşkiyalardan, gürül gürül akan nehirlerden, kuşların şarkılarından, çocuklardan, hasat zamanından, mevsimlerden, gökyüzünden, gecelerden, gündüzlerden, aydan, topraktan, ölülerden, dirilerden, ekmekten, sıcak çorbadan, kısaca insandan söylediler.

Sönmeye yüz tutan ateşe odun taşıdık. Ateş yine harlandı, büyüdükçe büyüdü... Sonra halay çektik, kuzu çevirme yiyip rakı içtik. Aşıklar tekrar tekrar insandan söylediler. O gece bütün bunlar defalarca, şaşmaz bir düzenle yenilendi. Harika bir geceydi. İnsanlar harikaydı, hepsi konuksever, candan, neşeli, insanlardı. Müthiş eğleniyorlardı. Fakat bir türlü geiinle damadı göremiyordum. Köylülere sormaya çekinmiştim, insanları merakımla eğlencelerinden alıkoymak istememiştim. Zaten insanlar öylesine eğleniyorlardı ki, soru soracak fırsat bile vermiyorlardı. Ama artık gitmeliydim, geri dönmeliydim. Geri dönmeden önce de gelinle damadı görüp, böylesine güzel insanları tanıdıkları için çok mutlu olmaları gerektiğini söyleyip, kendilerini kutlamak istiyordum. Sıkılarak yanımdaki adamın kulağına eğildim "Kusuruma bakmayın, bir soru soracağım, gelinle damat nerede (kendilerini) göremedim de... "Adam şaşkın şaşkın yüzüme baktı" Ne gelini, ne damadı" dedi. Ben daha çok şaşırmıştım. "Bu eğlence düğün değil mi. "Hayır" "Peki ne" Adam işaret parmağıyla gelinle damadın babaları olduklarını tahmin ettiğim iki ihtiyarı gösterdi. İhtiyarlar yüzlerinde tatlı bir gülümsemeyle aşıkları dinliyorlardı. "İşte o ihtiyarlardan birinin oğlu bu sabah dağlarda bombalandı, ötekininki de" militanlarla" çatışırken vuruldu. Eğlenceler onlar için..." Şaşkınlığıma kızgınlığım da karışmıştı: Bunlar nasıl insanlardı ki ölülerin arkasından eğlence yapabiliyorlardı, bu babalar nasıl babaydı ki oğullarının arkasından yapılan eğlenceyi böylesine zevkle, yüzlerinde gülümsemeyle izleyebiliyorlardı. Adam konuşmasına devam etti, "Az sonra doğacak olan günü bekliyoruz. Belki doğacak günün ışıkları buz tutmuş yürekleri ısıtır, barış gelir diye umud ediyoruz" Donakalmıştım. Sustum. Tekrar ihtiyar adamlara baktım. İhtiyarlar yüzlerinde az önceki gülümsemeyle aşıkları dinlemeye devam ediyorlardı. Sonra gözgöze geldik: Gülümsedim...

Eğlence devam ediyordu. Orada kalmak istememe rağmen geri dönmek için ayağa kalktım. Ayağa kalktığımı kimseler farketmedi. Ben de hiçbirine haber vermedim. Bu insanlar gidenlere değil, gelenlere yüz dönüyorlardı. Yüzlerini biraz sonra doğacak olan güneşe dönmüşlerdi bile...

Geri döndüğümde o hâlâ ağlıyordu. "Beni dinlemiyorsun galiba" dedi. "Hayır, dinliyorum ama artık ağlama. Biraz gülmeye çalış. Gel, pencerenin önüne gidelim. Birazdan güneş doğacak. Yüreğini güneşe döndü."

Yüzüme kızgın bir şaşkınlıkla baktı. Yüzündeki şaşkınlıkta az önce yaşadığım kendi şaşkınlığımı gördüm ve az önceki eski benden iğrendim. "Beni anlamıyorsun galiba, ben o katillerin başını ezmeliyiz diyorum, sen gülmekten sözediyorsun. "Gülümsedim." Yanılıyorsun, seni anlıyorum ama sen onların başını ezersen onlar da sana katil demezler mi. O zaman herkes katil olmaz mı."

Donakalmıştı. Sustu. Gözgöze geldik. Ben yüreğimde ölenlerin acısı, dudağımda gülümsemeyle karşısında duruyordum. O an o az önceki yeni ben, ben oğlu ölen ihtiyardım: Gülümsedi...

Kayıntıbilim

BİTPAZARINDA BİR ÖĞLEN ŞÖLENİ

Halis ÖZDOYURAN

Ben, Halis Özdoyuran kardeşiniz, her cuma ayrı bir camiye gitmeye niyetlenirim. Gelgelelim, her seferinde bir terslik olur, ya cumanın 'cuma' olduğunu unutur ya namaz saatini kaçırır ya da gideceğim camiyi şaşırırım.

Bu sefer de böyle oldu. Geçen cuma, öğleni Beyazıt Camisi'nde kılmaya niyetlenmiştim. Tâ 28 Eylül 1730'da Patrona Halil, Muslu Beşe, Çınar Ahmet, Turşucu İsmail gibi TKP, PKK ve MFÖ mensuplarının yenilikçi padişah cennetmekân Sultan 3. Ahmet'e başkaldırıp, sayın hükümdarı tahtından, Sadrazam Damat İbrahim Paşa ile iki vezirini de kellesinden ettikleri olaydan günümüze nice kurşunlanma, coplanma, yerlerde sürüklenme, göz yaşartıcı bomba atılma, oturmakalkma, kurdele kesme eylemine tanıklık etmiş alana geldim. (Geldim ama, KBBT yani Kulak-Boğaz-Burun-Tramvay uzumanı Prof. Dr. Nurettin Sözen'in yedi ceddine bilseniz ne hayır dualar okuyarak...).

Baktım namaza daha epey vakit var. Yakındoğu-Uzakdoğu-Avrasya bitpazarını bir dolaşayım dedim. Şurda dur, burda dur, ona bak, buna bak derken 'cuma' kılınmış, cemaat çoktan dağılmış da haberim yok!

Karnım acıkmıştı. Nuri Baba buralardaysa, ciğerini yiyeyim dedim. (Yanlış anlaşılmaya: Onun kendi ciğerini değil, evde yapıp sattığı arnavut ciğerini). 1402 sayılı yasa mağduru Nuri Baba'yı hemen hemen on yıldır tanırım. 'Aristo feneri' denen cinsten altıgen tabanlı bir piramit camekânla İ.Ü. nizamiyesi-Hat Sanatları Müzesi arasında dolaşır, üç kilo ciğerini birkaç saatte tüketip evine döner yaşı yetmişe vurmuş, bir mühendis bir banka müdürü babası bu güngörmüş öğretmen. (Kendisi galiba birazcık alevidir de, ondan 1402'ye çarpmıştır!).

Tavla zarı gibi minicik doğranmış patates ve domatesli arnavut ciğerinin porsiyonu en son, üç bin lira idi. Bu paraya incecik kıyılmış, tuz, maydanoz ve kırmızı toz biberle yoğrulmuş bol soğanlı garnitür, KDV ve garsoniye dahildir. Nuri Baba'nın ciğerini yerken, dilerseniz az ilerdeki Mevlüt'tan acılı turşu suyu ya da Kamber'in buzlu ayranından içebilirsiniz. Her ikisi de biner liradır. Bir binliğe daha kıyabilirseniz, Vezneciler geçidine doğru, sağdaki duvarın gölgesine sığınmış küçük Cemal'in tablasından seçeceğiniz bir adet burma tatlısı ile mönüyü (*) zenginleştirebilirsiniz.

Ama bu mevsimde, ağır burma tatlısı yerine ben size, özellikle Karpatlar'dan gelen bavulcu turistlerin pek rağbet ettiği karpuzlardan yemeği salık veririm. Nerdeyse yarım kiloya yakın bir dilim karpuz da bin liradır.

Ne etti efendim? Beşbin lira mı?

İşte size, böylesine tarihi ve turistik bir ortamda toplamı bir doları bile bulmayan mükemmel bir şölen! (Namussuz bozguncular, vatan hainleri... Bir de pahalılıktan şikâyet edersiniz, utanmazlar!).

Ha, unutmadan hemen şunu da ekleyeyim ki, bu tıkınma faslı sırasında ayrıca kafanızı ve ruhunuzu da bedavadan gıdalandıracaksınız. Çünkü çevrede birçok seyyar kasetçi olacaktır. Kiminden Mustafa Kemal'e söven, şeriatı öven bir vaaz, kiminden komik politik kikirik skeçler, kiminden de Şopen gâvurunun cenaze marşından beter ağulu doğulu ezgiler yükselir. Hangisini tercih ederseniz, onun yanına gitmek artık sizin bileceğiniz bir şey.

"Rabbime şükürler olsun" deyip güzelce geğirdikten sonra bir de cigara tellendirmek isterseniz, hemen oracıkta 500 lirayı bastırıp tek **Balkan** alın. Sizi üç gün idare eder!

Yarasın efendim!

(*) **Mönü:** Fransızca 'menü'den, 'tıkınacak şeylerin listesi' anlamına gelen bir sözcüktür. Genellikle 1., 2., 3. sınıf lokantalarda basılı halde masalarda ve duvarlarda bulunur. Neyin kaç para olduğunu oraya bakarak öğrenebilirsiniz. Daha lüküs sınıflarda ise, şık bir kapak içinde beyaz eldivenli şık garson beyler tarafından elinize verilenlerde fiyat yazmak gibi münasebetsizlikler görülmez. Zaten böyle yerlerin seçkin müşterilerini de neyin kaç para olduğunu hiç ilgilendirmez.

ÖYKÜ

ANTALYA'LI YASADIŞI UZMANI ESSEN'Lİ SALİH

Afşar TİMUÇİN

Şimdi dünya güzeli bir insan çıkıp gelse dünyanın bir yerinden. O bana anlatsa, ben ona anlatsam. Ne gezer! Uçaklar, trenler, varuplar, otobüsler boşuna adam taşıyor, kimsenin doğru dürüst kimseye gittiği yok. Onların getireceği adamdan bana hayır gelir mi? Onların getireceği adam çıkar bana gelir mi? Benim gibi küçücük birine, uydurmadan bir ansiklopedi yazarına kim gelir? Buralarda kimsen yok da uzaklardan birilerini mi bekliyorsun? Buralarda kimsem olmadığı doğru, uzaklardan birilerini beklediğim doğru değil. Hayır, kimseleri beklemiyorum, şakaydı, şaka işte, değişiklik olsun diye, yani bir oyun, bir oyalanma. Avucunun içinde sıkıyor akşam beni. En olmadık yerlerimden yakalanmışım ona. Arkası yarına bırakılmış bir serüven gibi takılıp kalmışım.

Kafamı koparsanız bitmem diyen gün gitti. Ansiklopediden zor attım kendimi dışarıya. Yürüdüm, biraz daha, biraz daha yürüdüm. Bu saatte eve gidilir mi? Gidilmez. Doğru dürüst ev olsa neden gidilmesin! Bu saatte ev cehhem gibi sıcaktır ve cehnem gibi korkunçtur. En ufak esintide gıcırdayan bir kadın, şu heriften daha ne kadar sızdırabilirim diye ince hesaplar yapan bir oğlan, eve gelişi de evden çıkışı da olay olan pasaklı ve salak bir kız, iniltili bir kaynana. İçinde pahalı damatların sönmeyen özlemi var. Onu yatlarda, lüks otomobillerde, uçaklarda gezdirecek damatların özlemi. Hiç aşağılara baklayan, hep yukarılara bakan bakkal karısı Bahriye Düztaş. Kızını bana verdiğine yirmi beş yıldır pişman, köpekler gibi pişman.

Böyle akşamlarda Nevzat'ın kahvesine sığınıyorum. Sağımı iskemlenin arkalığına yaslıyorum, dayıyorum sırtımı duvara, öylece kalıyorum. Cigara üstüne cigara. Ancak ben oradan da bıktım: Çünkü kendi halime bırakmıyorlar. Kendi kendine kalmak, kendi derdine yanmak olacak iş değil. Gidip oturacağım evden kurtulmakla ilgili düşler kuracağım, beş dakika geçecek geçmeyecek, konuşmadan duramayan biri yanıbaşımda bitiverecek. Sonra kâğıt oyunu için kışkırtmalar. Oynasan bir türlü oynamasan bir türlü. Ben onlar gibi kağıt sayamıyorum ki. Her neyse, bu akşam içimden kahveye gitmek gelmiyor. Ne yapacaksın, meyhaneye gidecek değilsin ya. Neden olmasın. Eskiden gitmez miydin? Gençliğin meyhanede geçmedi mi? Meyhaneye gidenler senden iyi mi? Meyhaneye yalnız gidilmez. Neden gidilmesin? Sen değil miydin az önce kahvede seni yalnız bırakmayanlardan yakınan...

Bu sokaklar beni eskiden tanıyor olmalı, ancak ben onları unutmuşum. Bu sokaklar hem yarınım hem yabancım. Buralardan sık sık geçmez miydik biz. Bu meyhaneler o meyhaneler değil mi. Yoksa bunlar başka mı, o meyhaneler beni görünce kaçtı mı? Biz böylesine budala bir ev erkeğini, böylesine ahmak bir kahve kuşunu istemiyoruz deyip kayıplara mı karıştılar? Meyhaneler nerede? Bunlar meyhaneye de benzemiyor pek. Meyhaneler kapandı da yerlerine başka şeyler mi açıldı? Münip, sen bu işi beceremeyeceksin, desen gene evinin yolunu tut istersen. Hiçbir şey yapamazlar sana: kulaklarını kapar çeneni kilitlersin, olur biter. Yokmuş gibi olursun, yokmuş gibi yaparsın. Sen yokum da desen onlar söylene söylene seni varederler. O zaman sen de ağzını açıp gözünü yumarsın. Söver sayarsın, olmadı üstlerine yürürsün. Olur bunlar.

Kapısı ahır kapısını andıran şu anlamsız yer meyhane değil mi? Ta kendisi. Evet burası bizim vaktiyle ikide bir ucuz diye konup kalktığımız yerlerden biri. Bütün gücümü, özgüvenimi topluyorum, çalımla kapıyı itiyorum. Kusturucu bir hava karşı saldırıya geçiyor. Yılmıyorum. Aman, bu ne tavır bendeki. Garsona sesleniyorum: evladım, şöyle gelsene yavrum, şu masayı temizleyiver canım. Beyamca, şu karşıdaki temiz masaya geçiver. Ben burada oturmak istiyorum. Sen gene böyle oturuver beyamcacığım. Bana bak oğlum, sen bana şef garsonu çağır. Garson da şef garson da benim beyamca, istersen müdürü çağırayım. Bu velet beni dalgaya alacak, çok direnirsem şef garson diye aşçı yamağını ya da bulaşıkçıyı gönderecek, gözünden anlıyorum. Gösterdiği yere çöküyorum. Gene ele verdin kendini Münip, gene anladılar acemi olduğunu. Kendini beş dakika gizleyemiyorsun.

Buralara daha çok cumartesi akşamları gelirdik. Birer fatih gibiydik, sanırsın yakında bütün bir dünyayı ele geçirecektik. hep kendimizi anlatırdık. Kimse kimseyi dinlemezdi. Yani karşılıklı konuşur gibi yapardık. "Tamam mı abi, çakıyor musun beni?" Kafamızda gıcırdayan en uyuşuk bir düşünce bile bize dahice görünürdü. Ne çok önemserdik kendimizi. Sanki dünyayı biz dağıtacak, biz yeniden kuracaktık. Neler konuşmazdık kil Siyaset konuşurduk, sanat konuşurduk, bilim konuşurduk, her şeyi konuşurduk. Birer kurtarıcıydık. Herkes kurtarıyordu ama kimse kurtulmayı düşünmüyordu.

O adam ne aralık bitiverdi? Ben oturalı on dakika ya olmuş ya olmamıştı, yılan gibi kıvrılı kıvrıla çöküverdi karşıma. İyice uzun boyluydu, iyi ölçülüp biçilse ondan ferah ferah iki adam çıkardı. Üstelik gözüm ısırıyor adamı. Kırk yıllık dostum gibi gülerek bakıyor bana. Gülerek bakıyor ve

bıyık buruyor. Beni yanlış anladı galiba. Olacak şey değil. Bana sünepe diyebilirler, aptal diyebilirler, başka şey diyemezler. Elinde kadehiyle gelmiş, yeni görüyorum. Görenler ne der. Gene de sen efendiliğini koru Münip. Efendiliği koruyalım derken adımız kötüye çıkmasın. Adama bak, kalkmıyor karşımdan. O bana bakıyor, ben ona bakıyorum. Sessizliği o bozuyor.

Beyabicim, diyor, sizi rahatsız ettiğim için bizzat özür diliyorum. Rahatsız etmiyorsam muhabbetinizden yararlanmak istiyorum. İrfan sahibi, ehli muhabbet beyefendilere hastayım. Siz kapıdan girdiniz, ben sizi anladım. Biz de haddimiz olmayarak biraz görmüş geçirmişiz, adamı gözünden tanırız. Elinizi sıkmak istiyorum beyabicim, siz böyle doçent falan bir beyabisiniz, bana da adıyla sanıyla Antakya'lı kanun kaçağı Essen'li Salih derler. Yalnız biz bu sıfatı yanlış anlaşılmasın diye değiştirerek kanun kaçağı yerine yasadışı uzmanı dedik. Çünkü bir yanlış anlaşılma oluyor, sanıyorlar ki biz devlete ve insanlığa karşı suç işlemekteyiz. Bizimki bir takım küçük işlerdir beyabicim. Devlete karşı boynumuz kıldan incedir. Ünümüz burada da Almanya'da da sizden iyi olmasınlar dostlarımız ve düşmanlarımız arasında mebzul yayılmıştır. Güler yüz tatlı dil, kalanı bize yaramaz. Ben muhabbetinizden çöplenmeye geldim.

Çekinmemek elde mi? Çekinmek ne demek, ürküyorum ne yalan söyleyeyim. Bu nedir böyle birden karşıma çıktı? Kör olası talih. Felekten bir gece çalmaya kalktık, daha başında yüzümüze göümüze bulaştırdık. Ona dert anlatmaya çalışıyorum. Salih bey kardeşim, muhabbet ettiğim yok ki, öyle kendi kendime oturuyordum işte gördüğünüz gibi. Adam oralı değil. İşte bu yüzden beyabicim diyor, yanınıza gelmiş bulunuyorum. Susan insan derin insandır, bir ağzını açsa nur saçar. Yalnızlık yukarıdakinin işi. Siz burada sohbette olsaydınız ben sohbetinize kan doğramazdım. Konuşmasak da olur, muhabbet sözle olmaz özle olur, bazen de gözle olur. Bir güzelle muhabettin uğruna ben gurbetlere düşmüşüm. Güzel kardeşim, diyorum, ben iki dakika sonra kalkacağım zaten. O zaman ben de kalkarım beyabicim, diyor, sen gittikten sonra benim bu masada işim ne?

O zaman kendime taktik veriyorum: sen kendi işine bak Münip, bu adam burada değilmiş gibi davran. Bu gece kendini dinlemeye gelmedin mi buraya? O zaman sana ne elin adamından. Masanda otursa ne olur, oturmasa ne olur. Ey ne günlerdi o eski meyhane günleri. Bir gün yaman bir sarhoşu taşımıştınız. Unuttun mu? Gene bu sokaklardan birindeydi. Yerlere yatıp sızmıştı zavallıcık. Adamın adresini zor güç almıştınız ağzından. Dört beş sokak öteye taşınmıştınız onu. Koca demir kapının önüne ulaştığınızda adam birden kendine gelmiş, kafasını yana çevirip nerede olduğunu kestirdikten sonra "indirin, burası" demiş, siz onu bırakır bırakmaz ayağa kalkıp teşekkür etmiş, "enayilere selam" diye içeri girmişti.

Ben bunları düşünürken masamdaki adam küçük vuruşlarla kavunu yarılıyor, parmaklarına kıştırdığı yarım dilim ekmeklerle salatayı süpürüyordu. Ağzından ince sözler dökülüyor, gözleri sıcak bir şey söyle de yiyelim der gibi bakıyordu. Ben de doğrusu elin adamına kebap yedirmeyi hiç düşünmüyordum. Tınmadım. Az sonra sözü Almanya'daki bonfilelerden açtı, ben türk köftesini bonfileden de çok severim dedi, bir bonfile ve biftek karşılaştırması yaptı, etlerin eski tadı kalmadı diye yakındı. Hiç oralı olmadım. Ama, sonunda kendimi tutamadım "yaman adamsın Salih" deyiverdim. Salih bir imparator eskisi gibi kasıldı, anlatmaya başladı:

— Sözü muhabbetten açtık ya beyabicim, Almanya'da bizi muhabbet adamı olarak tanırlar. Essen'de, yani bizim orada, hatta Dortmund'da, Frankfurt'da, Köln'de, senin anlayacağın Hamburg'dan Münih'e kadar bizim yapıp ettiğimiz anlatılır. Muhabbet adamını muhabbet tellalıyla karıştırma. Muhabbet adamı demek güzel konuşan adam demek değildir, gönlü zengin adam demektir. Övünmek gibi olmasın, koca Almanya'da namımız yayılmıştır. Bu dediğim yerlerde adımı ver adresimi verme. Seni alır getirirler. Dayı mısın? diyeceksin beyabicim. Öyle şey olur mu? Babalık ederiz, dayılık etmeyiz. Şey abicim. Adını bağışla?

— Münip.

— Münir bey abicim. Adınla yaşayasın. Demek ki adımız sanımız Almanya toprağına karışmış bir kere. Almanya deyip geçme. Türkiye'nin iki katı. Sen okumuş adamsın. Bunu sana ben anlatırsam ayıp ederim. Almanya baba memleketine dönünce beyabicim, ben buna inandım ki olmayacak şey yok şu dünyada, Mümin bey abicim.

— Münip.

— Her neyse, beyabicim. Gör bak şimdi sen beni. Koskoca Essen'li Salih tutuyor, gönlünü dünya güzeli bir kadına kaptırıyor. Ne uyku ne durak. Yataklara düşüyorum. Ulrike diyorum başka bir şey demiyorum. Essen'de caddeden şöyle bir geçti mi Ulrike, bütün gözler üzerinde. Demek ki ben kendimi karasevdaya kaptırmışım. Ağlıyorum beyabicim. Erkeğim, gözyaşımı göstermiyorum. Hani muhabbet dedik de, nereden nereye... Anlıyorum uzaktan uzağa ki o da bizi seviyor. Oğlum Necat, bak buraya, beyabinin bir isteği var mı. Yahu bunlar esnaflıktan da anlamaz. Sen istediğini bana söyle beyabicim, ben ona iletirim. Neyse. Konuşurken senin kızartmayı bitirdik de, ayıp olmasın diye yani. Ne diyorduk beyacibicm? Ha, onu görünce dilim tutuluyor. Onu görünce kesiliyorum. Konuş Salih diyorum, olmuyor. Yoksa tıkır tıkır konuşuyorum. Böyle ihbin dubist falan her şeyi ana dilim gibi söylüyorum. Birazdan gelirse göreceksin, dünya güzelidir. Necat, o peyniri buraya bırak. Neyse, senin için yanıyorum diyor bana. Salih, diyor, al götür beni, ne yaparsan yap. Filimlerdeki gibi. Başınızı ağrıtmayayım, bu karı evini barkını yüzüstü etti mi benim için bir güzel. İhlibe diyor, başka bir şey demiyor. Okumadım emedim ama, benim misallerim çok kuvvetlidir beyabicim. Bir gün dedim ki ona..

O kendi kadınını anlatırken ben benim canavarı düşünüyorum. Günün birinde tutturmuyor mu bana bulaşık makinası alacaksın diye? Gülüm, sevgilim, diyorum, ben namusumla ancak bu kadar kazanabiliyorum, nasıl alırım sana bulaşık makinası? Bağırıyor çağırıyor. Başkaları namusuyla kazanmıyor mu? diyor. Başkalarının nasıl kazandığını bilemem, diyorum, herkes kendi kazandığını bilir. Yaza yaza bitiremedin ansiklopedileri, diyor, o koca koca şeyleri boşuna yazıyorsunuz, kim okur onları... Ben onları para kazanmak için yazıyorum, diyorum. O zaman, diyor, söyle patronuna zam yapsın sana. Bulaşıktan ellerim çürüdü. Ben böyle olacak kadın mıydım?

Ben bunları düşünürken Salih yarım dilim ekmeği çatalın ucuna takıp salatanın son suyunda gezdirdi ve benim adıma söylediği peynire çatal vurdu, onun çatalının parıltısıyla uyandım.

- Daldın gittin beyabicim, uzaklara gittin. Biz de yokluğunda sildik süpüdük. Zaten sofrada ne vardı ki? Sen de benim gibi boğazsızsın? Senle ben adam olmayız, çünkü ikimiz de yemeği sevmiyoruz. Ama şöyle bir köfte söylersen, ikimize bir tane, yeriz. Zaten porsiyonda dört tane getiriyorlar. İki sana iki bana. Neyse sen düşün, bildir, ben söyleyebilirim. Bu Necat bizim elimizde büyüdü. Bak, aklına bir şey gelmesin, sen dalıp gitmişken şişenin dibindeki yarım parmak rakıyı da ben aldım, istersen sana bir tek ısmarlayayım şimdi, istersen sen bir yarım şişe söyle paylaşalım. İstemiyorsan da içme, zaten yarayışlı bir şey değil.

Hiç ses çıkarmadım. O yarım şişe rakı istedi. Ben rahmetli anacığımı düşündüm. Onu ne kadar kırdığımı, onun beni ne kadar üzdüğünü düşündüm. Bizimkiyle evlenmemi istemiyordu, o yüzden neler etmedi bana. İstemiyordu, çünkü akıllı kadındı. Ben toydum, kafam havalarda. Sözde şiirden başka bir şey düşünmüyordum, gerçekte tüm yükümlülüklerden, sorumluluklardan, çabalardan uzak duruyordum. Yazdığım şiir de şiire benzemiyodu. Gerçekte o günlere dönmeyi hiç istemiyorum, aptal bir mahalle kızına yanıp yakılan o salak genci yani o zamanki kendimi bir türlü bağışlayamıyorum.

kafası da o biçim çalışır. O, sen, ben, üçümüz... Ama sen beni dinlemiyorsun ki beyabicim. Ben şimdi o kadar çok Ulrike dedim ki, sen de bıktın, uykun geldi. Şu adam sussa da kendimize gelsek diyorsun. Birazdan Ulrike buraya beni almaya gelince o zaman sen kendine geleceksin. Sen onu dünya gözüyle görür görmez, bana bak, çarpılacaksın ki beyabicim, ben sana ne diyorum şimdi, belki de ne bileyim canın çekecek.

Benim salak kızı düşünüyorum. Ne yapacak bu kafayla o bilemiyorum. Ne okumakta gözü var, ne koca bulmakta. Kendinden on yaş büyük evli bir adama tutulmuş dediler. Olamaz, dedim. İnanmadım. Olamaz. Yüreği yok ki sevmeyi bilsin. İşine öyle gelmiştir, takılmıştır elin adamına. Anası ikide bir şu kıza bir şey söyle diyor. Ben hiçbirinize bir şey söyleyemem. Sizinle yarışabilir miyim ben? Size söz geçirebilir miyim? Zaten onu kendi kızımmış gibi algılayamıyorum. Ara sıra yüzüne bakıyorum, bu benim kızım olabilir mi? diyorum. Apayrı iki dünyayız biz, birimiz uzayın bir uçunda, birimiz öbür ucunda. Arsız, yılışık, küstah bir yabancı bu. Öyleyse buna yıllardır nasıl katlanıyorum. Anasına ve kardeşine nasıl katlanıyorsam ona da öyle katlanıyorum. Boş beynine bakmadan beni hafife almaya çalışıyor. Ben beyinsizin biriyim, onlar dünyayı yutmuş. Bahariye Düztaş cahilliğimin en önemli tanığı. Bir şey söylesem, iki kuruşluk bilgisiyle karşı çıkmaya hazır. Kızı da öyle. Çocukların başka türlü olması beklenemezdi. Ama ille de şu salak kız kanıma dokunuyor. Onu dünyamdan silmek, birilerine verip bir daha yüzünü görmemek istiyorum.

Salih yerinden doğruldu. Omuzumun üstünden uzakları gözledi. Dönüp baktım: pislikten kararmış kapı camının arkasında vakti geçmiş bir güneş gibi Ulrike doğmuştu. Salih yapmacıklı bir telaşla seğirtti, kadını sözde ite kaka yanıma getirdi. O soylu yaratık buraya sellemehüsselam girecek değildi ya. Salih onu yalandan zorluyordu. Olmaz, diyordu Salih, seni bu gece dünyanın en değerli insanıyla, Müslim beyabimle tanıştırmak istiyorum. Bu adam doçent falan ama, dünyanın en alçakgönüllü insanı. Bundan sonra benim canım ciğerim o. Ona dın eden karşısında beni bulur.

Ulrike yapay bir incelikle benim karşıma, Salih'in yanına oturdu. Elini uzattı.

— Mayneymiş Ulrike, dedi, nasılsınız beyefendi, afiyettesiniz inşallah?

Ulrike yabancı değildi, bizdendi. Üstünde Almanya'dan çok buraların, Edirnekapı'nın, Kasımpaşa'nın, Dolapdere'nin havası vardı. Ancak Almanya'dan bir şeyler taşıdığı da belliydi. Genç sayılmazdı, ancak güzelliğini korumuştu. Sapsarı boyattığı saçlarının altında kapkara teni, kapkara kaşları, kapkara gözleri dünyanının bir gariplikler dünyası olduğunu anlatır gibiydi. Ulrike'yle meyhaneye gergin bir sevinç havası, bu arada dayanılmaz bir koku girmişti. Nasıl bir koku mu? Çürük yumurta kokusunu gazyağı kokusuyla karıştırın, içine biraz balıkyağı kokusu atın, azıcık da ayak kokusu katın, çalkalayın, sonra ona biraz "Soir de Paris" ya da "Altın Damlası" kokusu ekleyin, işte böyle bir koku.

Salih sağ elini onun sol eli üzerine koydu.

— Bak Ulrike, dedi, şimdi biz son yudumumuzu alır almaz sen kalkıp Müşir beyabimle doğru bize gideceksin. Onu üzme, sıkıntıya sokma, Benim biraz işim var, ben de işimi bitirir bitirmez gelirim. Siz beni beklemeyin. Evde rakı var, şu bu var, yeter işte. Maksat muhabbet olsun. İsterseniz siz giderken bir şeyler alırsınız. Ben geçmiş günleri anlattıkça beyabim seni çok merak etti, beni onunla tanıştır dedi durdu. Versin bana bir kırk bin lira, siz kalkın gidin, ne duracaksınız.

— Artık siz nasıl isterseniz, dedi Ulrike, benim için şereftir beyefendiye buyur demek.

Bana döndü, göz kırptı.

— Salih hat ein ruhiges Zimmer, dedi.

Birden saldırıya uğramış bir genç kız gibi sıçradım.

— Aman, dedim, çok isterdim ama, hemen kalkıp eve gitmeliyim. Bir yolcu bekliyorum Adana'dan...

Ulrike alçak sesle türküye başladı: "Yolcusu var Adana'dan..."

— Amma yapıyorsun şeker abicim, dedi Salih, gece yarısı ne yolcusuymuş Adana'dan? Ben seni bu kadar çok sevmiş olmasam evime buyur eder miyim? Bizim evin kapısından öyle her adam giremez.

— Önümüzdeki hafta içinde bir akşam burada buluşuruz, dedim. O zaman enikonu içeriz, gülüşürüz, söyleşiriz, sonra da size gideriz.

— Eine Woche ist nicht lang, dedi Ulrike.

— Konuşma çarparım, dedi Salih.

Bana kartını uzattı:

— Beni akşamüstleri dörtle beş arası bu numarada bulabilirsin.

Kalktılar. Ulrike bana göz süzdü. Salih'in koluna girdi. İçim sarsıldı. Çoktandır hiçbir kadın bana böyle bakmamıştı.

— Wohin fahren wir denn, Salih? dedi Ulrike.

— Cehennemin dibine, dedi Salih de.

Çıktılar. Hemen beş dakika sonra da ben çıktım.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

30 Ağustos Pazar

Dün çay bahçesinde, denizden çıkmış, yan gelmiş oturuyordum... Ayaklıkla yüzmeyi denedim dün... uzağa... daha uzağa gittim. Kıyıda ufaldı insanlar... iyi dedim... döndüm yavaş yavaş.

Çay bahçesinde oturuyordum... çay içiyordum... uzaklara yüzmenin duyumunu yaşıyordum. "Misafiriniz var" dediler sessizce... Esenköy'de korur beni dostlarım. Rahatsız edilmemi istemezler. Çay bahçesinde otururken, gözucuyla selam verir geçerler... Okumalıyım... yazmalıyım... öyle görürler beni.

Sessizce "Misafiriniz var" denince döndüm baktım... bir kadın... bir erkek... Tokalaşırken erkek "Nusret Yerli" dedi... Hanım eşi... Hülya Yerli... Masaya oturduk. Yalova'dan beni görmeye gelen konuklarıma bakıyorum. Yüzlerinde... seslerinde... adlarında beni rahatsız edici bir yan yok... İkisi de güzel insan. Ama bir terslik var. İkisi de hekim. Nusret Yerli üstelik diş hekimi... Bu tersliğe gülmem tuttu...

Hekim dendi mi tatsız anılar tırmalar iç dünyamı... Düşünürüm... hekim ne işe yarar Oramızı buramızı kese biçe... mıncıklaya mıncıklaya bizi göya sağaltıyorlar. Ama bu işten iyi para kazanıyorlar. Sanki gönülden... keyfimizden hasta olmuşuz da... güle oynaya hekime gidiyoruz, "Al şu parayı beni sağalt" diyoruz...

Bence hekimlik ya kaldırılmalı ya da hiçbir hekim para almamalı. Peki para almazsa nasıl geçinecek. Bencileyin geçinir...

Kapitalist sistemde birçok tatsızlıklar var. O tatsızlıkların başında hekimlerin para alması gelir.

Hekimliğin bir aldatmaca olduğunu düşünüyorum. Bizi kesip biçiyorlar... mıncıklıyorlar... sonunda ölüyoruz ama... "Sen ne işe yarıyorsun" sorusuna hiçbir hekim doğru dürüst yanıt veremez. Bir sürü laf ederler... kanmayın o laflara... Hiçbir kelimenin öbürüyle ilgisi yoktur.

Peki hekimlik kalkarsa n'olacak... kaygılanmayın... hiçbir şey olmaz. Şimdi nasıl yaşıyorsak... hekimsizce yaşarız. Az yaşarız belki... olsun. En azından eline hekimlik belgesi geçirmiş birtakım kişilerin sultasından kurtuluruz. En çok buna... hekimlerin sultasına kızarım... "Cigara... çay... sinirlenmek... üzülmek yasak." Aynen böyle dedi bir hekim. Haydi diyelim, çay... cigara... neyse... Sinirlenmemek.... üzülmemek n'oluyor. Taş mıyım ben... taş mı...

Bana cigarayı... çayı yasaklamaya yeltenen hekime aynen şöyle dedim. "Senin babanın uşağı yok anladın mı..." kapıyı vurdum çıktım sonra... Hele bir diş hekimi vardı. Öldürecekti beni. Yutkunamıyorum. Hık hık sesler çıkarıyorum. Aldırmıyor adam. Bir ülkü uğruna ölsem gam yemem... ama dişçi koltuğunda... Umarsız kaldım... ölmemek için tekmeyi savurdum dizine... sendeledi de kurtuldum.

Ben, bir hekimin kurbanı olmak istemiyorum. Bilincim yerinde olduğu sürece, hekimlerin hakkından gelirim ben. Tek kaygım bilincimi yitirmem. Bilincimi yitirirsem... elim ayağım tutmazsa bir gün, beni, hiçbir hekime emanet etmeyin.

Hülya'ya Nusret Yerli'ye bakarken gülmem tuttu ya... işte iki hekim... üstelik savunmasız... sıkıştırıver şunları derken Nusret Yerli konuşmaya başladı... baktım hekimlerin o bilinen sultacı tavrı yok hem Nusret Bey'de, hem Hülya Hanım'da... Sevindim. Güzel... esenleklikli bir söyleşi başladı... Nusret Yerli insanla ilgili bir eser yazıyormuş. Onu anlattı. Yalova'da **Gözlem** adlı bir dergi çıkarıyor. Hem Hülya Hanım hem Nusret Bey **Gözlem**'e yazıyorlar

Yerligiller, insani kültür mücadelesinin Yalova'da başlatıcısı olabilirler İnsanın insanlaşma süreci son derece önemli. Sistemin insansızlaştırma... insanı meta derkesine düşürme tasarısını ancak insani mücadeleye katılmakla boşa çıkarabiliriz. Yoksa çocuklarımız kötü bir dünyada yaşayacak... insan, bütünüyle meta olacak.

Yerligiller'de insani mücadeleyi kavramış insanın güzelliğini hissettim. Daha sevindim bu yüzden.

"Zeynep'i görebilir miyiz" dediler... "Bilmem" dedim. Zeynep fıttırı fıttırı geziyor burada... Neyse... geldi bir ara... Tokalaşırken baktım... genç kız olmuş Zeynep.

Yerligiller saat 20.00 sularında gittiler. Gece rakı içerken o iki insanı düşündüm... insani mücadeleyi kavrayan... Güzel düşündüm. Yerligilleri... esenlikli düşündüm.

5 Eylül Cumartesi

Esenköy'de esenlikli bir sessizlikle yazıyorum... Bütün yurdun... bütün dünyanın böyle olmasını isterdim. Ama değil. Dünyanın her köşesinde ciddi bir rahatsızlık var. Yöneticiler insanı bu rahatsızlıklarla yaşamaya alıştırıyorlar. Her yönetici, bir başka ülkenin rahatsızlığını gösteriyor. "Bakın" diyor "orada da var." Bu etkili oluyor. Aslında orda da olmaması gerektiğini unutuyoruz. Ordaki yöneticinin de bizi gösterip "Bakın, orda da var." de-

diğini de...

Şöyle düşünmeliyiz. Her yerde rahatsızlık var. Bu, "orda da var"ın rahatsızlığı içindeyiz... Haksızlık yüzünden insanın canı, burnuna geldi de ondan. 16. yüzyıldan beri, insanı, insanlaştıracağını... bütün insanları mutlu edeceğini söyleyen kapitalist sistem başarılı olamadı da ondan. Bunu görmek için soyutlama boyutu gerekiyor. Bu boyut tıkalı. Bundan ötürü, insanı, rahatsızlığın nedeni diye görüntülerle uğraşıyor. Sözgelimi, et pahalı diye kasapla mücadeleye girişiyor. Oysa, eti pahalılaştıran, o kişilerin üretildiği sistem. Bunu göremiyoruz... Görüntüler birbirinin üstüne biniyor. Karadeniz kıyılarında tatile çıkan genç sanatçılar "devrim" yapacak diye gözaltına alınıyor... Sultanahmet'deki gösteriler "tehlikeli" görülüyor... SHP'nin Barış Yürüyüşü engelleniyor... Cudi dağları bombalanıyor... Irak üçe bölünüyor... eski Yugoslavya'da "Biz Sırplıyız" diyen insanlar, "Biz Boşnak'ız" diyenleri katlediyor. Eski Sovyetler tam bir karmaşada...

Bütün bunların tek bir nedeni var. Her yıl bitiminde dünyanın en zenginleri açıklanır. İşte bütün bunların nedeni... dünyanın en zenginlerini üreten sistem... ABD, bu sistemin koruyucusu... kollayıcısı... yürütücüsü...

ABD, bu hakikatı gizlemek için sahte hakikatler yaratıyor... Geçende bir film seyredecektim televizyonda. Film şöyle bir konuşmayla başladı. "Bu film, her gittiği yere hürriyet götüren... hür topraklarda dalgalanan Amerikan bayrağının altında... " Dinleyemedim sonrasını...

Neymiş ABD, her gittiği yere özgürlük götürmüş... Doğru değil bu. ABD'nin iki yüzyıllık tarihi var. İnceleyin, göreceksiniz bu dediğimi, ABD, tek bir yere özgürlük götürmedi. Tam tersi. ABD, dünyadaki bütün haksızlıkların koruyucusu... kollayıcısı... yürütücüsü... bu iş için örgütlenmiş bir çete.

ABD'den önce haksızlık yok muydu. Vardı. Ama insan bunu aşacak noktanın eşiğine gelmişti... Ciddi... samimi bir aydınlanma çağı başlayacaktır. Amerikan kara parçasında örgütlenen çete aydınlanmayı önledi.

Çete diyorum ya ABD'ye, küçümsemek için söylemiyorum. Tam adı bu. Doğru adı bu. ABD, Amerika Birleşik Devletleri değil, Amerika Birleşik Çetesi... ABD... Bakın, dünyanın en ciddi gangasterleri... burdan çıkar. Bu ülkenin kentlerinde saat 21.00'den sonra sokağa çıkılmaz. Bu ülkede hiçbir insan, öbür insana yardım etmez. Bu ülkede aşk... dostluk... sevgi... vefa gibi bütün insani değerler parayla ölçülür. Bu ülkede insanın beyni, televizyon kanallarıyla dumura uğratılmıştır. Bu ülkede hiçbir insan, eline kağıdı kalemi alıp bir matematik sorusunu çözemez. Bu ülkede insan, dev satış mağazalarından satın aldığı malları fiatı altı alta yazıp toplayamaz. Bu ülkede insan sakız çiğnerken düşünemez. Bu ülkede kadınla erkek "sevişirken"... erkek, alık alık sallanır... kadın uzaktan kumanda aygıtıyla televizyonda kanal arar. Bu ülkede insan unutulmuştur. Sıradan biri, insanın, dev işletmelerde üretildiğine inanır. O ülkede insanı yerlebir eden büyük işletmeler, bu yöntemi bütün dünyaya uygulamak için gece gündüz çalışırlar. Bu işletmelerin gazeteleri... televizyonları... yazarları... şairleri... ressamları... şarkıcıları... toplumbilimcileri... ekonomistleri... savaş çıkartıcıları... barış örgütleyicileri... insanı yerlebir edecek bütün boyutlar için adamları vardır. Bunlar, gece gündüz demeden milimetrik titizlikle çalışırlar.

Peki n'olacak... Bütün dünyada insanı yerlebir edecek mi bu çete. Hayır... Cicero, dünya durdukça duracak sanıyordu Roma'yı... Dünya duruyor ama, Roma yok. Spartaküsler var ama. Bir gün bütün insanlar Spartaküs olacak... aydınlanmayı tıkayan... insanın önünü kesen çete yerlebir olacak. Bu süreçte çetenin güdümüne giren yazarları... şairleri... ressamları... filmcileri... senaryocuları... toplumbilimcileri geleceğin insanı asla bağışlamayacak... Çünkü 24 saatte çözümlenebilecek sorunlar, bu çetenin etkisiyle çözümlenemiyor. İnsan, insanı öldürüyor. Her ölüm, kini... düşmanlığı pekiştiriyor... daha çok ölümü getiriyor... Düşünün bu ülkede Kürtçe okullar açılsa... Kürt Vakfı... Kürt Enstitüsü kurulsa n'olur. Hiçbir şey olmaz. SHP'liler, elli metre yürürse... Karadeniz'de sanatçılar tatil yapsa... n'olur... Hiçbir şey olmaz.

Ne durumdayız biliyor musunuz. Adam karısının kendisini aldatacağını sanıyormuş. Önce kadının sokağa çıkmasını yasaklamış... Olmamış. Bütün pencereleri örmüş. Kadını bir odaya tıkmış. Bütün odayı bir daha dışarı çıkamayacak şekilde duvarlamış. Kadın, "Bu kadarı fazla" deyince, "sen beni hep aldattın. Bak nasıl isyan ediyorsun deyip, kadını öldürmüş. Ama duvarladığı odadan çıkamamış adam. Orda açlıktan ölmüş.

Sahte bilinç durumlarıyla sorunları çözeceğiz diye duvarlayıp duruyoruz her şeyi... Duvarlamayla sorun çözümlenmez. Her duvarlamada sıkışırız... sonunda boğulur gideriz.

Söylemek istediğim şu. Sahte görüntüleri kaldırın... insandan insana zarar gelmez. Sahte görüntüler... sahte hakikatler yüzünden insan, insana düşman olur. Yazar... şair... türkücü... filmci... ressam, n'aparsa yapsın, tek işlevi sahte hakikatlerle mücadele etmek olmalı. Böyle yapmıyorsa... bütün insanların kardeşçe yaşayacağı bir dünya için mücadele etmiyorsa, geleceğin insanı, bu sanatçıyı bağışlamaz. Çünkü sanatçı duvarlamacı olamaz... olmamalı.

Sanatçı dendikte duvarı yıkıcı gelmeli akla.

7 Eylül Pazartesi

Dün gece Esenköy'de... balkonda... yalnız... rakı içerken... birden saat çiçeği düştü aklıma. Pek sevdiğim bu çiçeği sağda solda görmesem bile içimde yaşatmalıyım. Yaşatırım. Hep böyle yaptım. Sözgelimi, saat çiçeği. Gömleğimin sol üst cebindeydi o... hep ordaydı. Dün gece, saat çiçeğimi unuttuğumu... çoktandır hatırlamadığımı düşündüm. Bir güzellikti unuttuğum... bir eksiklik... can sıkıcı bir eksiklik...

Balkonda rakı içiyordum... rüzgarlı... az yıldızlı... yarım aylı bir geceydi. Sevgili Ceviz Ağacı ordaydı... Neden unutmuştum saat çiçeğini... Bir mücadelenin içindeyim de ondan... Oraya koş... buraya koş... orda toplantı... şurda toplantı... Peki saat çiçeği... yok. Durduk yerde can sıkıntısı... Hemen orda karar verdim. Yarın, insanın, insanı seçemediği saatde düşmeyeceğim yola... Hiçbir mücadele saat çiçeğini... saat çiçeğiyle hayallerimi unutturmamalı bana... Böyle düşününce esenlik geldi içime... Gömleğimin sol cebinde saat çiçeği... öyle

HER İNSANIN YÜZÜ

her insanın yüzü özgürlüğüne a çılır
eşikler vardır, kapılar...
tek tek geçilen yollar
ekinlere uzanır

dener o her çizgiyi avuçlarında
yeniden çizer ağacın dallarını
mezarlıklardan bilir
selviler yalnızdır süsenler mor

kendine açılır insanın yüzü
penceresidir düşlerinin
biriktirir çizgilerinde bozkırların yüzünü

her insanın yüzü zamanın ayakizleri...

Cemile ÇAKIR
Mayıs 1992

Van Dongen

uyudum. Hep uyudum...

Cennet Pınar'da öğleye yakın kahvaltı ederken gören dostlar şaşırdılar... kaygılandılar. Güldüm. "Kaygılanacak bir nokta yok" dedim. "Geç gitmek istedim bugün."

Öğle saatlerinde Yalova... Oysa o saatlerde cangılda olmam gerekir. Birçok insanın beni merak edeceğini biliyorum. Aldırmıyorum. Denizin kıyısında çaybahçesi... çay içiyorum. Düşünüyorum. Bir gün burda durmayacağım. Saniye sektirmeden taşıttan taşıta bineceğim... ver elini uzak diyeceğim... en uzak... Siz burda vurun kırın birbirinizi...

Şimdi dönüyorum... bir kez daha dönüyorum... Deniz otobüsüne bindim. Öğleden sonra kaçgun döneminin simgesi İstanbuldayım... cangılda... Otobüsler tıklım tıklım... taksi yok... yollar toz toprak... insanlar kederli...

Bereket versin gömleğimin sol üst cebinde saat çiçeği... orda biliyorum. Siz de öyle yapın... bir çiçekle yaşayın...

Lacivert çantamı omzuma aldım. Bir cigara yaktım. Yürüdüm.

21 Eylül Pazartesi

Musa Anter... fotoğrafına bakıyorum. Sırtüstü uzanmış... katlettiler... Diyarbakır'da... Dün gece 24.00'de öğrendim Musa Anter'in katledildiğini... haberlerde. "Sinirlenme... umarsızlığa düşme" dedim radyo Anter'in öldürülüşünü haberlerken.

Sinirlenme... umarsızlığa düşme... Düşünen beyin... çalışan yürek kurşunla parçalandıkta sinirli bir umarsızlıkla kaplar insanı.

Bir düşüncen var. Bunu söylüyorsun. Düşünceni beğenmeyen varsa, dinlemez seni. Çürütmek isteyen varsa tartışmaya girişir. Türkiye'de böyle olmuyor. Birileri düşüneni... düşüncesini söyleyeni kurşunluyor.

Bu tatsız eylem insanı sinirlendiriyor... derin bir umarsızlığa düşüyor. Sabah dergiye giderken böyleydim. En küçük bir iş bile gözümde büyüyordu... Dergiden içeri girmeden önce "Toparla kendini... kendini toparlamak zorundasın" dedim.

Musa Anter bir idealistti... Kendi deyişiyle Türkiye'nin 55 yıllık girdisini çıktısını bilen şahidi... sanığı... mahkumu... davacısı...

Böyle olur... böyle oldu. Akşam yemeğine giderken katledildi... Ama unutulmayacak. İyi... dürüst... cesur insanlar unutmayacak Musa Anter'i.

27 Eylül Pazar

Durmadan sanatın... sanatçının işlevini tartışırız. İtirazım yok buna. Ama başka mesleklerin işlevi yok mu... onları niye tartışmıyoruz. Alalım şu eczacılığı... Büyük kentlerin işlek yollarında... her köşede bir eczane... Girersin eczaneye... reçeteyi verirsin.. ya da bir ilaç istersin. Eczacı, yüzlerce kutunun içinden istediğiniz ilacı verir... Bunun ötesinde bir iş yaptıklarını görmedim eczacıların... liseden sonra dört yıl okuyor. Ondan sonra adına eczane denen bir dükkanda ilaç satıyor. İlaç satmak için dört yıl okumak zorunlu mu... Toplumun bu alana yatırdığı artı değere karşılık eczacılık topluma ne veriyor.

Bu sorgulanmalı. Eczacılar insan için n'aptıklarını derli toplu açıklanmalı... Nedir eczacılığın işlevi. Bunu bilmek istiyorum.

Hekimliğe gelince... Hekimliği de işlev masasına yatırmalıyız... Hekimler, hastanelerde... özel işyerlerinde hasta bekliyor. Hekimliğin işlevi bu mu... hastaya bilgisini satmak mı... Bunu bilmeliyiz.

Sözgelimi, hastalıkla sistemin ilişkisi nedir... Bu konuda neden bir araştırma yok... Mide ülseri... yüksek tansi-

yon... yürek yırtılması... beyin kanaması... bu hastalıkların nedeni yalnızca insanın kendi mi... Yaşadığımız sistemin bu hastalıklara etkisi yok mu.

Hekimler bu konuda neden susuyor. Sistemle hastalıkların ilişkisini gösteren araştırmalar neden yapılmıyor... Yoksa... sistemle hastalıkların hiçbir ilişkisi yoksa, bunu söylesinler. Sistemle hastalığın ilişkisi yok desinler.

Sabahtan akşama diş macunu reklamı yapılıyor. Gün 24 saat dişini fırçalayacak insanlar... Nedir bu işin aslı. Diş hekimleri neden konuşmuyor.

Bu hekime gidiyorsun. Bir zorbalık. "Çay, kahve, cigara, içki içme. Yağlı yemek yasak. Et yasak." Durmadan yasak...

Peki, bunlar... çay, kahve, cigara, içki et bunca zararlıysa neden bu konuda ciddi araştırmalar yok.

Hekimler bizim hasta olmamızı bekliyor sanki. Oysa, biz toplumsal artı ürünü, hasta olmamızı beklemeleri için aktarmıyoruz onlara. Hekim insanın hasta olmasını beklememeli... İnsanın hastalığını önleyecek toplumsal koşullar için mücadele etmeli.

Gençler bilmez. Eskiden Türkiye'de sıtma savaş hekimleri vardı. Hekimler sıtmayla ciddi mücadele ettiler bir zaman önce. Şimdinin hekimi bu mücadeleyi vermedi. Özel işyerinde sıtmalı gelsin diye beklerdi.

İnsanla ilgili her konuda işlevi var her hekimin. Bakın ne diyor Dr. Serap Pelin "Kızlık Zarı Konusunun Başka Yönleri" adlı yazısında "Tıbbi etik açısından düşünüldüğünde ise insan hakları ve bireye saygı açısından özellikle hekimlerin ve konuyla ilgili başkalarının (savcı, yargıç v.b) bu "inceleme"ler karşısındaki tutumlarının üzerinde kuşkusuz ayrıca önemle durulmalıdır." (Cumhuriyet-Bilim-Teknik. Sayı 288).

Evet önemle durulmalı. Kızlık zarı konusunda insanı aydınlatıcı tek bir ses yok hekimlerden.

Hekimler neyi seviyor. Parayı mı, insan mı... Bunu bilmeliyiz.

Her mesleği ciddi bir şekilde sorgulamalı. Hekim... mühendis... mimar... avukat... işletmeci... her neyse işte... Şöyle der Kroptokin, "Ticarette ya da herhangi bir meslekte yetişmiş gençler elde ettikleri bilgileri kendi kazançları uğruna yağmalama araçları kullansınlar diye öğrenmediler." Ama böyle oldu. Özellikle Türkiye'de, insanlığın ortak bilgisini kendi kazançları uğruna yağmaladı... hekim, avukat, mimar, işletmeci, eczacı...

Düşünün... şu kaçgunda insanlar mahkemelik olacak, avukat bu işten para kazanacak... İşletmeci, daha çok... daha ince yöntemlerle insanları sömürmeye yol hazırlayacak. İnsan, başını sokacak konut derdinde, mimar bu işten para kazanacak... Bu insanlığın ortak bilgisinin, insanın aleyhine kullanılması... bilginin kazanç uğruna yağmalaması...

Adil... eşitlikçi bir toplum nasıl kurulur... Hekim... hukukçu... işletmeci... eczacı... mimar oturup bunu düşünmeli... bu uğurda mücadele vermeli. Ama onlar bunu yapmıyor. Kaçgun dönemini fırsat biliyor, insan bilgisini yağmalıyor.

Bu bilgi yağmacılarının bir de üsten üste baskısı var insana... Geçen gün bir hekimle konuşuyordum. Şunca yıl okumuşmuş. Bunun için avuç avuç para alıyormuş hastasından. Bu hekime kaç yüzbin sayfa okuduğunu sordum. "Okumayı ölçü alırsan, senin benim bir kitabıma üç dört milyon vermen gerekli" dedim. Hık mık etti...

Okumaktan söz eden biri varsa gelsin konuşalım.

Bir de şu var. N'apıyor bu kişiler... Pastör, oturmuş çalışmış kuduz aşısını bulmuş. Böylesine can kurban... Bunlar ordan burdan öğrendiklerini satıyor bize... Ben bu ülkede 50 yıldır bir hekimin... bir hukukçunun... bir mimarın insanın önünü açıcı bir iş yaptığını duymadım. Fakültelerde onun bunun söylediklerini ezber geçiyor... sonra ezberini bize satıyor.

Herkes bilsin. Bu ülkede bir yığın tatsızlık var. Tatsızlıklardan o meslekler de sorumlu. Hekimler... hukukçular... işletmeciler... mimarlar... sorumlu hepsi.

Gitgide kızıyorum... öfkeleniyorum bilgi yağmacılarına... Adil bir toplum için değişimi başlatmalıyız. Adil toplum için değişime kendimizden başlamalıyız... Bilgi yağmacıları değişime kendinden başlamalı... Değişmeyen... söz oyunlarıyla değişmezliği savunan rahatsız edilmeli. İnsan kan ağlarken, insanın bilgisini yağmalayanın yüreğini çizmeli... acıtmalı... O çizik... o acı değişimin ateşleyicisi olabilir. Şöyle. Sözgelimi bir avukat... cinselliğin sömürüsünden yakınıyor. Televizyonun birinde kadının biri "kıvıra kıvıra" bu avukatın deyişi... cinselliği sömüyormuş... Böyle konuşan bir hukukçuya şöyle demeli. Sen de adalet duygusunu... adalet özlemini sömürüyorsun. Yasa maddeleri arasında kıvrıla kıvrıla... Senin sömürünle, dansözün sömürüsü içiçe...

Şu kesin. "Suç" sistemin icadı. Hukukçu bunu bilir. Ama "suç"un suç olmaktan çıkması için mücadele etmez. Beraat ya da mahkumiyet için bilgisini satar sağda solda şunca yıl okudum diye. Okumuşmuş... Okudun mu... gel bakalım... kaç yıl yüzbin sayfa okudun.

Söyledim ya gitgide kızıyorum bu bilgi yağmacılarına. Kızmalıyım... daha kızmalıyım... Siz de kızın... İyice kızın bu kişilere... Sert sert bakın bu kişilerin yüzlerine... Ben öyle yapıyorum. Geçende... bir işletmeci tanıdığım var, sert sert baktım. Sordu. "Ne var" dedi. Sana kızıyorum dedim. Sordu neden kızmışım... Anlattım. Bin dereden su getirdi... Getirdi ama rahatsız oldu.

Siz de öyle yapın. Rahatsız edin insanlığın ortak bilgisini yağmalayanları... Şunca yıl okuduk diyen çıkarsa siz de şunu söyleyin. Aynen.

Okuman bilgi yağmalamanın gerekçesi olamaz. Yağmacılık için okumadın. İnsanlığın ortak bilgisini insan uğruna kullanmak için okudun. Toplumsal artı ürün bunun için ayrıldı sana... Borcunu öde.

Aynen böyle konuşun. Bilgi yağmacılarından korkmayın... Şu işe bakın, hasta sanatçılar için ikide bir para toplanıyor. O para doktor efendiye veriliyor, arkadaşımızı sağaltsın diye. Doktor efendi parayı görünce "Memnuniyetle" diyor.

Şunu iyi belleyin bilgi yağmacıları... Bu iş burda bitmeyecek... Çok konuşulacak bu... Her konferansımın ilk gündeminde siz varsınız bundan böyle... Konuşacağız sizinle... iyi konuşacağız... Bilgi yağmacıları, dünya kaç bucakmış göstereceğim size... İnsanın nafakasından kestiği paraları "memnuniyetle" cebine atan memnuniyetçi... konuşacağız bunu...

Bir okur mektubundan;

MERHABA İNSANCIL

Dergiye abone oluyorum (...)
İnsancıl'a abone olmak çok daha güzel
benim için.

Hüseyin Kılıç-Malatya

Çok daha güzeli yaşatmak...

çok daha güzeli yaşamak için siz de

İNSANCIL'a abone olun...

İNSANCIL... çok daha güzel...
İNSANCIL... çok daha güzele...

Abone koşulları:

Yıllık: 80.000.- TL.
Öğretmen-öğrenci: 70.000.- TL.

Abone olmak için 666 043 nolu posta çeki hesabına abone bedelini yatırmak yeterlidir.

Hedefimiz Daha İleriye

Türk çiftçisinin güveniyle güçlenen
ŞEKERBANK daha ileriye, daha yeniye
ulaşmanın gururunu taşıyor.

İstikrarlı yönetim,
sürekli yükselen başarı grafiği...

ŞEKERBANK

"Doğru Banka"